

OVERZICHT VAN DE RECHTSPRAAK VAN HET HOF VAN JUSTITIE EN VAN HET GERECHT VAN EERSTE AANLEG VAN DE EUROPESE GEMEENSCHAPPEN (september 1990 - juli 1991) ¹ (tweede deel)

7. Overheidsaanbestedingen

— In een arrest van 18 juni 1991 (zaak C-295/89, Impresa Dona Alfonso & Figli s.n.c. t. Consorzio per lo sviluppo industriale del Comune di Malfacone (CSI) e.a.) heeft het Hof voor recht verklaard dat

1. art. 29, lid 5, van richtlijn 71/305 van de Raad van 26 juli 1971 betreffende de coördinatie van de procedures voor het plaatsen van overheidsopdrachten voor de uitvoering van werken, de Lid-Staten verbiedt een regeling in te voeren die inhoudt dat bepaalde inschrijvingen ambtshalve worden uitgesloten van overheidsopdrachten voor de uitvoering van werken, waarbij die uitsluiting geschiedt aan de hand van een mathematisch criterium zonder dat de aanbestedende dienst verplicht is de in de richtlijn voorziene contradictoire controleprocedure toe te passen;

2. bij de omzetting van richtlijn 71/305 van de Raad in nationaal recht, de Lid-Staten niet wezenlijk mogen afwijken van het bepaalde in art. 29, lid 5, van de richtlijn;

3. art. 29, lid 5, van richtlijn 71/305 van de Raad de Lid-Staten toestaat, de controle van de inschrijvingen verplicht te stellen zodra deze abnormaal laag lijken te zijn, en niet eerst wanneer zij kennelijk abnormaal laag zijn.

— In een arrest van 11 juli 1991 (zaak C-247, Commissie t. Portugal) heeft het Hof het beroep van de Commissie, ingesteld overeenkomstig art. 169 EEG-Verdrag en ertoe strekkend te doen vaststellen dat de Portugese Republiek de verplichtingen niet is nagekomen die op haar rusten krachtens richtlijn 77/62 van de Raad door na te laten een bericht van aanbesteding door de onderneming Aeroportos e Navegação Aérea, voor de levering en installatie van een telefooncentrale op de luchthaven van Lissabon, aan het Publikatiebureau van de E.G. te zenden met het oog op bekendmaking in het Publikatieblad van de E.G., verworpen. Het Hof overwoog dat genoemde openbare onderneming (ANA-EP) als organisme dat transportdiensten beheert in de zin van art. 2, lid 2, sub a, van richtlijn 77/62 op het tijdstip van de betwiste aanbesteding, niet binnen het toepassingsgebied van die richtlijn viel.

— Zie ook het arrest van 11 juli 1991 (zaak C-351/88, Laboratori Bruneau Srl t. Unità Sanitaria Locale RM/24 te Monterotondo) in de rubriek *Vrij verkeer van goederen*.

8. Intellectuele eigendom

— In een arrest van 17 oktober 1990 (zaak C-10/89, SA CNL-SUCAL NV t. HAG GF AG) heeft het Hof, in antwoord op een prejudiciële vraag van het Bundesgerichtshof voor recht verklaard dat de artt. 30 en 36 EEG-Verdrag er niet aan in de weg staan dat een nationale wettelijke regeling een onderneming die in een Lid-Staat het recht op een merk bezit, toestaat zich te verzetten tegen de invoer uit een andere Lid-Staat van gelijksoortige producten die in laatstbedoelde staat rechtmatig zijn voorzien van een identiek merk of van een merk dat tot verwarring met het beschermde merk kan leiden, ook niet wanneer het merk waaronder die producten worden ingevoerd, oorspronkelijk toebehoorde aan een dochteronderneming van de onderneming die zich tegen de invoer verzet, en na onteigening van die dochteronderneming door een derde onderneming is verworven.

Dit arrest betekent een ommekeer in de rechtspraak van het Hof. Het Hof geeft de (omstreden) positie die het had ingenomen in zijn arrest van 3 juli 1974 (zaak 192/73, Van Zuylen Frères t. Hag AG, *Jur.*, 1974, 731) t.a.v. merken met een gemeenschappelijke oorsprong op.

— In antwoord op een prejudiciële vraag van de Cour d'appel te Parijs, heeft het Hof, in een arrest van 12 december 1990 (zaak C-270/86, J. Choley e.a. t. Société des Auteurs, Compositeurs et Editeurs de Musique (SACEM)) voor recht verklaard dat de artt. 30 en 36 EEG-Verdrag aldus moeten worden uitgelegd, dat zij niet in de weg staan aan de toepassing van een nationale wettelijke regeling op grond waarvan een nationale maatschappij voor het beheer van auteursrechten voor de openbare uitvoering van muziekwerken door middel van geluidsdragers, naast het uitvoeringsrecht een zogenoemd aanvullend recht voor mechanische verveelvoudiging in rekening kan brengen, ook al bestaat een dergelijk aanvullend recht niet in de Lid-Staat waar die geluidsdragers rechtmatig in het verkeer zijn gebracht.

Cf. de arresten van 9 april 1987 (zaak 402/85, G. Basset t. SACEM, *Jur.*, 1987, 1747; overzicht *R.W.*, 1987-88, 1046) en van 13 juli 1989 (zaak 395/87, strafzaak t. J.L. Tournier, *Jur.*, 1989, 2521; overzicht *R.W.*, 1989-90, 596).

— Zie het arrest van 13 december 1990 (zaak C-238/89, Pall Corp. t. P.J. Dahlhausen & Co) in de rubriek *Vrij verkeer van goederen*.

— Zie de arresten van 10 juli 1991 (zaak T-69/89, RTE t. Commissie; zaak T-70/89, BBC t. Commissie; zaak T-76/89, ITP t. Commissie) in de rubriek *Communautair Mededingsbeleid — regels voor ondernemingen — art. 86*.

¹ Dit overzicht werd verzorgd door prof. dr. P. Eeckman en assistent H. Vanhees van het Departement Rechten van de U.I.A. Het sluit aan bij de overzichten verschenen in de jaargang 1986-87, 1233, 1283 en 1413, in de jaargang 1987-88, 449, 1041 en 1073, in de jaargang 1988-89, 554, 585 en 625, in de jaargang 1989-90, 585-618, en in de jaargang 1990-91, 729-745, 761-772 en 793-805.

— Zie het arrest van 25 juli 1991 (zaak C-76/90, Manfred Säger t. Firma Dennemeyer & Co Ltd) in de rubriek *Vrij verkeer van personen en kapitaal — vrijheid van vestiging en dienstverlening*.

9. Fiscale bepalingen

— In antwoord op prejudiciële vragen van de Hoge Raad der Nederlanden heeft het Hof, in een arrest van 4 december 1990 (zaak C-186/89, W.M. van Tiem t. Staatssecretaris van Financiën) voor recht verklaard dat

1. het verlenen van een recht van opstal op een onroerend goed door de eigenaar van dat goed aan een ander, waarbij deze ander voor een bepaald tijdvak tegen vergoeding een gebruiksrecht op het onroerend goed verkrijgt, moet worden beschouwd als een economische activiteit bestaande in de exploitatie van een lichamelijke zaak om er duurzaam opbrengst uit te verkrijgen, in de zin van art. 4, lid 2, laatste volzin, van de zesde richtlijn;

2. voor zover een Lid-Staat gebruik heeft gemaakt van de door art. 5, lid 3, sub b, van de zesde richtlijn geboden mogelijkheid om zakelijke rechten die aan de rechthebbende de bevoegdheid verschaffen om een onroerend goed te gebruiken, als lichamelijke zaken te beschouwen, het in art. 5, lid 1, gebezigde begrip overdracht of overgang aldus moet worden uitgelegd, dat het mede de vestiging van zulk een zakelijk recht omvat;

3. het antwoord op de tweede vraag niet van invloed is op het antwoord op de eerste vraag.

— Op verzoek van de Commissie, overeenkomstig art. 169 EEG-Verdrag, heeft het Hof, in een arrest van 6 december 1990 (zaak C-208/88, Commissie t. Denemarken) vastgesteld dat door in strijd met het bepaalde in richtlijn 69/169 van de Raad van 28 mei 1969 inzake de harmonisatie van de wettelijke en bestuursrechtelijke bepalingen met betrekking tot de vrijstelling van omzetbelastingen en accijnzen die bij invoer worden geheven in het internationale reizigersverkeer, zoals gewijzigd bij richtlijn 87/198 van de Raad van 16 maart 1987, voor in de persoonlijke bagage van reizigers ingevoerd bier een tot 10 liter beperkte vrijstelling in te stellen en te handhaven, het Koninkrijk Denemarken de krachtens het EEG-Verdrag op hem rustende verplichtingen niet is nagekomen.

— Op verzoek van de Commissie, overeenkomstig art. 169 EEG-Verdrag, heeft het Hof, eveneens in een arrest van 6 december 1990 (zaak C-367/88, Commissie t. Ierland) vastgesteld dat door in strijd met het bepaalde in richtlijn 69/169 van de Raad van 28 mei 1969 inzake de harmonisatie van de wettelijke en bestuursrechtelijke bepalingen met betrekking tot de vrijstelling van omzetbelastingen en accijnzen die bij invoer worden geheven in het internationaal reizigersverkeer, zoals gewijzigd bij richtlijn 85/348 van de Raad van 8 juli 1985, voor in de persoonlijke bagage van reizigers ingevoerd bier een tot 12 liter beperkte vrijstelling in te stellen en te handhaven, Ierland de krachtens het EEG-Verdrag op hem rustende verplichtingen niet is nagekomen.

— Zie ook het arrest van 6 december 1990 (zaak C-343/89, Max Witzemann t. HZA München — Kitte) in de rubriek *Communautaire douanerecht — Gemeenschappelijk douanetarief*.

— Op verzoek van de Commissie, overeenkomstig art. 169 EEG-Verdrag, heeft het Hof, in een arrest van 11 de-

cember 1990 (zaak C-47/88, Commissie t. Denemarken) vastgesteld dat door op ingevoerde gebruikte motorrijtuigen een registratiebelasting te heffen die in de meeste gevallen is gebaseerd op een hogere dan de werkelijke waarde, waardoor ingevoerde gebruikte motorrijtuigen zwaarder worden belast dan in het binnenland verkochte gebruikte motorrijtuigen die aldaar reeds geregistreerd waren, het Koninkrijk Denemarken de krachtens art. 95 EEG-Verdrag op hem rustende verplichtingen niet is nagekomen.

Voor zover het beroep van de Commissie ook de registratiebelasting op nieuwe motorvoertuigen tot voorwerp had, werd het door het Hof verworpen. Het Hof overwoog dat op art. 95 EEG-Verdrag geen beroep kan worden gedaan tegen binnenlandse heffingen op ingevoerde producten, wanneer een daarop gelijkende of daarmee concurrerende binnenlandse productie niet bestaat zodat met name geen bezwaar kan worden gemaakt tegen het extreem hoge belastingniveau dat de Lid-Staten eventueel vaststellen voor bepaalde producten, wanneer die belasting geen discriminerende of beschermende werking heeft. Het Hof stelt vast dat thans in Denemarken geen nationale productie van motorvoertuigen of andere nationale producten die met voertuigen kunnen concurreren, bestaat zodat de Deense registratiebelasting op nieuwe voertuigen niet onder het verbod van art. 95 valt. Het Hof overweegt voorts dat het weliswaar reeds heeft beslist (arrest van 4 april 1968, zaak 31/67, Firma Stier t. HZA Hamburg-Ericus, *Jur.*, 1968, 333), dat de Lid-Staten over producten die, bij gebreke van vergelijkbare nationale productie, niet onder het verbod van art. 95 vallen, geen belastingen mogen heffen die zo hoog zijn dat het vrije verkeer van goederen binnen de Gemeenschap t.a.v. deze producten daardoor in gevaar wordt gebracht, maar dat een dergelijke inbreuk op het vrije verkeer van goederen slechts kan worden beoordeeld door toetsing aan de algemene bepalingen van art. 30 e.v. EEG-Verdrag. Het beroep van de Commissie was echter alleen gebaseerd op schending van art. 95.

— In antwoord op een prejudiciële vraag van de Hoge Raad der Nederlanden, heeft het Hof, in een arrest van 5 februari 1991 (zaak C-15/89, Deltakabel BV t. Staatssecretaris van Financiën) voor recht verklaard dat, wanneer een moedermaatschappij een negatief vermogen van een dochtermaatschappij aanzuivert door gehele of gedeeltelijke kwijtschelding van een vordering op die dochtermaatschappij, art. 4, lid 2, sub b, van richtlijn 69/335 van de Raad van 17 juli 1969 betreffende de indirecte belastingen op het bijeenbrengen van kapitaal de heffing van kapitaalrecht toelaat.

Cf. arrest van 28 maart 1990 (zaak 38/88, Siegen t. Finanzamt Hagen, nog niet gepubliceerd; overzicht *R.W.*, 1990-91, 744) en arrest van 15 juli 1982 (zaak 270/81, Felicitas t. Finanzamt, *Jur.*, 1982, 2771).

— In een arrest, eveneens van 5 februari 1991 (zaak C-249/89, Trave Schiffahrts-GmbH t. Finanzamt Kiel-Nord), heeft het Hof, in antwoord op een prejudiciële vraag van het Bundesfinanzhof, voor recht verklaard dat art. 4, lid 2, sub b, van richtlijn 69/335 van de Raad van 17 juli 1969 betreffende de indirecte belastingen op het bijeenbrengen van kapitaal, de Lid-Staten toestaat een door een vennoot aan zijn zeer met schulden bezwaarde kapitaalvennootschap verstrekte renteloze lening aan het kapitaalrecht te onderwerpen op basis van de opbrengstwaarde, dat wil zeggen het

bedrag aan bespaarde rente, zoals vastgesteld door de nationale rechter.

Cf. arrest van 15 juli 1982 (zaak 270/81, *Felicitas t. Finanzamt*, *Jur.*, 1982, 2771).

– Op verzoek van de Commissie, overeenkomstig art. 169 EEG-Verdrag, heeft het Hof in drie arresten van 26 februari 1991 (zaak C-120/88, Commissie t. Italië; zaak C-119/89, Commissie t. Spanje; zaak C-159/89, Commissie t. Griekenland) vastgesteld dat genoemde Lid-Staten de krachtens art. 95 EEG-Verdrag op hen rustende verplichtingen niet zijn nagekomen, door niet de nodige maatregelen vast te stellen om het voor niet-belastingplichtigen die in genoemde Lid-Staten goederen invoeren die in andere Lid-Staten reeds met BTW zijn belast, en die daarvan geen terugbetaling hebben kunnen verkrijgen, mogelijk te maken, het bedrag van de in de Lid-Staat van uitvoer betaalde en op het moment van invoer nog in de waarde van de goederen begrepen BTW in mindering te brengen op de bij invoer verschuldigde BTW, wanneer de levering van gelijksoortige goederen door niet-belastingplichtigen binnen die Lid-Staten niet aan BTW is onderworpen.

Cf. arrest van 5 mei 1982 (zaak 15/81 *Gaston Schul I*, *Jur.*, 1982, 1409); arrest van 21 mei 1985 (zaak 47/84, *Gaston Schul II*, *Jur.*, 1985, 1491); arrest van 25 februari 1988 (zaak 299/86, strafzaak t. *Drexel*, *Jur.*, 1988, 1213; overzicht *R.W.*, 1988-89, 587).

– In antwoord op een prejudiciële vraag van de Besten-dige Deputatie van de Provincieraad van Brabant, heeft het Hof, in een arrest van 19 maart 1991 (zaak C-109/90, *NV Grant T. Gemeente Overijse*) voor recht verklaard dat art. 33 van de zesde richtlijn 77/388 van de Raad betreffende de harmonisatie van de wetgevingen der Lid-Staten inzake omzetbelasting – Gemeenschappelijk stelsel van belasting over de toegevoegde waarde: uniforme grondslag aldus moet worden uitgelegd, dat het niet in de weg staat aan de heffing van een speciale belasting op vertoningen en vermakelijkheden als die welke door de gemeente Overijse krachtens het gemeentereglement van 2 maart 1982 wordt geheven.

Cf. de arresten van 27 november 1985 (zaak 295/94, *SA Rousseau-Wilmot t. Caisse de compensation*, *Jur.*, 1985, 3759; overzicht *R.W.*, 1986-87, 1296) van 3 maart 1988 (zaak 252/86, *G. Bergandi t. Directeur Général des Impôts*, *Jur.*, 1988, 1343; overzicht *R.W.*, 1988-89, 587) en van 13 juli 1989 (gev. zaken 93 en 94/88, *Wisselink & Co BV t. 1989-90*, 600). Zie eveneens het arrest van 8 juli 1986 (zaak 73/85, *Kerrutt t. Finanzamt Mönchengladbach-Mitte*, *Jur.*, 1986, 2219; overzicht *R.W.*, 1986-87, 1298).

– Op verzoek van de Commissie, overeenkomstig art. 169 EEG-Verdrag, heeft het Hof, in een arrest van 18 april 1991 (zaak C-230/89, Commissie t. Griekenland) vastgesteld dat door op gedistilleerd een stelsel van gedifferentieerde BTW-tarieven toe te passen dat nadelig is voor ingevoerd gedistilleerd dat in Griekenland niet wordt geproduceerd, de Helleense Republiek de krachtens art. 95 EEG-Verdrag op haar rustende verplichtingen niet is nagekomen.

Cf. o.m. de arresten van 27 februari 1980 (zaak 168/78, Commissie t. Frankrijk; zaak 169/78, Commissie t. Italië; zaak 171/78, Commissie t. Denemarken, *Jur.*, 1980, 347, 385 en 447) en van 15 maart 1983 (zaak 319/81, Commissie t. Italië, *Jur.*, 1983, 601).

– In antwoord op prejudiciële vragen van het Højesteret, heeft het Hof, in een arrest van 23 april 1991 (zaak C-297/89, strafzaak t. *N.C. Ryborg*) voor recht verklaard dat

1. de gewone verblijfplaats in de zin van art. 7, lid 1, van richtlijn 83/182 van de Raad van 28 maart 1983 betreffende de belastingvrijstellingen bij de tijdelijke invoer van bepaalde vervoermiddelen binnen de Gemeenschap, de plaats is waar de betrokkene blijvend het centrum van zijn belangen heeft, en deze plaats moet worden bepaald aan de hand van alle in genoemde bepaling vermelde criteria en van alle relevante feitelijke elementen. Daarbij dient te worden gepreciseerd dat het enkele feit dat een onderdaan van Lid-Staat B die naar Lid-Staat A is verhuisd, waar hij werk en huisvesting heeft gevonden, maar die vanaf een bepaald tijdstip met behoud van zijn werk en zijn woning in Lid-Staat A gedurende meer dan een jaar nagenoeg alle nachten en weekeinden bij een vriendin in Lid-Staat B heeft doorgebracht, niet volstaat om te concluderen, dat hij zijn gewone verblijfplaats naar Lid-Staat B heeft overgebracht;

2. art. 10, lid 2, van richtlijn 83/182 de Lid-Staten niet verplicht, overleg te plegen in elk individueel geval waarin de toepassing van de richtlijn moeilijkheden oplevert;

3. particulariseren zich voor de nationale rechterlijke instanties niet kunnen beroepen op art. 10, lid 2, van richtlijn 83/182.

M.b.t. het dictum sub 3, cf. het arrest van 20 september 1988 (zaak 31/87, *Gebr. Beentjes t. Staat der Nederlanden*, *Jur.*, 1988, 4635; overzicht *R.W.*, 1989-90, 597).

– In een arrest van 20 juni 1991 (zaak C-60/90, *Polysar Investments Netherlands BV t. Inspecteur der Invoerrechten en Accijnzen te Arnhem*), heeft het Hof, in antwoord op prejudiciële vragen van het Gerechtshof te Arnhem, voor recht verklaard dat art. 4 van de zesde richtlijn (77/388) van de Raad van 17 mei 1977 betreffende de harmonisatie van de wetgevingen der Lid-Staten inzake omzetbelasting – Gemeenschappelijk stelsel van belasting over de toegevoegde waarde: uniforme grondslag, aldus moet worden uitgelegd dat een holding company wier enig doel is de deelneming in andere ondernemingen, zonder dat deze vennootschap zich direct of indirect bemoeit met het beheer van deze ondernemingen, onverminderd de rechten van deze holding company als aandeelhouder of vennoot, niet de hoedanigheid van BTW-plichtige heeft, zodat zij volgens art. 17 van de zesde richtlijn ook geen recht op aftrek heeft. De omstandigheid dat de holding company deel uitmaakt van een wereldwijd concern dat onder één naam naar buiten optreedt, is irrelevant wanneer moet worden bepaald of de vennootschap als BTW-plichtig moet worden aangemerkt.

– Op verzoek van de Commissie, overeenkomstig art. 169 EEG-Verdrag, heeft het Hof in twee arresten van 26 juni 1991 (zaak C-152/89, Commissie t. Groothertogdom Luxemburg en zaak C-153/89, Commissie t. België) vastgesteld dat, door de accijns op bier bij invoer te heffen en bij uitvoer terug te betalen op basis van een in procenten uitgedrukt verlies aan wort in het eindprodukt, dat het verliespercentage in sommige Luxemburgse (Belgische) brouwerijen overschrijdt, het Groothertogdom Luxemburg resp. het Koninkrijk België de verplichtingen niet zijn nagekomen die krachtens de artt. 95 en 95 EEG-Verdrag op hen rusten.

Cf. arrest van 17 februari 1976 (zaak 45/75, *Rewe*, *Jur.*, 1976, 181) en arrest van 1 december 1965 (zaak 45/64, Commissie t. Italië, *Jur.*, 1965, 1058).

– In antwoord op prejudiciële vragen van het Finanzgericht München, heeft het Hof, in een arrest van 11 juli 1991 (zaak C-97/90, Dipl.-Kfm. H. Lennartz t. Finanzamt München III) voor recht verklaard dat

1. art. 20, lid 2, van de zesde richtlijn (77/388), van de Raad van 17 mei 1977 betreffende de harmonisatie van de wetgevingen der Lid-Staten inzake omzetbelasting – Gemeenschappelijk stelsel van belasting over de toegevoegde waarde: uniforme grondslag, van toepassing is wanneer een particulier als belastingplichtige investeringsgoederen verworft en deze gebruikt voor zijn economische activiteiten in de zin van art. 4 van de zesde richtlijn;

2. of een belastingplichtige in een concreet geval investeringsgoederen heeft verworven voor gebruik in het kader van zijn economische activiteiten in de zin van art. 4 van de zesde richtlijn, een feitelijke vraag is die moet worden beoordeeld met inaanmerkingneming van alle feitelijke gegevens, waaronder de aard van de betrokken goederen en het tijdsverloop tussen het moment waarop zij worden verkregen, en dat van hun gebruik voor de economische activiteiten van de belastingplichtige;

3. een belastingplichtige die goederen voor een economische activiteit gebruikt, op het moment van verkrijging recht heeft op aftrek van voorbelasting overeenkomstig het bepaalde in art. 17, hoe gering het gebruik voor ondernemingsdoeleinden proportioneel ook is. Een regel of administratieve praktijk, die bij een beperkt, doch niettemin daadwerkelijk gebruik voor ondernemingsdoeleinden het recht op aftrek in algemene zin beperkt, vormt een afwijking van art. 17 van de zesde richtlijn en is slechts geldig wanneer zij voldoet aan de vereisten van art. 27, lid 1, of art. 27, lid 5, van de zesde richtlijn.

– In antwoord op prejudiciële vragen van het Tribunal Superior de Justicia de Andalucia, heeft het Hof, in een arrest van 25 juli 1991 (zaak C-202/90, Ayuntamiento de Sevilla t. Recaudadores de las Zonas primera y segunda) voor recht verklaard dat

1. art. 4, leden 1 en 4, van de zesde richtlijn aldus moet worden uitgelegd, dat werkzaamheden als door ontvangers verricht, moeten worden geacht zelfstandig te worden verricht;

2. art. 4, lid 5, van de zesde richtlijn aldus moet worden uitgelegd, dat het niet van toepassing is wanneer de werkzaamheden van een overheidsinstantie niet rechtstreeks worden verricht, doch aan een zelfstandige derde worden toevertrouwd.

De plaatselijke belastingontvangers worden volgens de Spaanse wetgeving benoemd door de gemeente waar zij belastingen innen en moeten de door de gemeente vastgestelde zekerheidsstelling betalen. Zij oefenen hun ambt uit onder het gezag van deze gemeente. Zij hebben recht op een bezoldiging in de vorm van de invorderingsvergoeding die bestaat in een percentage over de zonder dwang geïnde bedragen en een gedeelte van de verhoging die wordt toegepast bij gedwongen invordering. Zij hebben hun eigen bureaus en werven zelf ondergeschikt personeel aan. De ontvangers hebben bij de vaststelling van de invorderingsvergoeding het bedrag verhoogd met BTW. Hiertegen maakte de gemeente Sevilla bezwaar op grond van de ondergeschikte verhouding van de ontvangers tot de gemeente.

10. Consumentenbescherming

– Zie het arrest van 12 december 1990 (zaak C-241/89, SARPP, Société d'Application et de Recherches en Pharmacologie et Phytothérapie t. Chambre Syndicale des Rafineurs et Conditionneurs de Sucre de France e.a.) in de rubriek *Vrij verkeer van goederen*.

– Antwoordend op prejudiciële vragen van de Cour d'appel te Parijs, verklaarde het Hof in een arrest van 14 maart 1991 (zaak C-361/89, Strafzaak t. P. Di Pinto) voor recht dat de handelaar die aan zijn huis- of bedrijfsadres wordt benaderd met het oog op het sluiten van een advertentiecontract i.v.m. de verkoop van zijn handelszaak, niet te beschouwen is als een consument die valt onder de bescherming van richtlijn 577/85 van de Raad van 20 december 1985 betreffende de bescherming van de consument bij buiten verkoopruimten gesloten overeenkomsten, en dat de richtlijn er niet aan in de weg staat dat een nationale wettelijke regeling inzake de huis-aan-huisverkoop de door de richtlijn geboden bescherming uitbreidt tot handelaren, wanneer deze handelingen verrichten met het oog op de verkoop van hun handelszaak.

– Zie het arrest van 18 juni 1991 (zaak C-369/89, ASBL Piageme t. BVBA Peeters) in de rubriek *Vrij verkeer van goederen*.

– Het Hof stelde in een arrest van 25 juli 1991 (zaak C-252/89, Commissie t. Groothertogdom Luxemburg), op verzoek van de Commissie overeenkomstig art. 169 EEG-Verdrag, vast dat Luxemburg de krachtens het EEG-Verdrag op hem rustende verplichtingen niet is nagekomen door na te laten de programma's en de nodige wettelijke en bestuursrechtelijke bepalingen voor het volgen van richtlijn 339/85 van de Raad van 27 juni 1985 betreffende verpakkingen voor vloeibare levensmiddelen vast te stellen en aan de Commissie mee te delen.

– Op verzoek van de Commissie overeenkomstig art. 169 EEG-Verdrag, stelde het Hof in een arrest van 25 juli 1991 (zaak C-32/90, Commissie t. Italië) vast dat de Italiaanse Republiek de verplichtingen niet is nagekomen die op haar rusten krachtens art. 3, lid 1, sub 4 en 7, van richtlijn 112/79 van de Raad van 18 december 1978 betreffende de onderlinge aanpassing van de wetgevingen der Lid-Staten inzake etikettering en presentatie van levensmiddelen bestemd voor de eindverbruiker alsmede inzake de daarvoor gemaakte reclame, door de fabrikanten van levensmiddelen met draadstructuur te verplichten de datum van de productie alsmede de plaats van herkomst of oorsprong van het produkt op het etiket te vermelden.

11. Harmonisatie van wetgeving

– Op verzoek van de Commissie overeenkomstig art. 169 EEG-Verdrag, verklaarde het Hof in een arrest van 19 maart 1991 (zaak C-310/89, Commissie t. Nederland) voor recht dat door niet binnen de gestelde termijn alle nodige wettelijke en bestuursrechtelijke maatregelen te nemen om te voldoen aan richtlijn 539/84 van de Raad van 17 september 1984 betreffende de onderlinge aanpassing van de wetgevingen der Lid-Staten inzake de elektrische apparaten die worden gebruikt bij de uitoefening van de menselijke geneeskunde of de diergeneeskunde, Nederland de krachtens

het EEG-Verdrag op hem rustende verplichtingen niet is nagekomen.

– Het Hof verklaarde in een arrest van 16 april 1991 (zaak C-112/89, *The Upjohn Company en NV Upjohn t. Farzoo Inc. en J. Kortmann*), in antwoord op prejudiciële vragen van de Hoge Raad der Nederlanden, voor recht dat een produkt dat geen «therapeutische of profylactische eigenschappen m.b.t. ziekten bij mens of dier» heeft, een geneesmiddel is indien het kan worden toegediend «om organische functies (...) te herstellen, te verbeteren of te wijzigen», en dat de nationale rechter van geval tot geval dient te beoordelen of zulks het geval is, gelet op de farmacologische eigenschappen die het betrokken produkt volgens de huidige wetenschappelijke inzichten bezit, de wijze waarop het wordt gebruikt, de omvang van de verspreiding en de kennis die de consument bezit. Het Hof verklaarde tevens voor recht dat elk produkt dat aan één van beide criteria beantwoordt, die zijn vastgesteld bij art. 1, sub 2, van richtlijn 65/65 van de Raad van 26 januari 1965 betreffende de aanpassing van de wettelijke en bestuursrechtelijke bepalingen inzake farmaceutische specialiteiten, een geneesmiddel is en, indien het een farmaceutische specialiteit betreft, aan de desbetreffende juridische regeling dient te worden onderworpen en niet aan die van cosmetische produkten.

12. Gemeenschappelijk landbouw- en visserijbeleid

a. Landbouw

– In antwoord op een prejudiciële vraag van het vrederecht van het kanton Brasschaat heeft het Hof in een arrest van 20 september 1990 (zaak C-203/89, *L. Van Landschoot t. N.V. Mera*) voor recht verklaard dat niet is gebleken van feiten of omstandigheden die de geldigheid kunnen aantasten van art. 1, lid 1, van Vo. 3779/88 van de Commissie van 2 december 1988 betreffende terugbetaling van de in Vo. 2040/86 en 1432/88 bedoelde medeverantwoordelijkheidsheffing in de sector granen m.b.t. de voor rekening van een producent uitgevoerde eerste verwerkingen.

Dit arrest sluit aan bij het arrest van het Hof van 29 juni 1988 (zaak 300/86, *L. Van Landschoot t. N.V. Mera*, *Jur.*, 1988, 3443; overzicht *R.W.*, 1988-89, 598) waarin het Hof art. 1, lid 2, tweede alinea, van Vo. 2040/86 van de Commissie zoals gewijzigd bij Vo. 2572/86, als in strijd met het non-discriminatiebeginsel van art. 40, lid 3, EEG-Verdrag, ongeldig heeft verklaard voor zover daarbij de eerste verwerkingen van graan die door een producent op zijn landbouwbedrijf worden uitgevoerd met verwerkingsinstallaties die deel uitmaken van dat bedrijf, zijn vrijgesteld van de medeverantwoordelijkheidsheffing wanneer het verkregen produkt op hetzelfde landbouwbedrijf wordt gebruikt, zonder dat is bepaald dat deze vrijstelling ook geldt voor eerste verwerkingen die door een producent buiten zijn landbouwbedrijf worden uitgevoerd of met verwerkingsinstallaties die geen deel uitmaken van de landbouwuitrusting van dat bedrijf, wanneer het verkregen produkt op datzelfde bedrijf wordt gebruikt. Vo. 3779/88 van de Commissie strekte ertoe aan de producenten die slachtoffer waren van de door het Hof in zijn arrest van 29 juni 1988 gelaakte discriminatie, de medeverantwoordelijkheidsheffingen terug te betalen die zij krachtens de Vo. 2040/86 en 1432/86 van de Commissie hadden dienen te betalen. Voor de feitenrechter stelde Van

Landschoot dat het arrest van 29 juni 1988 aldus diende te worden verstaan dat graan dat door een producent aan een verwerker wordt geleverd en vervolgens, na verwerking, door dezelfde producent in zijn eigen bedrijf wordt gebruikt, moet worden vrijgesteld van de heffing zonder dat onderscheid dient te worden gemaakt naargelang het graan is verkocht en nadien opnieuw door de producent van de verwerker in de vorm van veevoeder is gekocht of is geleverd om te worden verwerkt in loonwerk. Het Hof overwoog dat, gelet op het doel van de medeverantwoordelijkheidsheffing, het feit dat de produkten al dan niet op de markt worden gebracht, het onderscheidend criterium is wanneer het erom gaat te beslissen of een producent de heffing al dan niet dient te betalen. Er is sprake van op de markt brengen, zodra een producent het door hem geproduceerde graan verkoopt aan ongeacht welke verwerker, ook wanneer die producent het graan later in de vorm van verwerkte produkten van de verwerker terugkoopt, met uitsluiting van producenten die zich ertoe beperken hun produkten te leveren of ter beschikking te stellen van een verwerkingsbedrijf, teneinde het, nadat het in loonwerk is verwerkt, op hun eigen bedrijf te gebruiken. Onder die omstandigheden mocht de Commissie, aldus het Hof, het voordeel van de terugbetaling beperken tot producenten die door hen geproduceerd en voor hun rekening verwerkt graan op hun bedrijf hadden gebruikt, met uitsluiting van de producenten die door hen geproduceerd graan aan een verwerker hadden verkocht en het vervolgens na verwerking hadden teruggekocht om het op hun bedrijf te gebruiken.

– In een arrest van 11 oktober 1990 (zaak C-46/89, *Société d'Initiatives et de Coopération Agricoles en Société d'Intérêt Professionnel des Producteurs et Expéditeurs de Fruits, Légumes, Bulbes et Fleurs d'Ille-et-Vilaine t. Commissie*) heeft het Hof het beroep van genoemde vennootschappen, ingesteld krachtens de artt. 178 en 215, tweede alinea, EEG-Verdrag, tot vergoeding van de schade die zij zouden hebben geleden tengevolge van de onwettige vaststelling van Vo. 530/88 van de Commissie houdende verwijdering van nieuwe aardappelen (primeurs) uit de lijst van produkten waarvoor de in art. 81. Toetredingsakte van Spanje en Portugal voorziene aanvullende regeling voor het handelsverkeer (ARH) geldt, verworpen. De drie door verzoeksters aangevoerde middelen tot bestrijding van de wettigheid van Vo. 530/88 werden door het Hof ongegrond bevonden.

– In een arrest van 6 november 1990 (zaak C-354/87, *Weddel & Co BV t. Commissie*) heeft het Hof een beroep tot nietigverklaring van Vo. 2806/87 van de Commissie betreffende de afgifte van invoercertificaten voor vers, gekoeld of bevroren rundvlees van hoge kwaliteit, verworpen. Het Hof onderzoekt allereerst de ontvankelijkheid van het beroep. Het stelt vast dat de Vo. op zeer gedetailleerde wijze de criteria bepaalt die dienen te worden gevolgd voor de toekenning van invoercertificaten zonder enige beoordelingsmarge te laten aan de organen van de Lid-Staten bevoegd om die documenten af te leveren, waaruit volgt dat verzoeker rechtstreeks geraakt wordt door de verordening. Het stelt vervolgens vast dat, op het ogenblik waarop de verordening werd vastgesteld, het aantal aanvragen dat onder haar toepassing kon vallen bepaald was en er geen enkele nieuwe aanvraag kon worden aan toegevoegd. Daaruit volgt dat de Commissie, door Vo. 2806/87 vast te stellen, zelfs al

heeft zij alleen kennis genomen van de aangevraagde hoeveelheden, beslist heeft over het gevolg dat aan elke ingediende aanvraag diende te worden gegeven, en dat art. 1 van de Vo. niet een bepaling met algemene strekking is in de zin van art. 189, tweede alinea, EEG-Verdrag, maar neerkomt op een bundel individuele beschikkingen door de Commissie vastgesteld in de vorm van een verordening. Daar de verordening aldus verzoekster rechtstreeks en individueel raakt, is het beroep ontvankelijk. De drie door verzoekster aangevoerde middelen, ontleend aan onvoldoende motivering van de verordening, bevoegdheidsoverschrijding en schending van wezenlijke vormvoorschriften worden door het Hof als ongegrond van de hand gewezen. Verzoekster wierp met name de vraag op of de Commissie gerechtigd was, op een tijdstip waarop alle aanvragen voor invoercertificaten reeds waren ingediend, bij de bestreden verordening een maximeringsregel in te voeren. Het Hof overweegt o.m. dat de regel van art. 1, tweede alinea, van Vo. 2806/87 van goed beheer getuigt, doordat hij een precisering geeft van de bestaande gemeenschapsregeling; van deze regeling is hij bovendien een noodzakelijk uitvloeisel, omdat het stelsel van invoercertificaten zonder deze regel niet goed zou kunnen functioneren. In dit verband moet worden beklemtoond dat iemand die meer dan de beschikbare hoeveelheid aanvraagt, enkel de bedoeling kan hebben de later door de Commissie toegepaste proportionele vermindering van alle aangevraagde hoeveelheden in zijn eigen voordeel scheef te trekken. De maatregelen die de Commissie heeft getroffen om een dergelijk oneigenlijk gebruik van het stelsel te voorkomen, moeten mitsdien worden geacht tot haar eigen bevoegdheden te behoren, zodat raadpleging van het beheerscomité niet noodzakelijk was.

M.b.t. het argument van verzoekster dat de bestreden bepaling een schending van het gelijkheidsbeginsel oplevert, doordat het een ongerechtvaardigd onderscheid maakt tussen degenen die in een Lid-Staat één aanvraag indienen voor een grotere dan de beschikbare hoeveelheid, en degenen die in meerdere Lid-Staten telkens een aanvraag indienen voor de in totaal beschikbare hoeveelheid, overweegt het Hof dat in beide gevallen een oneigenlijk gebruik van de regeling wordt gemaakt en dat aan het feit dat de Commissie niet voortvarend is opgetreden tegen het tweede type misbruik, verzoekster niet het recht kan ontnemen de door haar gebezigde methode te zien goedkeuren en rechtvaardigen.

— In antwoord op prejudiciële vragen van de High Court of Justice, Queens' Bench Division, heeft het Hof, in een arrest van 13 november 1990 (zaak C-331/88, *Fédération européenne de la santé publique (FEDESA) e.a. t. minister van Landbouw, Visserij en Voedselvoorziening en minister van Volksgezondheid*) voor recht verklaard dat uit het onderzoek van de gestelde vragen niet is gebleken van feiten of omstandigheden die de geldigheid kunnen aantasten van richtlijn 88/146 van de Raad van 7 maart 1988 tot instelling van een verbod op het gebruik van bepaalde stoffen met hormonale werking in de veehouderij.

Inhoud en datum van inwerkingtreding van de richtlijn waarop de prejudiciële vragen betrekking hadden, stemmen overeen met die van richtlijn 85/649 van de Raad van 31 december 1985, die nietig is verklaard in het arrest van 23 februari 1988 (zaak 68/86, *Verenigd Koninkrijk t. Raad, Jur.*, 1988, 855; overzicht *R.W.*, 1988-89, 629) wegens schending

van een wezenlijk vormvoorschrift door de Raad door de niet-naleving van de procedure van art. 6, lid 1, van het reglement van orde van de Raad.

Als gronden van ongeldigheid werden in de prejudiciële vragen genoemd: schending van het beginsel van rechtszekerheid, van het evenredigheidsbeginsel, van het gelijkheidsbeginsel, misbruik van bevoegdheid, onvoldoende motivering, schending van wezenlijke vormvoorschriften en van het beginsel van non-retroactiviteit van de wet.

M.b.t. het evenredigheidsbeginsel merkt het Hof allereerst op dat volgens zijn vaste rechtspraak, dit beginsel deel uitmaakt van de algemene beginselen van het gemeenschapsrecht. Krachtens dit beginsel is de wettigheid van het verbod van een economische activiteit onderworpen aan de voorwaarde dat de verbodsmaatregelen aangepast en noodzakelijk zijn tot verwezenlijking van de door de betrokken reglementering legitiem nagestreefde doeleinden, met dien verstande dat, wanneer de keuze bestaat tussen meerdere aangepaste maatregelen, het past een beroep te doen op de minst ingrijpende maatregel en dat de veroorzaakte nadelen niet buitensporig mogen zijn in verhouding tot de nagestreefde doeleinden. Wat de rechterlijke controle op genoemde voorwaarden betreft, dient echter te worden gepreciseerd dat de communautaire wetgever inzake het gemeenschappelijk landbouwbeleid over een discretionaire bevoegdheid beschikt die beantwoordt aan de politieke verantwoordelijkheid die de artt. 40 en 43 EEG-Verdrag hem toekennen. Bijgevolg kan alleen de klaarblijkelijk onaangepaste aard van een op dat gebied vastgestelde maatregel, in verhouding tot het doel dat de bevoegde instelling wil nastreven, de wettigheid van een dergelijke maatregel aantasten. Het Hof verwijst daarbij naar zijn arrest van 11 juli 1989 (zaak 265/87, *Schröder t. HZA Gronau, Jur.*, 1989, 2237; overzicht *R.W.*, 1989-90, 606). Het Hof komt tot het besluit dat in casu het betwiste verbod niet kan worden beschouwd als een klaarblijkelijk onaangepaste maatregel en dat het belang van de nagestreefde doeleinden van die aard is dat zelfs aanzienlijke negatieve economische gevolgen voor bepaalde deelnemers aan het economisch verkeer, gerechtvaardigd zijn.

M.b.t. het gelijkheidsbeginsel overweegt het Hof dat een harmonisatiemaatregel die eerdere, uiteenlopende regelingen van de Lid-Staten moet gelijktrekken, onvermijdelijk leidt tot uiteenlopende gevolgen naar gelang van de eerdere stand van de verschillende nationale regelingen. Wanneer de gemeenschapsregeling gelijkelijk van toepassing is in alle Lid-Staten, zoals hier het geval is, kan er geen sprake zijn van discriminatie.

Wat de ingeroepen schending van de wezenlijke pleegvormen betreft, overweegt het Hof o.m. dat de nietigverklaring van de vorige richtlijn wegens een procedurefout die uitsluitend de wijze van haar definitieve vaststelling door de Raad betrof, de geldigheid van de voorbereidende handelingen van de andere instellingen niet aantast, dat wijzigingen in de samenstelling van een instelling (in casu ingevolge de toetreding van Spanje en Portugal) niet van invloed zijn op de continuïteit van de instelling zelf waarvan de definitieve of voorbereidende handelingen in beginsel ten volle hun werking behouden, dat de instellingen zelf moeten beoordelen of wijzigingen van de omstandigheden al dan niet een nieuwe standpuntbepaling vergen en met name de Commissie, krachtens art. 149, lid 3, de mogelijkheid heeft haar voor-

stellen op elk ogenblik te wijzigen zolang de Raad geen besluit heeft genomen. Een nieuwe raadpleging van het Europees Parlement was evenmin noodzakelijk daar de door de Commissie voorgestelde wijzigingen hoofdzakelijk overeenstemden met het advies van het Parlement.

M.b.t. het beginsel van non-retroactiviteit van de wet overweegt het Hof dat art. 10 van de richtlijn niet aldus kan worden uitgelegd dat het de Lid-Staten verplicht maatregelen te nemen die in strijd zijn met het gemeenschapsrecht en inzonderheid met genoemd beginsel. Zij kan ook niet dienen als grondslag voor een strafvervolgning die is ingesteld op basis van nationale rechtsvoorschriften die zijn vastgesteld ter uitvoering van de nietig verklaarde richtlijn en alleen daarop zijn gebaseerd.

M.b.t. de terugwerkende kracht van de richtlijn buiten het gebied van het strafrecht moet eraan worden herinnerd, dat een gemeenschapsmaatregel in uitzonderingsgevallen kan werken vanaf een tijdstip dat voorafgaat aan de publikatie, namelijk wanneer het daarmee nagestreefde doel dit vereist en naar behoren rekening wordt gehouden met het gewetigd vertrouwen van de betrokkenen. In dit verband overweegt het Hof dat de betwiste richtlijn ten doel heeft een tijdelijke lacune in de wetgeving te voorkomen m.b.t. het bestaan van een gemeenschapsrechtelijke grondslag voor de nationale bepalingen die door de Lid-Staten zijn gegeven ter uitvoering van de nietig verklaarde richtlijn en dat, aangezien de periode tussen de nietigverklaring van de eerste richtlijn en de kennisgeving van de betwiste richtlijn en haar bekendmaking in het Publikatieblad zeer kort was en de eerdere richtlijn nietig was verklaard wegens een procedurefout, de belanghebbenden niet konden aannemen dat de Raad zijn standpunt inhoudelijk zou wijzigen.

— In antwoord op prejudiciële vragen betreffende de geldigheid van de gemeenschapsregeling inzake de extra-heffing op melk van het Finanzgericht München, heeft het Hof, in een arrest van 11 december 1990 (zaak C-189/89, K. Spagl t. HZA Rosenheim) voor recht verklaard dat

1. art. 3bis, lid 1, eerste streepje, van Vo. 857/84 van de Raad van 31 maart 1984, zoals gewijzigd bij Vo. 764/89 van de Raad van 20 maart 1989, ongeldig is, voor zover het van de toewijzing van een specifieke referentiehoeveelheid op grond van die bepaling uitsluit de producenten voor wie de niet-leverings- of omschakelingsperiode — overeenkomstig een op grond van Vo. 1078/77 van de Raad van 17 mei 1977 aangegane verbintenis — verstrijkt vóór 31 december 1983 respectievelijk 30 september 1983;

2. art. 3bis, lid 2, van Vo. 857/84 van de Raad van 31 maart 1984, zoals gewijzigd bij nr. 764/89 van de Raad van 20 maart 1984, ongeldig is voor zover het de aldaar bedoelde specifieke referentiehoeveelheid beperkt tot 60% van de hoeveelheid melk of melkequivalent, die door de producent is verkocht gedurende de periode van twaalf kalendermaanden voorafgaande aan de indiening van de aanvraag voor de niet-leverings- of omschakelingspremie.

— In een arrest van dezelfde datum (zaak C-217/89, J. Pastätter t. HZA Bad Reichenhall) beantwoordt het Hof een prejudiciële vraag van het Finanzgericht München op dezelfde wijze als in het dictum sub 2 van het voorgaand arrest.

Cf. m.b.t. beide arresten ook de arresten van 28 april 1988 (zaak 120/86, J. Mulder t. Minister van Landbouw en Visserij, *Jur.*, 1988, 2321; overzicht *R.W.*, 1988-89, 597; zaak

170/86, G. von Deetzen t. HZA Hamburg-Jonas, *Jur.*, 1988, 2355; overzicht *R.W.*, 1988-89, 598).

— In een arrest van 12 december 1990 (zaak C-285/89, Van der Laan-Velzeboer e.a. t. Minister van Landbouw en Visserij) heeft het Hof in antwoord op een prejudiciële vraag van het College van Beroep voor het Bedrijfsleven voor recht verklaard dat onder «onteigening» in de zin van art. 3 van Vo. 1371/84 van de Commissie van 16 mei 1984 tot vaststelling van de nadere voorschriften voor de toepassing van de bij art. 5quater van Vo. 804/68 vastgestelde extra heffing op melk, mede is te verstaan de situatie van een producent die met een uitvoerder van een openbaar werk een overeenkomst heeft gesloten om te voorkomen dat hem eenzijdig een gedoogplicht wordt opgelegd ten aanzien van een openbaar werk op zijn bedrijf, mits die overeenkomst een aanzienlijk deel van de oppervlakte cultuurgrond van het bedrijf betreft en tot tijdelijke verkleining van het groenvoederareaal ervan leidt.

— In antwoord op een prejudiciële vraag van het Verwaltungsgericht Schleswig-Holstein heeft het Hof, in een arrest van 15 januari 1990 (zaak C-372/89, Gold-Ei Erzeugerverbund GmbH t. Ueberwachungsstelle für Milcherzeugnisse und Handelsklassen) voor recht verklaard dat art. 21 van Vo. 2772/75 van de Raad van 29 oktober 1975 betreffende bepaalde handelsnormen voor eieren, in de versie van Vo. 1831/84 van de Raad van 19 juni 1984, aldus moet worden uitgelegd, dat een aanduiding, op of in de verpakking van eieren, met betrekking tot de legdatum verboden is en niet kan worden beschouwd als een aanduiding ter bevordering van de verkoop.

— In een arrest van 15 januari 1991 (zaak C-215/89, F. Eddelbüttel t. Bezirksregierung Lüneburg) heeft het Hof, in antwoord op prejudiciële vragen van het Bundesverwaltungsgericht, voor recht verklaard dat

1. art. 3, lid 1, van Vo. 1078/77 van de Raad van 17 mei 1977 tot invoering van een stelsel van premies voor het niet in de handel brengen van melk en zuivelprodukten en voor de omschakeling van het melkveebestand, zoals gewijzigd bij Vo. 1041/78 van de Raad van 22 mei 1978, juncto art. 1, lid 3, sub b, eerste streepje, van Vo. 1391/78 van de Commissie van 23 juni 1978 houdende gewijzigde bepalingen ter uitvoering van het stelsel van premies voor het niet in de handel brengen van melk en zuivelprodukten en voor de omschakeling van het melkveebestand, aldus moet worden uitgelegd dat het bedrag van de omschakelingspremie moet worden verlaagd wanneer het aantal bij de goedkeuring van de aanvraag op het bedrijf gehouden melkkoeien weliswaar vijftien of meer bedraagt, doch lager is dan het aantal dat noodzakelijk is om de leveranties van melk of zuivelprodukten te halen op basis waarvan het bedrag van de premie is berekend;

2. de uitdrukking «het passende aantal melkkoeien» in art. 1, lid 3, sub b, eerste streepje, van Vo. 1391/78 van de Commissie van 23 juni 1978 aldus moet worden uitgelegd dat ermee bedoeld wordt op het aantal melkkoeien dat, gelet op de concrete situatie van het betrokken bedrijf, noodzakelijk is om de leveranties van melk of zuivelprodukten te halen op basis waarvan het bedrag van de premie wordt berekend.

— In een arrest, eveneens van 15 januari 1991 (zaak C-341/89, H. Ballmann t. HZA Osnabrück) heeft het Hof, in antwoord op prejudiciële vragen van het Bundesfinanzhof voor recht verklaard dat art. 12, sub c en d, van Vo. 857/84

van de Raad van 31 maart 1984 houdende algemene voorschriften voor de toepassing van de in art. 5^{quater} van Vo. 804/68 bedoelde heffing in de sector melk en zuivelproducten, aldus moet worden uitgelegd dat de door een landbouwer in door hem gepachte installaties gerealiseerde melkproductie aan zijn eigen referentiehoeveelheid moet worden toegerekend, wanneer hij de productie-eenheden voor de exploitatie waarvan hij bepaalde installaties heeft gepacht, zelfstandig beheert en een duidelijke scheiding mogelijk is tussen de door de pachter respectievelijk de verpachter geproduceerde hoeveelheden melk.

— In antwoord op een prejudiciële vraag van het Tribunal administratif de Dijon, heeft het Hof, in een arrest van 24 januari 1991 (zaak C-27/90, Société industrielle de transformation de produits agricoles (SITPA) t. Office national interprofessionnel des fruits, des légumes et de l'horticulture (ONIFLHOR)) voor recht verklaard dat, bij onderzoek van Vo. 989/84 van de Raad van 31 maart 1984 tot invoering van een systeem van garantiedrempels voor bepaalde op basis van groenten en fruit verwerkte producten, en van de Vo. van de Commissie nrs. 1925/84 van 5 juli 1984, 2222/85 van 31 juli 1985, 2077/86 van 30 juni 1986 en 2160/87 van 22 juli 1987 tot vaststelling van de aan de telers voor tomaten te betalen minimumprijs, alsmede van het bedrag van de steun bij de productie van op basis van tomaten verwerkte producten voor, respectievelijk, het verkoopseizoen 1984/1985, 1985/1986, 1986/1987 en 1987/1988, niet is gebleken van feiten of omstandigheden die de geldigheid van die verordeningen kunnen aantasten.

Als gronden van ongeldigheid werden in deze zaak aangevoerd onvoldoende motivering en schending van het non-discriminatiebeginsel. M.b.t. deze laatste grief, overweegt het Hof o.m. dat, wanneer daarmee aan Raad en Commissie wordt verweten de Franse verwerkers te hebben gepenaliseerd terwijl de overschrijding van de productie niet te wijten was aan een verhoging van de Franse productie, erop dient te worden gewezen dat, in het raam van een gemeenschappelijke marktordening die geen systeem van nationale quota kent, alle communautaire producenten, wat ook de Lid-Staat zij waar ze zijn gevestigd, solidair en gelijkelijk de gevolgen moeten dragen van de besluiten die de communautaire instellingen geroepen zijn te nemen in het kader van hun bevoegdheden, teneinde het hoofd te bieden aan het risico van een mogelijk gebrek aan evenwicht op de markt tussen de productie en de afzetmogelijkheden.

— In antwoord op prejudiciële vragen van het Finanzgericht Hamburg en van het Finanzgericht Düsseldorf, heeft het Hof, in een arrest van 21 februari 1991 (gev. zaken C-143/88 en C-92/89, Zuckerfabrik Süderdithmarschen AG t. HZA Itzehoe en Zuckerfabrik Soest GmbH t. HZA Paderborn) voor recht verklaard dat bij onderzoek van de gestelde vragen niet is gebleken van feiten of omstandigheden die de geldigheid kunnen aantasten van Vo. 1914/87 van de Raad van 2 juli 1987 tot instelling van een speciale compensatieheffing in de sector suiker voor het verkoopseizoen 1986/1987.

Zie m.b.t. dit arrest ook de rubriek *Rechtsbescherming — prejudiciële procedure*.

Als gronden van ongeldigheid van de verordening werden in de prejudiciële vragen genoemd schending van het beginsel van non-retroactiviteit, miskenning van de procedure van art. 201 EEG-Verdrag, onverenigbaarheid van Vo.

1914/87 met de basisverordening, miskenning van het verbod op een economische sector risico's die vreemd zijn aan de betrokken marktordening te doen wegen of onredelijke financiële lasten, discriminatie, aantasting van het eigendomsrecht en van de vrije uitoefening van economische activiteiten.

M.b.t. het beginsel van non-retroactiviteit van de wet overweegt het Hof, onder verwijzing naar zijn arresten van 25 januari 1979 (zaak 98/78, Racke t. HZA Mainz en zaak 99/78, Decker t. HZA Landau, *Jur.*, 1979, 69 en 101) en van 30 september 1982 (zaak 108/81, Amylum t. Raad, *Jur.*, 1982, 3107) dat, ofschoon het beginsel van rechtszekerheid zich in het algemeen ertegen verzet dat een gemeenschapsbesluit reeds vóór afkondiging van kracht is, hiervan bij wijze van uitzondering kan worden afgeweken indien dit voor het te bereiken doel noodzakelijk is en het rechtmatige vertrouwen van de betrokkenen naar behoren in acht genomen is (cf. ook het in deze rubriek behandelde arrest van 13 november 1990, zaak C-331/88, FEDESA e.a. t. minister van Landbouw en minister van Volksgezondheid) en dat in casu, aan beide voorwaarden is voldaan.

M.b.t. de verenigbaarheid van Vo. 1914/87 met de basisverordening overweegt het Hof dat beide verordeningen zijn vastgesteld op basis van art. 43 EEG-Verdrag en dat Vo. 1914/87 dan ook niet als een uitvoeringsverordening van de basisverordening kan worden beschouwd zoals dit het geval was voor de verordening die het voorwerp was van kritiek in de zaak die heeft geleid tot het arrest van 16 juni 1987 (zaak 46/86, Romkes t. Officier van Justitie, *Jur.*, 1987, 2671; overzicht *R.W.*, 1987-88, 1049). In casu is de situatie verschillend van die welke aan de oorsprong lag van het arrest van 29 maart 1979 (zaak 113/77, NTN Toyo Bearing Company t. Raad, *Jur.*, 1979, 1185). In dat geval was de Raad inderdaad, na een algemene regeling te hebben gegeven ter verwezenlijking van een der doelstellingen van art. 113 van het Verdrag, afgeweken van de aldus vastgestelde regelen in een toepassingsverordening die een bijzonder geval beoogde.

M.b.t. het non-discriminatiebeginsel overweegt het Hof dat uit het in de basisverordening neergelegde stelsel voortvloeit dat elke ondernemer die boven zijn A-quotum produceert, d.z.w. boven zijn aandeel in de productie van suiker bestemd voor communautair verbruik, noodzakelijk overschotten produceert die slechter als normale afzetmarkt de uitvoer naar derde landen kunnen hebben. Welnu, de bijzondere heffing heeft tot doel de uitzonderlijke verliezen weg te nemen veroorzaakt door de toekenning van hoge exportrestituties bestemd om de afzet te bevorderen van de communautaire overschotten op de markten van derde landen. Het was dan ook gerechtvaardigd verhoudingsgewijze hogere lasten op te leggen voor boven het A-quotum geproduceerde suiker.

— In een arrest van 21 maart 1991 (zaak C-359, SAFA Srl t. Amministrazione delle Finanze dello Stato) heeft het Hof, in antwoord op prejudiciële vragen van het Tribunale Civile di Genova voor recht verklaard dat

1. zowel art. 16, lid 1, van Vo. 136/66 van de Raad van 22 september 1966 houdende de totstandbrenging van een gemeenschappelijke ordening der markten in de sector oliën en vetten, zoals gewijzigd bij Vo. 1562/78 van de Raad van 29 juni 1978, als art. 5, lid 1, van Vo. 2749/78 van de Raad van 23 november 1978 betreffende het handelsverkeer van oliën en vetten tussen de Gemeenschap en Griekenland, de

Commissie machtigden om in de jaren 1979 en 1980 de heffing bij invoer van niet-behandelde olijfolie steeds door middel van een inschrijvingsprocedure vast te stellen;

2. bij onderzoek van de tweede vraag niet is gebleken van feiten of omstandigheden die de geldigheid kunnen aantasten van art. 16, lid 1, van Vo. 136/66 van de Raad houdende de totstandbrenging van een gemeenschappelijke ordening der markten in de sector oliën en vetten, zoals gewijzigd bij Vo. 1562/78 van de Raad van 29 juni 1978, of van art. 5, lid 1, van Vo. 2749/78 van de Raad van 23 november 1978 betreffende het handelsverkeer van oliën en vetten tussen de Gemeenschap en Griekenland.

M.b.t. de grief van schending van het gelijkheidsbeginsel die in de tweede prejudiciële vraag werd geformuleerd, overweegt het Hof dat, indien het al juist is dat het stelsel van vaststelling van de heffing door middel van een inschrijvingsprocedure ertoe leidt dat de importeurs verschillende heffingen betalen, de communautaire reglementering het gelijkheidsbeginsel niettemin niet schendt. Immers, gegeven de marktstructuur, hebben de deelnemers aan het economisch verkeer zich de niet-behandelde olijfolie kunnen verschaffen tegen verschillende prijzen en bijgevolg verschillende heffingen voorstellen, rekening houdend met de rentabiliteit. Daaruit volgt dat de ondernemers waarvan de heffingen hoger zijn dan of gelijk aan de minimumheffing bepaald door de Commissie dezelfde winst kunnen halen uit importen verwezenlijkt met heffingen van een verschillend bedrag.

— In antwoord op prejudiciële vragen van het Finanzgericht München, heeft het Hof, in een arrest van 21 maart 1991 (zaak C-314/89, S. Rauh t. HZA Nürnberg-Fürth) voor recht verklaard dat art. 3bis van Vo. 857/84 van de Raad van 31 maart 1984 houdende algemene voorschriften voor de toepassing van de in art. 5quater van Vo. 804/68 bedoelde heffing in de sector melk en zuivelprodukten (extra heffing op melk), zoals gewijzigd bij Vo. 764/89 van de Raad van 20 maart 1989, aldus moet worden uitgelegd, dat onder de aldaar bepaalde voorwaarden een specifieke referentiehoeveelheid kan worden toegekend aan een producent die door vererving of op overeenkomstige wijze een bedrijf heeft verworven na afloop van een door de erflater aangegane verbintenis om geen melk in de handel te brengen, als bedoeld in Vo. 1078/77 van de Raad van 17 mei 1977.

— In een arrest van 7 mei 1991 (zaak C-388/89, Organisation Danske Slagterier (ODS) t. Landbrugsministeriet) heeft het Hof, in antwoord op prejudiciële vragen van het østre Landsret, voor recht verklaard dat de artt. 36 en 37 van Vo. 3183/80 van de Commissie van 3 december 1980 houdende gemeenschappelijke uitvoeringsbepalingen inzake het stelsel van invoer-, uitvoer-, en voorfixatiecertificaten voor landbouwprodukten, aldus moeten worden uitgelegd dat geen overmacht kan worden aangenomen wanneer de grondstoffenvoorziening van een onderneming die een voorfixatiecertificaat heeft verkregen, komt stil te liggen als gevolg van een wettige staking in andere ondernemingen, indien de staking op het moment van indiening van de certificaataanvraag al was aangekondigd en uit die aankondiging bleek dat de staking tijdens de geldigheidsduur van het certificaat zou kunnen beginnen, maar het mogelijk was dat zij niet zou doorgaan of geen gevolgen voor de betrokken onderneming zou hebben.

De procedure voor de feitenrechter betrof de weigering van het Deense ministerie van Landbouw de geldigheidsduur te verlengen van een aan de vennootschap Jaka toegekend voorfixatiecertificaat. Door een staking in het vervoer van en naar de slachthuizen kon de onderneming, die gekookte ham in geconserveerde vorm produceert, niet tijdig de nodige hoeveelheid conserven produceren om te voldoen aan haar exportverplichting overeenkomstig bedoeld voorfixatiecertificaat. Zij deed gelden dat zij door overmacht was verhinderd te exporteren, dat het ministerie gehouden was het certificaat te verlengen en dat zij recht had op de in het certificaat bepaalde exportrestituties.

— In antwoord op prejudiciële vragen van het Tribunale Penale e Civile te Trieste, heeft het Hof, in een arrest van 15 mei 1991 (zaak C-201/89, G. Buton Spa e.a. t. Amministrazione delle Finanze dello Stato e.a.) voor recht verklaard dat

1. bij onderzoek van de eerste vraag niet is gebleken van feiten of omstandigheden die de geldigheid kunnen aantasten van Vo. 2541/84 van de Commissie van 4 september 1984 tot invoering van een compenserende heffing op de invoer in de andere Lid-Staten van in Frankrijk uit landbouwprodukten verkregen ethylalcohol, of van Vo. 644/85 van de Commissie van 12 maart 1985 tot wijziging van Vo. 2541/84;

2. de in Vo. 2541/84 bedoelde compenserende heffing moet worden toegepast op ethylalcohol die in een douanevrije zone is verwerkt en gebruikt in een voor een andere Lid-Staat bestemd eindprodukt en die onder geen andere douaneregeling dan die van het douanetoezicht is geplaatst.

— Zie ook het arrest van 16 mei 1991 (zaak C-96/89, Commissie t. Nederland) in de rubriek *Gemeenschappelijke handelspolitiek en economische betrekkingen met de ontwikkelingslanden — invoerregelingen*.

— Op verzoek van de Commissie, overeenkomstig art. 169 EEG-Verdrag, heeft het Hof, in een arrest van 30 mei 1991 (zaak C-110/89, Commissie t. Helleense Republiek) vastgesteld dat, door in de periode 1 september - 31 december 1985 de maïsuitvoer door andere exporteurs dan het KYDEP (Centraal beheersbureau voor nationale produkten) door diverse maatregelen te hinderen en te beperken, de Helleense Republiek de verplichtingen niet is nagekomen die op haar rusten krachtens art. 34 EEG-Verdrag en de bepalingen van Vo. 2727/75 van de Raad van 29 oktober 1975 houdende een gemeenschappelijke ordening der markten in de sector granen.

— In antwoord op prejudiciële vragen van het College van Beroep voor het Bedrijfsleven, heeft het Hof, in een arrest van 20 juni 1991 (zaak C-365/89, Cargill BV t. Produktschap voor Margarine, Vetten en Oliën) voor recht verklaard dat

1. Vo. 735/85 van de Commissie van 21 maart 1985 tot vaststelling van het bedrag van de steun in de sector oliehoudende zaden, ongeldig is;

2. bij onderzoek van de eerste vraag niet is gebleken van feiten of omstandigheden die de geldigheid kunnen aantasten van Vo. 1358/89 van de Commissie van 18 mei 1989 tot wijziging van Vo. 735/85 van de Commissie.

Dit arrest is een vervolg op het arrest van 28 februari 1989 (zaak 201/87, Cargill BV t. Produktschap voor Margarine, Vetten en Oliën, *Jur.*, 1989, 489; overzicht *R.W.*, 1989-90, 603). Vo. 735/85 van de Commissie wordt ongeldig verklaard wegens een onjuistheid in de daarin vastgestelde omreke-

ningskoersen, waardoor zij in strijd met art. 27 van Vo. 136/66 van de Raad van 22 september 1966 houdende de totstandbrenging van een gemeenschappelijke ordening der markten in de sector oliën en vetten, werd vastgesteld. M.b.t. Vo. 1358/89 van de Commissie overweegt het Hof dat de wijziging met terugwerkende kracht van eerstgenoemde verordening in casu het rechtszekerheidsbeginsel niet schendt.

– In een arrest, eveneens van 20 juni 1991 (zaak C-248/89, Cargill BV t.) Commissie) heeft het Hof het door verzoekster ingesteld beroep tot nietigverklaring van Vo. 1358/89 van de Commissie tot wijziging met terugwerkende kracht van Vo. 735/85 van de Commissie verworpen. Als nietigheidsgronden werden aangevoerd de beginselen van rechtszekerheid en gewettigd vertrouwen alsmede misbruik van bevoegdheid. Zie ook de opmerkingen bij het prejudiciële arrest van dezelfde datum, hierboven.

– Zie ook het arrest van 20 juni 1991 (zaak C-39/90, Denkavit Futtermittel GmbH t. Baden-Württemberg) in de rubriek *Vrij verkeer van goederen*.

– In antwoord op prejudiciële vragen van de Luxemburgse Conseil d'Etat, heeft het Hof, in een arrest van 10 juli 1991 (gev. zaken C-90/90 en C-91/90, J. Neu e.a. t. Staatssecretaris van Land- en Wijnbouw) voor recht verklaard dat art. 7, leden 2 en 3, van Vo. 857/84 van de Raad van 31 maart 1984 houdende algemene voorschriften voor de toepassing van de in art. 5 *quater* van Vo. 804/68 bedoelde heffing in de sector melk en zuivelprodukten, zoals gewijzigd bij Vo. 590/85 van de Raad van 26 februari 1985, aldus moet worden uitgelegd dat het de Lid-Staten die formule B toepassen, niet toestaat een gedeelte van de referentiehoeveelheid van een producent die op eigen initiatief naar een andere melkfabriek overgaat, aan de nationale reserve toe te voegen.

– In antwoord op een prejudiciële vraag van de Pretura circondariale di Perugia, heeft het Hof, in een arrest van 11 juli 1991 (zaak C-368/89, Antonio Crispoltoni t. Fattoria Autonomia Tabacchi di Citta di Castello) voor recht verklaard dat Vo. 1114/88 van de Raad van 25 april 1988 tot wijziging van Vo. 727/70 houdende de totstandbrenging van een gemeenschappelijke ordening der markten in de sector ruwe tabak, en Vo. 2268/88 van de Raad van 19 juli 1988 tot vaststelling van de voor de oogst 1988 geldende streefprijzen, interventieprijzen, premiebedragen voor kopers van tabaksbladeren, afgeleide interventieprijzen voor verpakte tabak, referentiekwaliteiten, produktiegebieden en gegarandeerde maximumhoeveelheden, en tot wijziging van Vo. 1975/87, ongeldig zijn voor zover zij voorzien in een gegarandeerde maximumhoeveelheid voor in 1988 geoogste tabak van de variëteit Bright.

Het Hof was van oordeel dat in casu niet was voldaan aan de voorwaarden die het in zijn rechtspraak heeft gesteld opdat uitzonderlijk kan worden afgeweken van het beginsel van non-retroactiviteit n.l. dat de afwijking noodzakelijk is voor het te bereiken doel en het rechtmatig vertrouwen van de betrokkenen naar behoren in acht wordt genomen.

– In een arrest van 25 juli 1991 (zaak C-75/90, strafzaak t. R. Guitard) heeft het Hof, in antwoord op een prejudiciële vraag van het Tribunal correctionnel te Carcassonne voor recht verklaard dat punt 8 van bijlage II bij Vo. van de Raad van 5 februari 1979, thans punt 10 van bijlage I bij Vo. 822/87 van de Raad van 16 maart 1987 houdende een gemeenschappelijke ordening van de wijnmarkt, eist dat de wijn bij de distributie een minimaal alcoholgehalte heeft.

In de strafzaak voor de nationale rechter werd Guitard vervolgd wegens bedrog inzake de aard van produkten en misleidende reclame bij de verkoop van een drank op basis van wijn waaraan de alcohol was onttrokken, onder de benaming «alcoholvrije wijn». Het Hof overweegt o.m. dat uit de communautaire definitie duidelijk blijkt, dat een produkt slechts wettig mag worden aangeduid als «wijn» nadat fermentatie is opgetreden en dat het produkt na fermentatie alcohol moet bevatten. Het Hof merkt echter eveneens op dat, krachtens art. 45, lid 2, van Vo. 355/79 van de Raad van 5 februari 1979, de Lid-Staten bevoegd zijn het gebruik van het woord «wijn» toe te staan, mits de naam van een vrucht is toegevoegd en deze drank is verkregen door fermentatie van die vrucht, of van andere samengestelde aanduidingen waarin het woord «wijn» voorkomt. Het ligt dus op de weg van de nationale rechter, aldus nog het Hof, om na te gaan of de woorden «alcoholvrije wijn» een samengestelde aanduiding vormen die in de bestreden nationale regeling is toegelaten ter aanduiding van andere produkten dan wijn in de zin van de gemeenschapsregeling.

b. Visserij

– In antwoord op prejudiciële vragen van de Court of Appeal, heeft het Hof, in een arrest van 24 oktober 1990 (zaak C-301/88, The Queen t. Intervention Board for Agricultural Produce ex parte The Fish Producers' Organisation Ltd en The Grimsby Fish Producers' Association Ltd) voor recht verklaard dat

1. de bepalingen van Vo. 3796/81 van de Raad van 29 december 1981 houdende een gemeenschappelijke ordening der markten in de sector visserijprodukten, alsmede de bepalingen van Vo. 2202/82 van de Raad van 28 juli 1982 tot vaststelling van de algemene voorschriften voor de toekenning van een financiële vergoeding voor bepaalde visserijprodukten aldus moeten worden uitgelegd dat een producentenorganisatie geen financiële vergoeding wordt toegekend voor tegen de communautaire ophoudprijs uit de markt genomen vis die is ingedeeld en te koop aangeboden overeenkomstig Vo. 103/76 van de Raad van 19 januari 1976 houdende vaststelling van gemeenschappelijke handelsnormen voor bepaalde soorten verse of gekoelde vis, wanneer die producentenorganisatie in belangrijke mate heeft nagelaten aan de in die verordening vastgestelde gemeenschappelijke handelsnormen te voldoen voor andere vis van de uit de markt genomen soort, die in dezelfde periode te koop werd aangeboden maar niet uit de markt werd genomen;

2. het op de markt brengen van een produkt dat niet aan de gemeenschappelijke handelsnormen voldoet slechts als een lichte overtreding van de regeling inzake de financiële vergoeding in de zin van art. 13, lid 1, van Vo. 3137/82 van de Commissie van 19 november 1982 tot vaststelling van de uitvoeringsbepalingen voor de toekenning van de financiële vergoeding voor bepaalde visserijprodukten, kan worden beschouwd, wanneer het gaat om een toevallige overtreding die geringe hoeveelheden van het betrokken produkt betreft en de markt niet verstoort. De bewijslast betreffende het lichte karakter van de overtreding rust op de betrokken producentenorganisatie.

– In een arrest van 13 november 1990 (zaak C-370/88, strafzaak t. A. Marshall) heeft het Hof, in antwoord op pre-

judiciële vragen van de High Court of Justiciary voor recht verklaard dat

1. bij onderzoek van de gestelde vraag niet is gebleken van feiten of omstandigheden die twijfel kunnen doen rijzen aan de geldigheid van art. 19 van Vo. 171/83 van de Raad;

2. een nationale maatregel als in casu vastgesteld, binnen het toepassingsgebied valt van art. 19, lid 2, van Vo. 171/83 van de Raad;

3. noch art. 7 noch art. 40, lid 3, van het Verdrag noch de grondbeginselen van het gemeenschapsrecht eraan in de weg staan, dat een Lid-Staat het vervoer van een bepaald type net verbiedt op alle vaartuigen onder zijn vlag, die in de aan zijn kusten grenzende wateren varen.

Art. 19 van Vo. 171/83 van de Raad houdende bepaalde technische maatregelen voor het behoud van de visbestanden, staat toe, in het geval van strikt lokale bestanden die slechts van belang zijn voor de vissers van één enkele Lid-Staat, dat de betrokken Lid-Staat maatregelen neemt om het behoud en het beheer te verzekeren van die bestanden voor zover die maatregelen verenigbaar zijn met het gemeenschapsrecht en in overeenstemming met het gemeenschapsbeleid inzake visserij. Marshall werd ervan verdacht een monofilamentkieuwnet aan boord van zijn schip te hebben gehad, hetgeen bij besluit van de Secretary of State for Scotland voor Britse vissers is verboden in het kader van art. 19, lid 2, van Vo. 171/83. Marshall betoogde voor de feiten-rechter o.m. dat het besluit onwettig was wegens discriminatie van Britse vissers ten opzichte van andere vissers in de Gemeenschap, wegens inbreuk op het evenredigheidsbeginsel en op het recht van vrije beroepsuitoefening.

— In drie arresten van 27 november 1990 (zaak C-39/88, Commissie t. Ierland; zaak C-200/88, Commissie t. Helleense Republiek; zaak C-209, Commissie t. Italiaanse Republiek) heeft het Hof, op verzoek van de Commissie, overeenkomstig art. 169 EEG-Verdrag, vastgesteld dat Ierland, Griekenland en Italië, door geen mededeling te doen van bepaalde gegevens inzake de markt van visserijprodukten, de verplichtingen niet zijn nagekomen die op hen rusten krachtens Vo. 3796/91 van de Raad houdende een gemeenschappelijke ordening der markten in de sector visserijprodukten en de uitvoeringsverordeningen van de Commissie. In de zaak C-209/88 (Commissie t. Italië) verklaart het Hof dat, door geen mededeling te doen van bepaalde gegevens inzake de markt van visserijprodukten, de Italiaanse Republiek de verplichtingen niet is nagekomen die op haar rusten krachtens de artt. 9, lid 4, 11, lid 1, 15, lid 2, 17, lid 2, en 21, lid 3, van Vo. 3796/81 van de Raad van 29 december 1981 houdende een gemeenschappelijke ordening der markten in de sector visserijprodukten, art. 2 van Vo. 1501/83 van de Commissie van 9 juni 1983 betreffende de afzet van bepaalde visserijprodukten waarvoor maatregelen tot regulering van de markt zijn getroffen, de artt. 1, 3 en 4 van Vo. 3598/83 van de Commissie van 20 december 1983 betreffende de mededeling van de geconstateerde prijzen en de vaststelling van de lijst van voor visserijprodukten representatieve markten en havens, en art. 3 van Vo. 3599/83 van de Commissie van 20 december 1983 betreffende de mededeling van de gegevens betreffende de door de producentenorganisaties toegepaste ophoudprijzen voor visserijprodukten.

— Het Hof stelde in een arrest van 31 januari 1991 (zaak C-244/89, Commissie t. Frankrijk), op verzoek van de Commissie, overeenkomstig art. 169 EEG-Verdrag, vast dat de

Franse Republiek door er niet voor te zorgen dat de haar voor het jaar 1986 toegewezen vangstquota voor «andere soorten (bijvangst)» in de Noorse wateren en voor roodbaars in de wateren van de Faeröer in acht zijn genomen, de verplichtingen niet is nagekomen die op haar rusten krachtens art. 10, lid 2, van Vo. 2057/82 van de Raad van 29 juni 1982 houdende vaststelling van bepaalde maatregelen voor controle op de activiteiten van vissersvaartuigen uit de Lid-Staten, juncto. art. 1 van de Vo. 23730/85 van de Raad van 20 december 1985 houdende verdeling van bepaalde vangstquota over de Lid-Staten voor vaartuigen die vissen in de economische zone van Noorwegen en in de visserijzone rond Jan Mayen, en 0.3732/85 van de Raad van 20 december 1985 houdende verdeling van de vangstquota over de Lid-Staten voor vaartuigen die in de wateren van de Faeröer vissen.

Cf. het arrest van 20 maart 1990 (zaak C-62/89, Commissie t. Frankrijk, nog niet gepubliceerd; overzicht *R.W.*, 1990-91, 764).

— Op verzoek van de Commissie, overeenkomstig art. 169 EEG-Verdrag, heeft het Hof, in een arrest van 11 juni 1991 (zaak C-64/88, Commissie t. Frankrijk) vastgesteld dat, door niet te zorgen voor controle op de naleving van de gemeenschappelijke technische instandhoudingsmaatregelen voorzien in 's Raads Vo. 171/83 van 25 januari 1983 en Vo. 3094/86 van 7 oktober 1986, de Franse Republiek de verplichtingen niet is nagekomen die op haar rusten krachtens art. 1 van Vo. 2057/82 van de Raad van 29 juni 1982 houdende vaststelling van bepaalde maatregelen voor controle op de activiteiten van vaartuigen uit de Lid-Staten, en art. 1 van Vo. 2241/87 van de Raad van 23 juli 1987 houdende vaststelling van bepaalde maatregelen voor controle op de visserijactiviteit.

— Op verzoek van de Commissie, overeenkomstig art. 169 EEG-Verdrag, heeft het Hof, in een arrest van 9 juli 1991 (zaak C-146/89, Commissie, ondersteund door Frankrijk t. Verenigd Koninkrijk) vastgesteld dat, door met het oog op de toepassing van de regelingen betreffende de visserij in de kustwateren van het Verenigd Koninkrijk, neergelegd in bijlage I en art. 6, lid 2, van Vo. 170/83 van de Raad van 25 januari 1983 tot instelling van een communautaire regeling voor de instandhouding en het beheer van de visbestanden, voor bepaalde gebieden nieuwe, verder zeewaarts gelegen laagwaterlijnen vast te stellen dan op 25 januari 1983 bestonden, het Verenigd Koninkrijk de krachtens het EEG-Verdrag op hem rustende verplichtingen niet is nagekomen.

De Commissie betwistte niet dat de Britse regeling in overeenstemming was met de internationale regeling inzake afbakening van de territoriale zee en de vaststelling van de laagwaterlijnen. Zij betoogde, dat de gemeenschapswetgever bij de vaststelling van Vo. 170/83 een inventaris had willen opstellen van de activiteiten van de vissers van de andere Lid-Staten dan de kuststaten. Deze Lid-Staten mogen niet eenzijdig wijziging brengen in hun laagwaterlijnen en daarmee in de draagwijdte van de bescherming die het gemeenschapsrecht toekent aan bepaalde visserij-activiteiten, waarvan het karakter wordt bepaald door de geografische ligging van de wateren waar deze activiteiten worden uitgeoefend. De toepassing van de nieuwe Britse regeling inzake de territoriale zee op de in Vo. 170/83 vastgestelde kustwateren zou ertoe leiden dat de vissers uit de andere Lid-Staten, in

strijd met de doelstellingen van die verordening, de toegang wordt ontzegd tot visrijke en gemakkelijk te exploiteren wateren. Het Hof deelt in zijn overwegingen deze zienswijze.

— In antwoord op prejudiciële vragen van de Britse High Court of Justice, heeft het Hof, in een arrest van 25 juli 1991 (zaak C-221/89, *Factortame Ltd e.a. t. Secretary of State for Transport*) voor recht verklaard dat

1. bij de huidige stand van het gemeenschapsrecht het aan de Lid-Staten staat, overeenkomstig de algemene regels van internationaal recht de voorwaarden vast te stellen die moeten zijn vervuld opdat een schip in hun registers kan worden ingeschreven en het recht kan worden verleend om hun vlag te voeren, doch bij de uitoefening van deze bevoegdheid de Lid-Staten de voorschriften van het gemeenschapsrecht moeten eerbiedigen;

2. de bepalingen van het gemeenschapsrecht en inzonderheid art. 52 EEG-Verdrag zich ertegen verzetten dat een Lid-Staat voor de registratie van een vissersvaartuig in zijn nationale register als voorwaarden stelt dat: a) de eigenaars (legal owners en beneficial owners), de bevrachters en de beheerders of exploitanten van het schip onderdaan van deze Lid-Staat zijn of vennootschappen naar het recht van deze Lid-Staat en dat in het laatste geval ten minste 75% van het aandelenkapitaal van een dergelijke vennootschap in handen is van onderdanen van deze Lid-Staat of van vennootschappen die aan dezelfde voorwaarden voldoen en 75% van de bestuurders van deze vennootschap onderdaan van deze Lid-Staat is; b) dat deze eigenaars (legal owners en beneficial owners), bevrachters, beheerders of exploitanten, aandeelhouders en bestuurders, naar gelang van de omstandigheden, metterwoon in deze Lid-Staat gevestigd zijn;

3. het gemeenschapsrecht zich er niet tegen verzet dat een Lid-Staat als voorwaarde voor inschrijving van een vissersvaartuig in zijn nationale register eist dat het betrokken vaartuig vanaf het grondgebied van deze Lid-Staat wordt beheerd en de exploitatie ervan vanuit dit grondgebied wordt bestuurd en gecontroleerd;

4. de omstandigheid dat de bevoegde minister van een Lid-Staat aan een individueel persoon ontheffing kan verlenen van het nationaliteitsvereiste in verband met de duur van de periode waarin deze persoon in de Lid-Staat woonachtig is geweest en betrokken is geweest bij de visserij-industrie van die Lid-Staat, wat het gemeenschapsrecht betreft, geen rechtvaardiging kan opleveren voor het voorschrift dat een vissersvaartuig slechts kan worden geregistreerd indien aan een nationaliteitsvereiste en een woonplaats- en verblijfsvereiste is voldaan;

5. de omstandigheid dat er thans een stelsel van nationale quota bestaat, van geen belang is voor de op de tweede vraag gegeven antwoorden.

— Op verzoek van de Commissie, overeenkomstig art. 169 EEG-Verdrag, heeft het Hof, in een arrest van 25 juli 1991 (zaak C-258/89, *Commissie t. Spanje*) vastgesteld dat het Koninkrijk Spanje de krachtens het EEG-Verdrag op hem rustende verplichtingen niet is nagekomen, door op de vangsten uit een bestand of een groep bestanden waarvoor een maximale toegestane vangst (TAC) of een quotum geldt, die buiten de visserijzone van de Gemeenschap zijn verricht, niet de controlemaatregelen toe te passen die zijn voorgeschreven bij Vo. 2057/82 van de Raad van 29 juni 1982 houdende vaststelling van bepaalde maatregelen voor controle op de activiteiten van vissersvaartuigen uit de Lid-Staten, en

inzonderheid bij de artt. 1, 6 tot en met 9 en 10 daarvan, alsmede bij Vo. 2241/87 van de Raad van 23 juli 1987 houdende vaststelling van bepaalde maatregelen voor controle op de visserijactiviteiten en inzonderheid bij de artt. 1, 5 tot en met 9 en 11 daarvan.

c. Financiering van het markt- en prijsbeleid (EOGFL-afdeling garantie)

— In een arrest van 9 oktober 1990 (zaak C-366/88, *Frans republiek t. Commissie*) heeft het Hof op verzoek van Frankrijk de interne instructies 88/C264/03 inzake bepaalde administratieve en technische voorschriften die de door de Commissie gemachtigde beampten in acht moeten nemen bij bemonstering en analyse van produkten in het kader van het beheer van en de controle m.b.t. het Europees Oriëntatie- en Garantiefonds voor de Landbouw, nietig verklaard.

Cf. m.b.t. dit arrest ook de rubriek *Rechtsbescherming — beroep tot nietigverklaring*.

— Tijdens de behandelde periode heeft het Hof opnieuw een aantal betwistingen i.v.m. de goedkeuring van door de Lid-Staten bij de Commissie ingediende rekeningen van door het Europees Oriëntatie- en Garantie Fonds voor de landbouw te financieren uitgaven, te behandelen gehad. Door verschillende Lid-Staten werden beroepen ingesteld tot gehele of gedeeltelijke nietigverklaring van beschikking 88/630 van de Commissie betreffende de goedkeuring van de rekeningen die de Lid-Staten voor het begrotingsjaar 1986 hebben ingediend (en, in één zaak, van beschikking 89/418 van de Commissie, tot wijziging van genoemde beschikking). Al deze beroepen werden door het Hof verworpen. Het gaat om de arresten van 11 oktober 1990 (zaak C-34/89, *Italië t. Commissie*), van 13 december 1990 (zaak C-22/89, *Nederland t. Commissie*), van 19 februari 1991 (zaak C-281/89, *Italië t. Commissie*), van 21 februari 1991 (zaak C-28/89, *BRD t. Commissie*) en van 19 maart 1991 (zaak C-32/89, *Griekenland t. Commissie*).

13. Communautair vervoerbeleid

— Het Hof verwierp in een arrest van 16 april 1991 (zaak C-354/89, *S.a.r.l. Schiocchet t. Commissie*) een op grond van art. 173, lid 2, EEG-Verdrag door de vennootschap naar Frans recht Schiocchet ingesteld beroep tot nietigverklaring van beschikking 524/89 van de Commissie van 7 september 1989 betreffende een geschil tussen Luxemburg en Frankrijk inzake de oprichting van een bijzondere vorm van geregeld personenvervoer tussen deze twee landen, waarbij de Commissie heeft beslist dat de bevoegde autoriteiten van het Groothertogdom Luxemburg de S.a.r.l. Autocars E. Frisch machtiging mogen verlenen om een bijzondere vorm van geregeld personenvervoer in te stellen tussen Thil (Frankrijk) en Luxemburg, uitsluitend bestemd voor de werknemers van de fabriek van Villeroy en Boch. Het Hof verwierp in zijn arrest, na een grondig onderzoek, de door de S.a.r.l. Schiocchet aangevoerde middelen als zouden Frisch een aantal onregelmatigheden kunnen verweten worden, als zou art. 8 van Vo. 517/72 van de Raad van 28 februari 1972 betreffende de vaststelling van gemeenschappelijke regels voor het geregeld vervoer en de bijzondere vormen van geregeld vervoer met autobussen tussen de Lid-Staten geschonden zijn,

en als zou de bestreden beschikking Frisch in een monopoliepositie plaatsen.

– Op verzoek van de Commissie overeenkomstig art. 169 EEG-Verdrag, stelde het Hof in een arrest van 7 mei 1991 (zaak C-45/89, Commissie t. Italië) vast dat door voor gecombineerd rail/wegvervoer tussen de Lid-Staten een contingenten- en/of vergunningenstelsel te handhaven en door te weigeren aan particulieren die dergelijk vervoer wensen te verrichten, een vergunning te verlenen, de Italiaanse Republiek niet voldaan heeft aan de verplichtingen die op haar rusten krachtens richtlijn 130/75 van de Raad van 17 februari 1975 houdende vaststelling van gemeenschappelijke voorschriften voor bepaalde vormen van gecombineerd rail/wegvervoer van goederen tussen de Lid-Staten, inzonderheid art. 2 daarvan.

– Het Hof stelde in een arrest van 8 mei 1991 (zaak C-266/89, Commissie t. Italiaanse Republiek), op verzoek van de Commissie overeenkomstig art. 169 EEG-Verdrag, vast dat, door nog steeds niet over te gaan tot statistische registratie van het goederenvervoer over de weg overeenkomstig richtlijn 546/78 van de Raad van 12 juni 1978 betreffende de statistische registratie van het goederenvervoer over de weg in het kader van een regionale statistiek, Italië de krachtens deze richtlijn en art. 171 EEG-Verdrag op haar rustende verplichtingen niet is nagekomen.

14. Gemeenschappelijke handelspolitiek en economische betrekkingen met de ontwikkelingslanden

a. Invoerregelingen

– Op verzoek van de Commissie, overeenkomstig art. 169 EEG-Verdrag, heeft het Hof, in een arrest van 16 mei 1991 (zaak C-96/89, Commissie t. Nederland) vastgesteld dat het Koninkrijk der Nederlanden de krachtens het EEG-Verdrag op hem rustende verplichtingen niet is nagekomen door

a) in of omstreeks april 1983 60.000 ton maniok die zonder uitvoercertificaat uit Thailand was uitgevoerd, tot het vrije verkeer toe te laten

- zonder toepassing van de volle landbouwheffing, als voorzien in de artt. 2 en 4 van Vo. 2744/75 van de Raad van 29 oktober 1975 betreffende de regeling voor de invoer en de uitvoer van op basis van granen en rijst verwerkte producten,

- en zonder, overeenkomstig art. 7 van Vo. 2092/82 en Vo. 3383/82 van de Commissie, respectievelijk van 22 juli 1982 en 16 december 1982, houdende uitvoeringsbepalingen van de invoerregeling die geldt voor produkten van post 07.06 A van het gemeenschappelijk douanetarief, van oorsprong uit Thailand en geëxporteerd door dat land respectievelijk in 1982 en 1983, te controleren of voor deze maniok een aanspraak bestond op toepassing van de verlaagde heffing, voorzien in de Samenwerkingsovereenkomst EEG-Thailand;

b) te weigeren het bedrag van Hfl 19.765.281,39 als eigen middelen van de Gemeenschappen vast te stellen en ter beschikking van de Commissie te stellen, vermeerderd met rente vanaf 29 juni 1984 overeenkomstig art. 11 van Vo. 2891/77 van de Raad van 19 december 1977 houdende toepassing van het besluit van 21 april 1970 betreffende de vervanging van de financiële bijdragen van de Lid-Staten door eigen middelen van de Gemeenschappen.

b. Anti-dumping of -subsidievoorschriften

– In een arrest van 7 mei 1991 (zaak C-69/88, Nakajima All Precision Co Ltd t. Raad) heeft het Hof het beroep van verzoekster verworpen, dat strekte enerzijds tot niet-toepassingverklaring te haren aanzien, krachtens art. 184 EEG-Verdrag, van de artt. 2 en 19 van Vo. 2423/88 van de Raad betreffende beschermende maatregelen tegen invoer met dumping of subsidiëring uit landen die geen lid zijn van de EEG en anderzijds tot nietigverklaring van Vo. 3651/88 van de Raad tot instelling van een definitief anti-dumpingrecht op de invoer van seriële dot-matrix-printers van oorsprong uit Japan, voor zover deze verordening verzoekster betrof.

T.a.v. Vo. 2423/88 van de Raad voerde verzoekster als middelen aan schending van substantiële pleegvormen (gebrek aan motivering), van de overeenkomst inzake toepassing van art. VI van de GATT (Anti-dumping-code van 1979) en van bepaalde algemene rechtsbeginselen. M.b.t. de verordening tot instelling van een definitief anti-dumpingrecht werden tien middelen tot staving van het nietigheidsberoep aangevoerd, waaronder onjuiste bepaling van de in aanmerking genomen soortgelijke produkten, onregelmatigheden waardoor de berekening van de geconstrueerde normale waarde was aangetast, vergissingen bij de vergelijking tussen de normale waarde en de prijs bij uitvoer, vergissingen bij de evaluatie van de communautaire productie van printers, vergissingen m.b.t. de door de communautaire industrie geleden schade.

– In een arrest van 16 mei 1991 (zaak C-358/89, Extramet Industrie SA t. Raad) heeft het Hof de door de Raad bij incidentele memorie opgeworpen exceptie van niet-ontvankelijkheid verworpen. Het beroep strekte tot nietigverklaring van Vo. 2808/89 van de Raad tot instelling van een definitief anti-dumpingrecht op de invoer van calciummetaal van oorsprong uit de Volksrepubliek China en de Sovjetunie en definitieve inning van het voorlopige anti-dumpingrecht dat op die invoer werd ingesteld. Tot staving van de exceptie voerde de Raad aan dat verzoekster een onafhankelijke importeur is en dat haar verkoopprijzen niet in aanmerking zijn genomen bij de vaststelling van de exportprijzen, zodat zij door de bestreden verordening niet individueel wordt geraakt. Het Hof herinnert in zijn overwegingen aan zijn rechtspraak waarin het heeft geoordeeld dat de handelingen waarbij anti-dumpingrechten worden ingesteld, zonder hun reglementair karakter te verliezen, in bepaalde omstandigheden bepaalde ondernemingen individueel kunnen raken zodat zij in aanmerking komen om een nietigheidsberoep m.b.t. die handelingen in te stellen. Het Hof heeft erkend dat zulks over het algemeen het geval was voor producenten en exporteurs die kunnen aantonen dat zij in de handelingen van Commissie of Raad werden geïdentificeerd of dat de voorbereidende handelingen hen betroffen (arresten van 21 februari 1984 en 23 mei 1985, Allied Corporation I en II, gev. zaken 239/82 en 275/82, *Jur.*, 1984, 1005, en zaak 53/83, *Jur.*, 1985, 1621; arresten van 14 maart 1990, gev. zaken C-133/87 en C-121/86, Nashua en zaak C-156/87, Gestetner, nog niet gepubliceerd; overzicht *R.W.*, 1990-91, 771) evenals voor importeurs van wie de verkoopprijs voor de betrokken produkten ten grondslag ligt aan de vaststelling van de exportprijs (cf. laatst de arresten van 11 juli 1990, zaak C-304/86, Enital, zaak C-305/86, Neotype Techmasexport, zaak C-157/87, Electroimpex, nog niet ge-

publiceerd; overzicht *R.W.*, 1990-91, 771). Die erkenning van het recht van bepaalde categorieën van ondernemingen een beroep tot nietigverklaring van een antidumping-verordening in te stellen kan echter niet beletten, aldus het Hof nog, dat andere ondernemingen eveneens individueel geraakt kunnen zijn door een dergelijke verordening uit hoofde van zekere hoedanigheden die hun eigen zijn en die hen ten opzichte van ieder ander karakteriseert (arrest van 15 juli 1963, zaak 25/62, Plaumann t. Commissie, *Jur.*, 1963, 197). Dit was in casu het geval, daar verzoekster de belangrijkste importeur is van het betrokken produkt en er tevens de eindgebruiker van is, haar economische activiteit in zeer ruime mate van die import afhangen en ernstig worden getroffen door de bestreden verordening.

— In een arrest van 17 juni 1991 (zaak C-49/88, AL-Jubail Fertilizer Company (SAMAD) e.a. t. Raad) heeft het Hof art. 1 van Vo. 3339/87 van de Raad van 4 november 1987 houdende instelling van een definitief anti-dumpingrecht op de invoer van ureum van oorsprong uit Libië en Saoedi-Arabië nietig verklaard, voor zover het een anti-dumpingrecht instelt t.a.v. verzoeksters. Tot staving van hun beroep voerden verzoeksters een viertal middelen aan, waaronder schending van het recht op verweer. Het Hof heeft dit middel gegrond verklaard zodat er geen aanleiding was uitspraak te doen over de overige middelen. Het Hof herinnert aan zijn vaste rechtspraak volgens welke de fundamentele rechten deel uitmaken van de algemene rechtsbeginselen waarvan het Hof de naleving verzekert. Bij de uitlegging van de basisverordening (anti-dumpingverordening), aldus het Hof, moet o.m. rekening gehouden worden met de eisen i.v.m. de naleving van het recht van verweer, een beginsel waarvan het fundamenteel karakter door het Hof herhaaldelijk is onderstreept. Het Hof wijst er voorts op dat m.b.t. het recht op verweer voor de gemeenschapsinstellingen des te meer voorzichtigheid is geboden, nu bij de huidige stand van het gemeenschapsrecht bedoelde regeling nog niet alle procedurele waarborgen biedt ter bescherming van de burger die bepaalde nationale rechtsstelsels wellicht reeds bieden. Het Hof stelt vast dat uit het dossier niet kan worden afgeleid dat de gemeenschapsinstellingen zich hebben gekweten van hun plicht om aan verzoeksters alle informatie te verstrekken om hen in staat te stellen hun naar behoren te verdedigen.

c. Associatie van Landen en Gebieden Overzee

— Zie het arrest van 12 december 1990 (zaak C-263/88, Commissie t. Frankrijk) in de rubriek *Vrij verkeer van personen en kapitaal — vrijheid van vestiging en dienstverlening*.

— Zie het arrest van 12 december 1990 (gev. zaken C-100/89 en C-101/89, P. Kaefer en A. Procacci t. Frankrijk) in de rubriek *Vrij verkeer van personen en kapitaal — vrijheid van vestiging en dienstverlening*.

d. Voedselhulp

— In een arrest van 12 december 1990 (zaak C-172/89, Vandemoortele NV t. Commissie) heeft het Hof de beslissing van de Commissie betreffende de inhouding van Ecu 56.463 op het bedrag dat aan verzoekster verschuldigd was voor een levering in het kader van de communautaire voedselhulp nietig verklaard. Het betrof een levering in het kader

van de communautaire voedselhulp van 2000 ton geraffineerde koolzaadolie, te leveren «franco loshaven — lossing inbegrepen», die als gevolg van motorpech op het schip dat de koolzaadolie aan boord had genomen, de haven van bestemming pas met 59 dagen vertraging bereikte. Art. 22, punt 2, van Vo. 2200/87 van de Commissie van 8 juli 1987, voorziet slechts in inhoudingen bij de vrijgave van de in art. 12 bedoelde leveringszekerheid. De omstreden inhouding was evenwel niet toegepast bij de vrijgave van de leveringszekerheid, maar bij de betaling. Op dit moment zijn volgens art. 18, lid 2, kortingen slechts toegestaan, wanneer bij de levering is vastgesteld dat de kwaliteit of de verpakking van de goederen niet met de voorschriften overeenstemt. Hieruit volgt, aldus het Hof, dat de beslissing rechtsgrondslag mist en derhalve nietig moet worden verklaard.

— In een arrest van 21 maart 1991 (zaak C-226/89, Haniel Spedition GmbH t. Commissie) heeft het Hof de beschikking van de Commissie om een bedrag van Ecu 55.451,50 in te houden op het aan verzoekster verschuldigde bedrag voor een levering in het kader van de communautaire voedselhulp nietig verklaard en de Commissie veroordeeld tot betaling aan verzoekster van een zelfde bedrag, vermeerderd met vertragingsrente.

Het Hof was van oordeel dat de vertraging bij de levering was veroorzaakt door de Commissie, die had nagelaten verzoekster onmiddellijk in te lichten over de toewijzing van het leveringscontract en haar terzelfder tijd de naam mee te delen van de met de controles belaste onderneming.

15. Sociale politiek

a. Gelijke behandeling van mannen en vrouwen — Richtlijn 76/207 van de Raad van 9 februari 1976 en richtlijn 79/7 van de Raad van 19 december 1978

— Antwoordend op prejudiciële vragen van het Deense Hojesteret, verklaarde het Hof in een arrest van 8 november 1990 (zaak C-179/88, Handels- og Kontorfunctionærernes Forbund I Danmark als lasthebber van B.V. Hertz t. Dansk Arbejdsgiverforening als lasthebber van Aldi Marked K/S) voor recht dat, behoudens de bepalingen van nationaal recht, vastgesteld ter uitvoering van art. 2, lid 3, van richtlijn 207/76 van de Raad van 9 februari 1976 betreffende de tenuitvoerlegging van het beginsel van gelijke behandeling van mannen en vrouwen ten aanzien van de toegang tot het arbeidsproces, de beroepsopleiding en de promotiekansen en ten aanzien van de arbeidsvoorwaarden, art. 5, lid 1, juncto art. 2, lid 1, van de richtlijn zich niet tegen ontslagen verzet die het gevolg zijn van afwezigheden wegens een ziekte die haar oorsprong vindt in zwangerschap of bevalling. Het Hof overwoog in zijn arrest dat vastgesteld moet worden dat de richtlijn 207/76 niet slaat op het geval van een ziekte die door zwangerschap of bevalling wordt veroorzaakt, en dat m.b.t. ziekten die optreden na het zwangerschapsverlof, er geen redenen bestaan om onderscheid te maken tussen een ziekte die haar oorsprong vindt in zwangerschap of bevalling en andere ziekten. Voor mannelijke en vrouwelijke werknemers bestaat namelijk in dezelfde mate het gevaar dat zij ziek worden, en hoewel bepaalde ziekten samenhangen met het geslacht, is de beslissende vraag dus of vrouwen onder dezelfde voorwaarden wegens ziekteverzuim worden ontslagen als

mannen; indien dit het geval is dan is er geen sprake van directe discriminatie op grond van het geslacht.

– Antwoordend op prejudiciële vragen van de Hoge Raad der Nederlanden, verklaarde het Hof in een arrest van 8 november 1990 (zaak C-177/88, E.J.P. Dekker t. Stichting Vormingscentrum voor Jong Volwassenen (VJV-Centrum) Plus) voor recht dat een werkgever direct in strijd met het beginsel van gelijke behandeling, bedoeld in de artt. 2, lid 1, en 3, lid 1, van richtlijn 207/76 van de Raad van 9 februari 1976 betreffende de tenuitvoerlegging van het beginsel van gelijke behandeling van mannen en vrouwen ten aanzien van de toegang tot het arbeidsproces, de beroepsopleiding en de promotiekansen en ten aanzien van de arbeidsvoorwaarden handelt, wanneer hij weigert met een door hem geschikt bevonden sollicitante een arbeidsovereenkomst aan te gaan op grond van de mogelijke nadelige gevolgen die voor hem van de aanstelling van een zwangere vrouw te verwachten zijn ten gevolge van een regeling van de overheid betreffende arbeidsongeschiktheid, waarin met verhinderend om dienst te verrichten wegens ziekte wordt gelijkgesteld verhinderend i.v.m. zwangerschap en bevalling. Het Hof verklaarde tevens voor recht dat de omstandigheid dat geen enkele man naar de vacante post heeft gesolliciteerd, voor het antwoord op de eerste vraag geen verschil uitmaakt, en dat, ofschoon richtlijn 207/76 de Lid-Staten vrijlaat om voor de op schending van het discriminatieverbod te stellen sanctie een keuze te maken uit de verschillende oplossingen die geschikt zijn om het doel van de richtlijn te bereiken, zij niettemin impliceert dat, wanneer een Lid-Staat een sanctie kiest in het kader van een burgerlijke-aansprakelijkheidsregeling, elke schending van het discriminatieverbod als zodanig reeds volstaat voor de volledige aansprakelijkheid van degene die heeft gediscrimineerd, en dat de in het nationale recht voorziene rechtvaardigingsgronden niet kunnen worden erkend.

– In antwoord op een prejudiciële vraag van de Arbeidsrechtbank te Nijvel, verklaarde het Hof in een arrest van 21 november 1990 (zaak C-373/89, Sociale Verzekeringskas voor Zelfstandigen Integrity t. N. Leloup-Rouvroy) voor recht dat art. 4, lid 1, van richtlijn 79/7 van de Raad van 19 december 1978 betreffende de geleidelijke tenuitvoerlegging van het beginsel van gelijke behandeling van mannen en vrouwen op het gebied van de sociale zekerheid, aldus moet worden uitgelegd dat het zich verzet tegen een nationale wettelijke regeling die de mogelijkheid van gelijkstelling met personen die zijn vrijgesteld van betaling van sociale-zekerheidsbijdragen enkel voorziet voor gehuwde vrouwen, weduwen en studenten, zonder te voorzien in dezelfde vrijstellingsmogelijkheid voor gehuwde mannen of weduwnaars die voor het overige aan dezelfde voorwaarden voldoen.

– Het Hof verklaarde in een arrest van 13 maart 1991 (zaak C-377/89, A. Cotter en N. McDermott t. Minister for Social Welfare e.a.), in antwoord op prejudiciële vragen van de Ierse Supreme Court, voor recht dat art. 4, lid 1, van richtlijn 79/7 van de Raad van 19 december 1978 betreffende de geleidelijke tenuitvoerlegging van het beginsel van gelijke behandeling van mannen en vrouwen op het gebied van de sociale zekerheid aldus moet worden uitgelegd dat, wanneer gehuwde mannen na het verstrijken van de termijn voor uitvoering van de richtlijn automatisch verhogingen van sociale-zekerheidsuitkeringen hebben ontvangen voor hun als ten laste beschouwde echtgenote en kinderen, zonder dat zij be-

hoeven aan te tonen dat die personen daadwerkelijk te hunnen laste komen, gehuwde vrouwen zonder werkelijke gezinslasten recht hebben op dezelfde verhogingen, ook indien dit in bepaalde omstandigheden tot dubbele betaling van die verhogingen leidt. Het Hof verklaarde tevens voor recht dat art. 4, lid 1, van richtlijn 79/7 van de Raad ook aldus moet worden uitgelegd dat, wanneer een Lid-Staat in zijn eerst na het verstrijken van de in de richtlijn gestelde termijn vastgestelde wettelijke regeling ter uitvoering van dat artikel een overgangsbepaling heeft opgenomen, die voorziet in compenserende uitkeringen aan gehuwde mannen die het recht op een verhoging van hun sociale-zekerheidsuitkeringen voor hun als ten laste beschouwde echtgenote hebben verloren doordat zij niet konden aantonen dat deze daadwerkelijk te hunnen laste kwam, gehuwde vrouwen die in een zelfde gezinssituatie verkeren, recht hebben op dezelfde uitkeringen, ook indien dit indruist tegen het in de nationale wetgeving neergelegde verbod van ongegronde verrijking.

– Het Hof verwierp in een arrest van 7 mei 1991 (zaak C-229/89, Commissie t. België) een op grond van art. 169 EEG-Verdrag door de Commissie ingesteld beroep teneinde het Hof te horen vaststellen dat België de krachtens het EEG-Verdrag op hem rustende verplichtingen niet is nagekomen door niet binnen de voorgeschreven termijn de nodige maatregelen te nemen voor de volledige en nauwkeurige toepassing van richtlijn 79/7 van de Raad van 19 december 1978 betreffende de geleidelijke tenuitvoerlegging van het beginsel van gelijke behandeling van mannen en vrouwen op het gebied van de sociale zekerheid, en door een stelsel voor de berekening van de werkloosheids- en invaliditeitsuitkeringen te handhaven dat leidt tot indirecte, objectief niet gerechtvaardigde discriminatie van vrouwelijke rechthebbenden. Het Hof merkte in zijn arrest o.a. op dat het, m.b.t. een stelsel dat ten doel heeft het gezin minimum-bestaansmiddelen te waarborgen, zoals in casu het geval was, reeds heeft vastgesteld dat het gemeenschapsrecht er zich niet tegen verzet dat een Lid-Staat bij de controle van zijn sociale uitgaven rekening houdt met de relatief grotere behoeften van rechthebbenden met een echtgenoot ten laste, met een slechts zeer laag inkomen of een kind ten laste, in verhouding tot de behoeften van alleenstaanden, zonder dat het feit dat dit uitkeringssysteem aan een groot aantal mannelijke werknemers ten goede komt, kan worden beschouwd als een inbreuk op het beginsel van gelijke behandeling.

– In antwoord op prejudiciële vragen van de Raad van Beroep te 's-Hertogenbosch, verklaarde het Hof in een arrest van 11 juli 1991 (gev. zaken C-87/90, C-88/90 en C-89/90, A. Verholen (zaak C-87/90), T.H.M. Van Wetten-Van Uden (zaak C-88/90) en G.H. Heiderijk (zaak C-889/90) t. Sociale Verzekeringsbank te Amsterdam) voor recht dat het gemeenschapsrecht er niet aan in de weg staat dat de nationale rechter ambtshalve nagaat of een nationale wettelijke regeling in overeenstemming is met de nauwkeurige en onvoorwaardelijke bepalingen van een richtlijn waarvan de omzettingstermijn is verstreken, indien de justitiabele voor de nationale rechter geen beroep heeft gedaan op die richtlijn, en dat art. 2 van richtlijn 79/7 van de Raad van 19 december 1978 betreffende de geleidelijke tenuitvoerlegging van het beginsel van gelijke behandeling van mannen en vrouwen op het gebied van de sociale zekerheid aldus moet worden uitgelegd dat het betrekking heeft op de personele werksfeer van die richtlijn en dat deze niet kan variëren

op grond van de in art. 3 van de richtlijn omschreven materiële werkingssfeer. Het Hof verklaarde tevens voor recht dat een justitiabele voor de nationale rechter een beroep kan doen op de bepalingen van richtlijn 79/7, indien hij de gevolgen ondervindt van een nationale bepaling waardoor zijn echtgenote, die geen procespartij is, wordt gediscrimineerd, mits die echtgenote zelf onder de werkingssfeer van de richtlijn valt, en dat richtlijn 79/7 aldus moet worden uitgelegd dat het de Lid-Staten niet is toegestaan na het verstrijken van de in art. 8 vastgestelde omzettingstermijn de gevolgen te handhaven van een oudere nationale wettelijke regeling die onder bepaalde omstandigheden gehuwde vrouwen van het recht op ouderdomspensioen uitsloot.

— Antwoordend op prejudiciële vragen van de Social Security Commissioners, verklaarde het Hof in een arrest van 11 juli 1991 (zaak C-31/90, E.R. Johnson t. Chief Adjudication Officer (CAO)) voor recht dat art. 2 van richtlijn 79/7 van de Raad van 19 december 1978 betreffende de geleidelijke tenuitvoerlegging van het beginsel van gelijke behandeling van mannen en vrouwen op het gebied van de sociale zekerheid, aldus moet worden uitgelegd dat deze richtlijn niet van toepassing is op iemand die zijn of haar beroeps-werkzaamheid heeft onderbroken om zich met de opvoeding van zijn of haar kinderen bezig te houden, en die door ziekte verhinderd is weer te gaan werken, tenzij de betrokkene op zoek was naar werk en dat zoeken onderbroken is doordat één van de in art. 3, sub a, bedoelde eventualiteiten zich heeft voorgedaan; daarbij dient geen onderscheid te worden gemaakt naar gelang van de reden waarom de betrokkene haar vroegere werkzaamheid heeft opgegeven. Het staat aan de nationale rechter om vast te stellen dat degene die zich op richtlijn 79/7 beroept, daadwerkelijk werkzoekende was op het moment waarop één van de in art. 3, lid 1, sub a, van de richtlijn bedoelde eventualiteiten zich voordeed. Het Hof verklaarde tevens voor recht dat sedert 23 december 1984 een beroep kan worden gedaan op art. 4 van richtlijn 79/7 met het oog op buitentoepassingverklaring van een nationale wettelijke regeling die het recht op een uitkering doet afhangen van de omstandigheid dat voordien een aanvraag is ingediend voor een andere, inmiddels afgeschafte uitkering, waarvan de toekenning afhankelijk was van een voor vrouwelijke werknemers discriminerende voorwaarde. Wanneer passende maatregelen ter uitvoering van art. 4 van richtlijn 79/7 ontbreken, hebben vrouwen die door het voortduren van de ongelijke behandeling worden benadeeld, er recht op, op gelijke wijze te worden behandeld en dezelfde regels te zien toegepast worden als mannen die in een zelfde situatie verkeren, want waar de richtlijn niet correct is uitgevoerd, vormen die regels het enige bruikbare referentiesysteem.

— In antwoord op een prejudiciële vraag van het Tribunal de Police te Illkirch (Frankrijk), verklaarde het Hof in een arrest van 25 juli 1991 (zaak C-345/89, Strafzaak t. A. Stoeckel) voor recht dat art. 5 van richtlijn 207/76 betreffende de tenuitvoerlegging van het beginsel van gelijke behandeling van mannen en vrouwen ten aanzien van de toegang tot het arbeidsproces, de beroepsopleiding en de promotiekansen en ten aanzien van de arbeidsvoorwaarden voldoende nauwkeurig is om voor de Lid-Staten de verplichting in het leven te roepen nachtarbeid door vrouwen niet in beginsel bij de wet te verbieden, ook al bestaan er uitzonde-

ringen op dat verbod, wanneer er geen verbod staat op nachtarbeid door mannen.

— Het Hof verklaarde in een arrest van 25 juli 1991 (zaak C-208/90, T. Emmott t. Minister for Social Welfare e.a.), in antwoord op een prejudiciële vraag van de Ierse High Court, voor recht dat het gemeenschapsrecht zich ertegen verzet dat de bevoegde autoriteiten van een Lid-Staat de nationale procedurevoorschriften inzake beroepstermijnen inroepen in het kader van een beroep dat voor de nationale rechter tegen hen is ingesteld ter bescherming van de rechten die rechtstreeks worden toegekend door art. 4, lid 1, van richtlijn 79/7 van de Raad van 19 december 1978 betreffende de gelijke behandeling van mannen en vrouwen op het gebied van de sociale zekerheid, zolang die Lid-Staat de bepalingen van die richtlijn niet naar behoren in nationaal recht heeft omgezet. Zie i.v.m. dit arrest ook de rubriek *Institutioneel recht — rechtstreekse werking en voorrang Gemeenschapsrecht*.

b. Gelijke beloning van mannen en vrouwen — Art. 119 EEG-Verdrag en richtlijn 75/117 van de Raad van 10 februari 1975

— In antwoord op prejudiciële vragen van het Arbeitsgericht Hamburg verklaarde het Hof in een arrest van 7 februari 1991 (zaak C-184/89, H. Nimz t. Freie und Hansestadt Hamburg) voor recht dat art. 119 EEG-Verdrag aldus moet worden uitgelegd dat het zich verzet tegen een clausele in een collectieve arbeidsovereenkomst voor de nationale overheidsdiensten, volgens welke voor de overgang naar een hogere salarisgroep de anciënniteit van werknemers die ten minste drie vierde van de normale arbeidstijd werken, volledig in aanmerking wordt genomen, maar de anciënniteit van werknemers die de helft tot drie vierde van de normale arbeidstijd werken, slechts voor de helft, wanneer in laatstbedoelde groep werknemers het percentage mannen aanzienlijk kleiner blijkt te zijn dan het aantal vrouwen, tenzij de werkgever aantoont dat bedoelde clausele haar rechtvaardiging vindt in factoren waarvan de objectiviteit met name afhangt van de aard van de vervulde functie en van de ervaring die de betrokkene na een bepaald aantal uren in die functie heeft verworven. Het Hof verklaarde tevens voor recht dat in het geval van een indirecte discriminatie in een clausele van een collectieve arbeidsovereenkomst de nationale rechter die clausele buiten toepassing dient te laten, zonder dat hij behoeft te vragen om, of behoeft te wachten op, de afschaffing ervan door CAO-onderhandelingen dan wel langs andere weg, en hij op de leden van de door die discriminatie benadeelde groep dezelfde regeling dient toe te passen als voor de andere werknemers geldt, welke regeling het enige juiste referentiestelsel blijft zolang art. 119 EEG-Verdrag in het nationale recht niet correct is uitgevoerd.

c. Bescherming van de werknemers bij insolventie van de werkgever — Richtlijn 80/1987 van de Raad van 20 oktober 1980

— Op verzoek van de Commissie overeenkomstig art. 169 EEG-Verdrag, stelde het Hof in een arrest van 8 november 1990 (zaak C-53/88, Commissie t. Helleense Republiek) vast dat Griekenland de krachtens het EEG-Verdrag op hem rustende verplichtingen niet is nagekomen door de nodige

wettelijke en bestuursrechtelijke maatregelen om te voldoen aan alle bepalingen van richtlijn 80/987 van de Raad van 20 oktober 1980 inzake de bescherming van de werknemers bij insolventie van de werkgever niet binnen de gestelde termijn te nemen en aan de Commissie mee te delen.

d. Behoud van rechten van werknemers bij overgang van ondernemingen

— Antwoordend op prejudiciële vragen van de Pretore te Milaan, verklaarde het Hof in een arrest van 25 juli 1991 (zaak C-362/89, G. d'Urso e.a. t. EMG, Nuova EMG e.a.) voor recht dat art. 3, lid 1, van richtlijn 187/77 van de Raad van 14 februari 1977 inzake de onderlinge aanpassing van de wetgevingen der Lid-Staten betreffende het behoud van de rechten van de werknemers bij overgang van ondernemingen, vestigingen of onderdelen daarvan aldus moet worden uitgelegd dat alle arbeidsovereenkomsten en arbeidsverhoudingen die op het tijdstip van overgang van een onderneming tussen de vervreemder en de werknemers van de overgedragen onderneming bestaan, van rechtswege door het enkele feit van de overgang op de verkrijger overgaan. Het Hof verklaarde tevens voor recht dat art. 1, lid 1, van richtlijn 187/77 van de Raad van 14 februari 1977 niet van toepassing is op overdrachten van ondernemingen die plaatsvinden in het kader van een faillissementsprocedure als bedoeld in de Italiaanse wettelijke regeling van de gedwongen administratieve vereffening, waarnaar de wet van 3 april 1979 betreffende het buitengewoon bewind van grote ondernemingen in moeilijkheden verwijst. Wanneer, in het kader van een wettelijke regeling als die betreffende het buitengewoon bewind van grote ondernemingen in moeilijkheden, tot voortzetting van de werkzaamheden van de onderneming is besloten, zijn die bepalingen van de richtlijn daarentegen van toepassing, zolang dat besluit geldig is.

e. Veiligheid en gezondheid van de werknemers

— Op verzoek van de Commissie overeenkomstig art. 169 EEG-Verdrag, stelde het Hof in een arrest van 13 december 1990 (zaak C-240/89, Commissie t. Italië) vast dat de Italiaanse Republiek de krachtens het EEG-Verdrag op haar rustende verplichtingen niet is nagekomen door niet binnen de gestelde termijn de nodige maatregelen te treffen — de maatregelen betreffende de asbestwinning buiten beschouwing gelaten — om zich te voegen naar richtlijn 477/83 van de Raad van 19 september 1983 betr. de bescherming van werknemers tegen de risico's van blootstelling aan asbest op het werk.

f. Europees Sociaal Fonds

— Het Hof verwierp in een arrest van 11 oktober 1990 (zaak C-200/89, FUNOC t. Commissie) een op grond van art. 173, tweede lid, EEG-Verdrag door FUNOC, een vereniging ter bevordering van beroepsopleidingen voor de open universiteit te Charleroi, ingesteld beroep tot nietigverklaring van een besluit van de Commissie waarbij van FUNOC terugbetaling werd gevorderd van een bedrag van 6.579.334 Bfr. en waarbij werd geweigerd het restant te betalen van de financiële bijstand die het Europees Sociaal

Fonds had verleend voor een bepaald project. Het Hof verwierp de door verzoekster aangevoerde middelen als zou de ambtenaar die de betwiste beslissing nam, onbevoegd geweest zijn, als zou het reglement betreffende de werking van het Europees Sociaal Fonds geschonden zijn, als zou door de Commissie een duidelijke beoordelingsfout gemaakt zijn en als zou het proportionaliteitsbeginsel geschonden zijn. In dit arrest verwierp het Hof eveneens een door FUNOC op grond van art. 178 EEG-Verdrag ingesteld beroep tot vergoeding van de schade die zij ten gevolge van het genoemd besluit van de Commissie had geleden.

— Het Hof verklaarde in een arrest van 7 mei 1991 (zaak C-291/89, Interhotel t. Commissie), op verzoek van de vennootschap Interhotel overeenkomstig art. 173, lid 2 EEG-Verdrag, nietig de beschikking van de Commissie van 19 juli 1989, inhoudende dat uitgaven tot een bedrag van ESC 62.479.600, betrekking hebbend op de bij het Europees Sociaal Fonds ingediende aanvraag om bijstand nr. 870840/P1, niet in aanmerking kunnen worden genomen. Het Hof vernietigde de bestreden beschikking op grond van de schending, door de Commissie, van een wezenlijke vormvereiste, en met name van het bepaalde in het art. 6, lid 1, van Vo. 2950/83 van de Raad van 17 oktober 1983 houdende toepassing van Besluit 516/83 betreffende de taken van het Europees Sociaal Fonds. In een arrest van dezelfde datum (zaak C-304/89, Estebelecimentos I.M. Oliveira SA t. Commissie) verklaarde het Hof, op verzoek van de vennootschap I.M. Oliveira overeenkomstig art. 173, tweede lid, EEG-Verdrag, om dezelfde reden, nietig de beschikkingen van de Commissie van 27 juni 1989, inhoudende dat uitgaven tot een bedrag van ESC 63.450.244 en van ESC 23.713.486, respectievelijk betrekking hebbende op de bij het Europees Sociaal Fonds ingediende aanvragen om bijstand nrs. 870708/P1 en 870708/P3, niet in aanmerking kunnen worden genomen.

g. Beroepsopleiding (art. 128 EEG-Verdrag)

— Het Hof verwierp in een arrest van 11 juni 1991 (gev. zaken C-51/89, C-90/89 en C-94/89, Verenigd Koninkrijk van Groot-Brittannië en Noord-Ierland, Frankrijk en Duitsland t. Raad) door het V.K., Frankrijk en Duitsland, op grond van art. 173, lid 1, EEG-Verdrag, ingestelde beroepen tot nietigverklaring van besluit 27/89 van de Raad van 16 december 1988 tot aanneming van de tweede fase van het programma betreffende samenwerking tussen universiteit en onderneming inzake opleiding op het gebied van de technologie (COMETT II). Het Hof verwierp, na een grondig onderzoek, de door verzoeksters aangevoerde middelen als zou het bestreden besluit niet voldoende rechtsgrondslag hebben daar het niet alleen op art. 128 EEG-Verdrag, maar ook op art. 235 EEG-Verdrag had moeten worden gebaseerd, gezien het operationele karakter van het programma COMETT II, de daaraan verbonden kosten en het feit dat daarin een programma op het gebied van het wetenschappelijk onderzoek is voorzien dat verder gaat dan de beroepsopleiding. Zie i.v.m. dit arrest ook de rubriek *Institutioneel recht — handelingen van de Instellingen (rechtsgrondslag)*.

(Slot in volgend nummer)

RECHTSPRAAK

HOF VAN CASSATIE

3e KAMER – 21 OKTOBER 1991

Voorzitter : de h. Marchal

Rapporteur : de h. Rappe

Openbaar ministerie : de h. Leclercq

Advocaat : mr. De Bruyn

Verbintenis – Moratoire interest – Aanvang

De moratoire interest kan alleen beginnen te lopen als de schuld eisbaar is.

Niet naar recht verantwoord is de beslissing die vaststelt dat de door een brandverzekeraar verschuldigde vergoeding niet op de dag van het schadegeval verschuldigd was, nu ze diende te worden betaald naarmate de wederopbouw vorderde, maar die moratoire interest toekent vanaf de dag van het schadegeval.

N.V. R. t/ C. en B.

Gelet op de bestreden arresten, op 4 november 1988 en 15 maart 1990 door het Hof van Beroep te Luik gewezen ;

...

Over het middel: schending van de artikelen 97 van de Grondwet, 1134, 1147, 1149, 1151, 1153, 1319, 1320 en 1322 van het Burgerlijk Wetboek,

doordat het bestreden arrest van 15 maart 1990, met bevestiging op dat punt van de beslissing van de eerste rechter en van zijn voorbereidend arrest van 4 november 1988, zegt dat eiseres aan de verweerders de interest moet betalen vanaf 11 januari 1987 tot de volledige betaling, op de vergoeding ten belope van 8.920.284 frank die hun toekomt, met aftrek van de reeds betaalde bedragen (5.120.857 frank), waarbij eiseres voorts wordt veroordeeld tot betaling van het nog verschuldigde saldo, de helft op de dag van de uitspraak van het arrest en de andere helft op de dag van de wederopbouw, op grond: "dat de vergoeding, hoewel zij betaald moet worden naarmate de wederopbouw vordert zodat (eiseres) kan nagaan of de betaalde bedragen goed worden besteed, niettemin verschuldigd is zodra het schadegeval zich voordoet, nu de overeenkomst de vergoeding ervan wil waarborgen; dat (de verweerders) de interest op het bedrag van de uiteindelijk toegekende vergoeding moeten ontvangen vanaf de datum van de brand, welke gebeurtenis hun recht heeft doen ontstaan; dat de vertraging die te wijten is hetzij aan de moeilijkheden bij het vaststellen van de vergoeding hetzij aan de verschillende stadia van de wederopbouw van het goed hetzij aan het verstrijken van dertig dagen sedert het proces-verbaal van raming in geval er geen wederopbouw gebeurt, de (verweerders) de interest op het bedrag waarop zij recht hebben, niet kan ontnemen",

...

Overwegende dat het arrest van 15 maart 1990 zegt «dat de vertraging die te wijten is hetzij aan de moeilijkheden bij het vaststellen van de vergoeding hetzij aan de verschillende stadia van de wederopbouw, de (verweerders) de interest op

het bedrag waarop zij recht hebben, niet kan ontnemen»; dat het hof van beroep bijgevolg heeft geoordeeld dat de interest verschuldigd op de aan de verweerders verschuldigde bedragen een moratoire interest is;

Overwegende dat artikel 1153 van het Burgerlijk Wetboek onder meer bepaalt dat de moratoire interest alleen kan beginnen te lopen als de schuld eisbaar is;

Overwegende dat het arrest van 15 maart 1990 vaststelt dat de aan de verweerders verschuldigde vergoeding op de dag van het schadegeval niet eisbaar was, nu die vergoeding «diende te worden betaald naarmate de wederopbouw vorderde»;

Dat het arrest van 15 maart 1990, door zijn in het middel weergegeven overwegingen, de beslissing om het vertrekpunt van de interest op de aan de verweerders verschuldigde bedragen op 11 januari 1987, de dag van het schadegeval, vast te stellen, niet naar recht verantwoordt;

...

HOF VAN CASSATIE

3e KAMER – 4 NOVEMBER 1991

Voorzitter : de h. Marchal

Rapporteur : de h. Rappe

Openbaar ministerie : de h. Leclercq

Advocaat : mr. Kirkpatrick

Ziekte- en invaliditeitsverzekering – Geneeskundige verstrekkings – Ongeval – Getroffene, persoon ten laste – Verzekeringsinstelling – Subrogatie – Vordering tegen aansprakelijke verzekerde

Wanneer de ziekteverzekeringsinstelling geneeskundige verstrekkings heeft verleend aan het slachtoffer van een ongeval die persoon ten laste is van haar verzekerde die aansprakelijk is voor het ongeval, kan zij uit kracht van subrogatie verhaal instellen tegen degene die volgens het gemene recht voor de schade aansprakelijk is, ook al is dat haar verzekerde.

N.V. A. t/ Landsbond van de Federaties der Beroepsmutualiteiten van België

Gelet op het bestreden arrest, op 3 januari 1990 door het Hof van Beroep te Brussel gewezen ;

...

Over het middel: schending van de artikelen 97 van de Grondwet, 1134 van het Burgerlijk Wetboek, 22 van de Verzekeringwet, 6, inzonderheid het eerste lid, van de wet van 1 juli 1956 betreffende de verplichte aansprakelijkheidsverzekering inzake motorrijtuigen, 2, e en f, 21, 70, § 2, van de wet van 9 augustus 1963 tot instelling en organisatie van een regeling voor verplichte ziekte- en invaliditeitsverzekering (zoals deze bepaling van kracht was vóór de wijziging ervan bij de wet van 30 december 1988) en 76quater, § 2, van die

wet van 9 augustus 1963 (ingevoerd bij de wet van 30 december 1988),

doordat het arrest vaststelt «dat Gilberte T. aansprakelijk is voor een verkeersongeval van 16 september 1984, waarbij haar minderjarige dochter, Nathalie G., zwaar gewond werd, waardoor zij een paar dagen later tijdens haar verblijf in het ziekenhuis, is overleden; dat de (rechtsvoorganger van eiseres) de aansprakelijkheidsverzekeraar inzake motorrijtuigen is van het door G. T. bestuurde voertuig; dat niet wordt betwist dat er een 'B.A. plus'-verzekering was afgesloten zodat Nathalie G., als passagierster van het door haar moeder bestuurde voertuig, recht had op schadeloosstelling door de verzekering; dat (verweerder), op grond van de wettelijke subrogatie in de rechten van N.G., (de rechtsvoorganger van eiseres) heeft gedagvaard tot terugbetaling van de door hem aan de getroffen vóór haar overlijden verleende verstrekkingen, en dat hij zijn vordering, bij voorraad, tot één frank heeft beperkt»; het arrest, met bevestiging van het beroepen vonnis, de vordering van verweerder tegen de rechtsvoorganger van eiseres tot terugbetaling van de verplegingskosten van Nathalie G. ontvankelijk en gegrond verklaart en die rechtsvoorganger veroordeelt om uit dien hoofde aan verweerder, bij voorraad, één frank te betalen, op grond: «dat (verweerder), die aan N.G. geneeskundige verstrekkingen heeft verleend, een rechtstreekse vordering tegen de verzekeraar inzake motorrijtuigen van de aansprakelijke veroorzaker van het ongeval kan instellen; dat volgens (de rechtsvoorganger van eiseres) de vordering niet gegrond is omdat (verweerdens) verhaal gericht is tegen een van zijn eigen leden, wat indruist tegen het doel zelf van de verplichte ziekte- en invaliditeitsverzekering, gezien het gezinskarakter van die verzekering; dat die opmerking niet ter zake is, nu blijkt dat de vordering tegen de verzekeraar inzake motorrijtuigen van het lid en niet tegen dat lid is gericht en dat de terugbetalingsvereisten vervuld zijn, zoals hierna wordt aangetoond» (eigen redenen van het arrest) en «dat artikel 70 van de wet van 9 augustus 1963 bepaalt dat de Z.I.V.-verzekeraar rechtens in de plaats treedt van de rechthebbenden van de ziekte- en invaliditeitsverzekering; dat artikel 2, e, van de wet bepaalt dat onder 'rechthebbende' wordt verstaan 'iedere persoon die aanspraak heeft op de in deze wet bedoelde prestaties'; dat artikel 2, f, voor de omschrijving van de rechthebbenden op de toepassing van de wet, naar artikel 21 verwijst; dat artikel 21 bepaalt dat rechthebbenden onder andere zijn 'de personen ten laste van de in 1° tot en met 9° en 13° bedoelde gerechtigden'; dat te dezen, Nathalie G. wel degelijk persoon ten laste was in de zin van de wet van 9 augustus 1963; dat zij derhalve recht heeft op geneeskundige verstrekkingen» (redenen van de eerste rechter die door het arrest zijn overgenomen),

...

Overwegende dat het arrest vaststelt: dat de rechtsvoorganger van eiseres «de verzekeraar van de verplichte aansprakelijkheidsverzekering inzake motorrijtuigen van het door Gilberte T. bestuurde voertuig is»; dat laatstgenoemde aansprakelijk is voor het verkeersongeval waarbij haar minderjarige dochter, Nathalie G., zwaar gewond werd, waardoor zij, tijdens haar verblijf in het ziekenhuis, is overleden; dat het slachtoffer zich t.a.v. de verzekeraar kon beroepen op de rechtstreekse vordering waarin artikel 6 van de wet van 1 juli 1956 destijds voorzag; dat Gilberte T. aangesloten

is bij verweerder; dat deze aan het slachtoffer geneeskundige verstrekkingen heeft verleend waarvan hij van eiseres terugbetaling vordert;

Overwegende dat artikel 70, § 2, van de wet van 9 augustus 1963 tot instelling en organisatie van een regeling voor verplichte ziekte- en invaliditeitsverzekering, zoals het ten tijde van de feiten van kracht was, bepaalt dat de verzekeringsinstelling rechtens in de plaats van de rechthebbende treedt; dat artikel 2 van die wet de «rechthebbende» omschrijft als «iedere persoon die aanspraak heeft op de in de (...) wet bedoelde prestaties», en tevens vermeldt welke rechthebbenden de hoedanigheid van «gerechtigden» hebben, zijnde onder andere de werknemers die vallen onder de verplichte verzekering tegen ziekte en invaliditeit;

Overwegende dat het middel betoogt dat, wanneer geneeskundige verstrekkingen zijn verleend aan een rechthebbende, als persoon ten laste van een gerechtigde, en de gerechtigde aansprakelijk is voor de schade van de rechthebbende, artikel 70, § 2, aan de verzekeringsinstelling niet het recht toekent om haar verhaal gegrond op subrogatie, tegen de gerechtigde uit te oefenen;

Overwegende dat, enerzijds, uit die wetsbepaling en uit artikel 241 van het koninklijk besluit van 4 november 1963, dat ter uitvoering van die wetsbepaling is genomen, volgt dat de verstrekkingen van de wet van 9 augustus 1963 in beginsel niet verschuldigd zijn wanneer de schade «door het gemene recht wordt gedekt»;

Overwegende dat, anderzijds, die wet niet afwijkt van het gemene recht krachtens hetwelk de gerechtigde aansprakelijk kan worden gesteld; dat zij niet ertoe strekt de gerechtigde geheel of ten dele vrij te stellen van de overeenkomstig het gemene recht op hem rustende verplichting om de door zijn schuld veroorzaakte schade te herstellen;

Dat het krachtens artikel 70, § 2, aan de verzekeringsinstelling verleende verhaal gegrond op subrogatie, dus kan worden ingesteld tegen degene die volgens het gemene recht voor de schade aansprakelijk is, ook al heeft die persoon de hoedanigheid van «gerechtigde» in de zin van artikel 2, f, van de wet van 9 augustus 1963;

Dat het middel niet kan worden aangenomen;

HOF VAN CASSATIE

3e KAMER — 25 NOVEMBER 1991

Voorzitter: de h. Marchal

Rapporteur: de h. Rappe

Openbaar ministerie: de h. Leclercq

Advocaten: mrs. Verbist en Gérard

1. Wetten, decreten en besluiten — Werking in de tijd — Nieuwe wet — 2. Minder-validen — Tegemoetkoming — Nieuwe wet — Onmiddellijke toepassing — Administratieve beslissing

1. Een nieuwe wet is in de regel niet alleen van toepassing op de toestanden die na haar inwerkingtreding ontstaan, maar ook op de toekomstige gevolgen van de onder de vroegere wet ontstane toestanden die zich voordoen of die voortduren onder vigeur van de nieuwe wet, voor zover die toepassing geen afbreuk doet aan reeds onherroepelijk vastgestelde rechten.

2. *De nieuwe wet van 27 juni 1987 betreffende de tegemoetkomingen aan gehandicapten, die in werking is getreden op 1 juli 1987, is van toen af van toepassing op aanvragen waarvoor op dat tijdstip geen enkele tegemoetkoming aan gehandicapten definitief was vastgesteld ten voordele van de aanvrager.*

L. t/ Belgische Staat

Gelet op het bestreden arrest, op 10 september 1990 door het Arbeidshof te Brussel gewezen;

Over het middel: schending van de artikelen 2 van het Burgerlijk Wetboek, 28 van de wet van 27 februari 1987 betreffende de tegemoetkomingen aan gehandicapten, 40 en 41 van het koninklijk besluit van 6 juli 1987 tot uitvoering van de wet van 27 februari 1987 betreffende de tegemoetkomingen aan gehandicapten, 4 van het ministerieel besluit van 30 juli 1987 tot vaststelling van de categorieën en van de handhaving voor de evaluatie van de graad van zelfredzaamheid met het oog op het onderzoek naar het recht op de integratietegemoetkoming, van de algemene beginselen inzake overgangsrecht, meer bepaald van het algemeen beginsel volgens hetwelk de wet onmiddellijke werking heeft, en, voor zover nodig, van het algemeen rechtsbeginsel volgens hetwelk de wet geen terugwerkende kracht heeft,

doordat het arbeidshof vaststelt, enerzijds, dat de aanvraag om toekenning van tegemoetkomingen is ingediend onder vigeur van de oude wet, anderzijds, dat de administratieve beslissing, die dagtekent van na de inwerkingtreding van de nieuwe wet, verwijst naar de oude wet en deze ook toepast; het daarna beslist dat de toe te passen wet die is welke van kracht was op de dag waarop de tegemoetkoming inging, op grond dat die datum bepalend is voor de vaststelling van de uit die aanvraag voortvloeiende rechts-toestand,

...

Overwegende dat het arrest vaststelt dat eiser op 19 maart 1987 een aanvraag om tegemoetkomingen aan gehandicapten heeft ingediend en dat de beslissing van verweerder, waarbij hem die tegemoetkoming werd geweigerd, dagtekent van 15 december 1987 en gegrond is op de wet van 27 juni 1969;

Overwegende dat die wet is opgeheven en vervangen door de wet van 27 februari 1987 betreffende de tegemoetkomingen aan gehandicapten, die in werking is getreden op 1 juli 1987;

Overwegende dat een nieuwe wet in de regel niet alleen van toepassing is op de toestanden die na haar inwerkingtreding ontstaan, maar ook op de toekomstige gevolgen van de onder de vroegere wet ontstane toestanden die zich voordoen of die voortduren onder vigeur van de nieuwe wet, voor zover die toepassing geen afbreuk doet aan reeds onherroepelijk vastgestelde rechten;

Overwegende dat uit het arrest blijkt dat op het tijdstip van de inwerkingtreding van de wet van 27 februari 1987 geen enkele tegemoetkoming aan gehandicapten definitief was vastgesteld ten voordele van eiser; dat het arrest derhalve de beslissing volgens welke de wet van 27 februari 1987 niet van toepassing was op eiser vanaf 1 juli 1987, niet naar recht verantwoordt;

...

HOF VAN CASSATIE

3e KAMER – 25 NOVEMBER 1991

Voorzitter-rapporteur: de h. Marchal

Openbaar ministerie: de h. Leclercq

Advocaat: mr. Simont

Werkloosheid – Recht op uitkeringen – Gerechtigde – Werknemer van vreemde nationaliteit – Minderjarige – Personeel statuut

De werknemer van vreemde nationaliteit die krachtens zijn personeel statuut vóór de leeftijd van achttien jaar meerderjarig wordt, is niet meer aan de leerplicht onderworpen. Daarmee moet rekening worden gehouden in de werkloosheidsverzekering.

R.V.A. t/ P.

Gelet op het bestreden arrest, op 4 mei 1990 door het Arbeidshof te Luik gewezen;

Over het middel: schending van de artikelen 1, inzonderheid de §§ 1 en 7, van de wet van 29 juni 1983 betreffende de leerplicht, 144 van het koninklijk besluit van 20 december 1963 betreffende arbeidsvoorziening en werkloosheid, inzonderheid het eerste lid, als gewijzigd bij artikel 13 van het koninklijk besluit van 7 augustus 1984, 6 van de Arbeidswet van 16 maart 1971, als gewijzigd bij artikel 10, § 1, van de wet van 29 juni 1983, en 97 van de Grondwet,

doordat het arrest, nu het vaststelt dat verweerder, die de Turkse nationaliteit bezit, op 22 december 1970 werd geboren en op 19 november 1986 is gehuwd, en dat zij wegens haar personeel statuut, dat onder toepassing valt van de Turkse wet, op die datum meerderjarig was geworden, daaruit met bevestiging van het beroepen vonnis afleidt dat zij niet meer onderworpen is aan de leerplicht als bepaald in de in het middel aangewezen wet van 29 juni 1983, zodat artikel 6 van de Arbeidswet van 16 maart 1971, dat bepaalt dat «het verboden is minderjarigen die nog onderworpen zijn aan de leerplicht arbeid te doen verrichten...», te dezen niet van toepassing is, en bijgevolg beslist dat de regelmatige arbeidsdagen, van 1 december 1986 tot 31 maart 1987 als bakkershulp – te weten zesentachtig dagen – van verweerder die een arbeidsvergunning A bezit, in aanmerking kunnen worden genomen om op 1 april 1987, de datum van de uitkeringsaanvraag, het aantal arbeidsdagen te verantwoorden dat vereist is bij artikel 118 van het in het middel aangewezen koninklijk besluit van 20 december 1963 en dat verweerder derhalve recht heeft op werkloosheidsuitkeringen vanaf de datum van de aanvraag, in hoofdzaak op grond dat de wet van 29 juni 1983 betreffende de leerplicht alleen betrekking heeft op de «minderjarigen», en dat het gebruik van die bewoording door de Raad van State is ingegeven, wanneer de raad om rekening te houden met de omschrijving van de leerplicht, zoals die uit het voorstel en ontwerp voortvloeide en met de invloed ervan op de burgerrechtelijke regels inzake de bekwaamheid, heeft voorgesteld om de uitdrukkingen «kinderen» en «jongeren» in de ontwerpen te vervangen door het woord «minderjarige»,

terwijl het in het middel aangewezen artikel 1, § 1, van de wet van 29 juni 1983, nu het bepaalt dat de «minderjarige»

onderworpen is aan de leerplicht gedurende de periode van twaalf jaren, het algemeen beginsel vastlegt van een verplichte leerplicht van twaalf jaren, vanaf de leeftijd van zes jaar tot de volle achttien jaar; de leerplicht, zoals hij in de voormelde wet is omschreven, geldt voor alle jongeren van de leeftijd van zes tot achttien jaar, zelfs voor diegenen die, wegens hun personeel statuut tijdens die periode de meerderjarige leeftijd zouden hebben bereikt; de door de wetgever gehanteerde uitdrukking «minderjarige» niet in tegenstelling tot het begrip «meerderjarige» kan worden uitgelegd en de minderjarigheid geen van de voorwaarden is voor de naleving van de leerplicht, zoals die is omschreven in de wet van 29 juni 1983; daaruit volgt dat het arrest, door te beslissen dat verweerster te dezen, nu zij wegens haar personeel statuut volgens haar nationale wet meerderjarig is, niet was onderworpen aan de in de wet van 29 juni 1983 opgelegde leerplicht, en bijgevolg wettig haar arbeidsdagen van 1 december 1986 tot 31 maart 1987 kon aanvoeren ter verantwoording van de toepassing te haren voordele van artikel 118 van het koninklijk besluit van 20 december 1963 en bijgevolg werkloosheidsuitkeringen kon genieten, de in het middel aangewezen wettelijke bepalingen schendt, inzonderheid artikel 1, § 1, van de wet van 29 juni 1983 en artikel 144, eerste lid, van het koninklijk besluit van 20 december 1963, zoals dat op het ogenblik van de feiten van toepassing was:

Overwegende dat uit de bewoordingen en de opzet van de wet van 29 juni 1983 blijkt dat alleen de minderjarige aan de daarin omschreven leerplicht is onderworpen;

Overwegende dat het arrest vaststelt dat verweerster, die van vreemde nationaliteit is, krachtens haar nationale wet in november 1986 meerderjarig is geworden; dat het bijgevolg wettig beslist dat verweerster niet aan de leerplicht was onderworpen toen zij vanaf 1 december 1986 werkte, terwijl zij de leeftijd van achttien jaar niet had bereikt;

...

HOF VAN CASSATIE

1e KAMER – 10 JANUARI 1992

Voorzitter: de h. Rauws

Rapporteur: de h. Verougstraete

Openbaar ministerie: de h. De Swaef

Advocaten: mrs. Bützler en Delahaye

Verzekering – Verkeersongeval – Regresvordering van verzekeraar tegen verzekerde – Op verscheidene tijdstippen aan de benadeelde gedane betalingen – Verjaring – 1. Termijn – Aanvang – 2. Stuiting – Dagvaarding

1. Wanneer een verzekeraar van zijn verzekerde terugbetaling vordert van bedragen die hij op verscheidene tijdstippen heeft uitgekeerd aan de door de schuld van de verzekerde benadeelde derde, gaat de driejarige verjaringstermijn van art. 32 Verkeerswet in vanaf de datum van elke uitkering die de verzekeraar heeft gedaan, nadat is uitgemaakt dat hij wettelijk verplicht was de benadeelde derde schadeloos te stellen.

2. Een dagvaarding stuit de verjaring voor de vordering die ze inleidt en voor de vorderingen die er virtueel in begrepen zijn.

Een vordering tot betaling van een deel van een schuld die in haar geheel opeisbaar is, stuit de verjaring ten aanzien van het deel van de schuld dat niet onmiddellijk het voorwerp is van de vordering. Ze stuit de verjaring niet voor bedragen die de verzekeraar nog niet heeft uitgekeerd, die derhalve nog niet eisbaar zijn en waarvoor de verjaringstermijn nog niet is ingegaan.

N.V. A. t/ Van D.

Gelet op het bestreden arrest, op 17 oktober 1990 door het Hof van Beroep te Gent gewezen;

...

Overwegende dat het arrest constateert: 1. dat eiseres op 14 september 1979 verweerder heeft gedagvaard tot betaling van «de provisionele som» van 150.000 frank die zij aan de slachtoffers van een ongeval, door verweerder veroorzaakt, had uitgekeerd; 2. dat zij in haar conclusie van 31 januari 1980 voor de eerste rechter melding maakte van twee bijkomende betalingen van 339.297 frank en 94.187 frank, maar haar vordering steeds beperkte tot «de provisionele som van 150.000 frank» met interest en kosten; 3. dat de eerste rechter het gevorderde hoofdbedrag toekeende en zijn rechtsmacht betreffende dit hoofdbedrag volledig uitoefende en alleen de vraag van de rente en de kosten aanhield; 4. dat eiseres in september 1986 voor de eerste rechter de betaling vorderde van de bedragen die zij aan de benadeelde derden had uitgekeerd tussen 28 januari 1980 en 24 november 1981;

Overwegende dat het middel hierop neerkomt dat de dagvaarding van 14 september 1979 niet alleen de stuiting meebracht van de verjaring met betrekking tot de op dat ogenblik reeds verrichte betalingen maar ook van de vordering betreffende de bijkomende bedragen waarvan sprake in de conclusie van eiseres van 31 januari 1980;

Overwegende dat, naar luid van artikel 32 van de wet van 11 juni 1874 op de verzekeringen, elke rechtsovereenkomst die voortvloeit uit een verzekeringspolis, verjaard is door verloop van drie jaren, te rekenen van de gebeurtenis waarop ze is gegrond; dat, zo de verzekeraar de terugbetaling vordert van bedragen die hij gespreid in de tijd heeft uitgekeerd aan de door de fout van de verzekerde benadeelde partij, de driejarige termijn moet worden geacht in te gaan vanaf de datum van elke uitkering die de verzekeraar heeft gedaan, nadat is uitgemaakt dat hij wettelijk verplicht was tot schadeloosstelling van de benadeelde derde;

Overwegende dat luidens artikel 2244 van het Burgerlijk Wetboek de verjaring gestuit wordt «door een dagvaarding voor het gerecht, een bevel tot betaling, of een beslag betekend aan hem die men wil beletten de verjaring te verkrijgen»;

Dat een dagvaarding de verjaring stuit voor de vordering die zij inleidt en voor de vorderingen die daarin virtueel zijn begrepen; dat een vordering ingesteld tot betaling van een deel van een schuld, die in haar geheel opeisbaar is, de verjaring stuit ten aanzien van het deel van de schuld dat niet onmiddellijk het voorwerp is van de vordering;

Overwegende dat de dagvaarding de verjaring niet stuit voor bedragen die de verzekeraar nog niet uitkeerde, die derhalve niet eisbaar waren en waarvoor de verjaringstermijn nog niet is ingegaan; dat de verjaring voor bedragen die na de dagvaarding en in de loop van het geding aan de

benadeelden worden uitgekeerd, niet gestuit wordt door de dagvaarding maar wel door de conclusie die de verzekeraar neemt vóór de sluiting van het debat en waarin hij aanspraak maakt op betaling of vaststelling van zijn recht ;

Overwegende dat de appelrechter, op grond van de door hem vastgestelde omstandigheden dat de eiseres slechts «een provisionele som vorderde van 150.000 frank», die beantwoordde aan het bedrag van de gedane uitkeringen, en dat de eiseres slechts «melding maakte» van bijkomende betalingen uitgevoerd nadat de zaak aanhangig was gemaakt, maar geen aanspraak maakte op betaling, zijn beslissing dat de vordering in september 1986 ingesteld verjaard was, naar recht verantwoordt en het bedoelde verweer beantwoordt ;

...

HOF VAN BEROEP TE ANTWERPEN

8e KAMER – 27 FEBRUARI 1992

Voorzitter-rapporteur : de h. Vandeplas

Raadsheren : de hh. Luyckx en Michielsens

Openbaar ministerie : mevr. Van Leuven

Advocaten : mrs. Pauwels en Verbist

Dieren – Bescherming – Neerschieten van hond

Wie zonder noodzaak een hond neerschiet, valt onder de toepassing van de artt. 1 en 35, 1°, van de wet van 14 augustus 1986 betreffende de bescherming en het welzijn der dieren.

Van H. t/ V.

Overwegende dat Alfons V. op 2 januari 1991 omstreeks 11 uur op de oprit van zijn woning, waar hij zijn auto aan het wassen was, het bezoek kreeg van de hond van zijn buurman, Philemond Van H.;

Overwegende dat de beklaagde verklaart dat de hond grolde en zijn tanden liet zien ; dat hij deze hond als een dobbermannpinscher beschrijft, d.i. een kortharige terriër, die hij als een «zeer gevaarlijke en agressieve» waakhond beschouwt ;

Overwegende dat hij heeft uitgelegd dat hij de hond verjaagd heeft door de tuinslang op hem te richten en hem met water te bespuiten ; dat de hond een twintigtal minuten later terug op zijn erf zou zijn gekomen en dat hij hem dan heeft verjaagd met de voetmat van zijn wagen ; dat ook deze keer de hond heeft gegrold ;

Overwegende dat de beklaagde heeft gezegd dat hij toen aan de afsluiting op zijn buurman heeft geroepen en hem heeft gewaarschuwd de hond bij te houden ; dat hij vervolgens zijn jachtgeweer heeft genomen met de bedoeling de hond dood te schieten indien hij een derde keer terug op zijn erf zou komen ;

Overwegende dat de hond inderdaad een derde keer op zijn erf is gekomen en dat hij hem vanop een afstand van twintig meter in de richting van de straat heeft doodgeschoten ;

Overwegende dat uit de gegevens van het strafdossier blijkt dat er reeds veel eerder een vete bestond tussen de beklaagde en zijn buurman ; dat de beklaagde beweert dat de burentwist ontstaan is in verband met de hond, maar dat

er ook getwist werd over het gebruik van de toegangsweg en hij zijn buurman zelfs een proces had aangedaan ;

Overwegende dat anderzijds de beklaagde de hond van zijn buurman zeer goed kende, dat hij trouwens ter terechtzitting het gegrol en het gegrom van de dobbermann natuurgetroouw heeft nagedaan ; dat hij heeft uitgelegd hoe die hond geregeld op zijn erf in- en uitliep, zodanig zelfs dat de hond zijn erf als zijn eigen territorium beschouwde ;

Overwegende dat er natuurlijk heel wat dierenpsychologie bij te pas komt om te bepalen of een hond gevaarlijk is of agressief, vals of verraderlijk, maar dat uit de gedragingen van de beklaagde niet blijkt dat hij angst had van deze hond daar hij nooit eerder enige klacht heeft geuit bij de politie of bij de overheid tegen de aanwezigheid van de hond, dat hij ook niet weggevlucht is voor de terriër, maar integendeel zich niet alleen heeft verdedigd, maar zelfs uitdagend is opgetreden door de hond met de waterslang te lijf te gaan bij vriesweer ;

Overwegende dat hij zich ook niet bedreigd heeft gevoeld op het ogenblik dat hij de hond heeft neergeschoten, daar hij zelf heeft verklaard dat hij zich op een afstand van twintig meter bevond ;

Overwegende dat er bijgevolg geen noodzaak was om de hond neer te schieten ; dat de beklaagde de tijd en de gelegenheid had om hetzij zijn buurman te verwittigen of de politie daar hij maar zijn tuindeur hoefde af te sluiten om de toegang tot zijn erf te verhinderen ; dat de beklaagde echter gehandeld heeft krachtens eigenrichting en de vete met zijn buurman daar niet vreemd aan is ;

Overwegende dat de beklaagde beweert zijn buurman aangemaand te hebben zijn hond binnen te roepen, maar dat Ph. Van H. dit ontkent en er geen aanwijzingen zijn om aan te nemen dat de beklaagde gepoogd heeft de hond te verjagen toen deze, na het bespuiten met de waterslang, opnieuw op het erf verscheen ; dat hij integendeel met het geladen wapen in de hand zich heeft opgesteld om de hond af te schieten, zodat er van enige bedreiging of enige noodzaak om anderen te beschermen geen sprake kan zijn ;

Overwegende dat de feiten van de telastlegging dan ook bewezen zijn en dat rekening moet worden gehouden met het kwaadwillig opzet van de beklaagde om zijn buurman schade toe te brengen en hem te kwetsen door het doden van zijn lievelingshond ; dat anderzijds ook rekening wordt gehouden met het goed gerechtelijk verleden van beklaagde zodat de hiernabepaalde geldboete een afdoende bestraffing uitmaakt ;

Overwegende dat een schadevergoeding van 20.000 frank gevorderd wordt door de burgerlijke partij daar het om een rashond ging ;

Overwegende dat het gevorderd bedrag billijk en gerechtvaardigd voorkomt ;

(Volgt veroordeling tot een boete van 150 fr.).

ARBEIDSHOF TE GENT AFDELING BRUGGE

5e KAMER – 24 JANUARI 1992

Voorzitter : de h. Du Pan

Raadsheren in sociale zaken : de hh. Laridon en Van Poucke

Openbaar ministerie : de h. Dhaeyer

Advocaten : mrs. Gobin en Bouten loco Mahieu

Rechterlijke organisatie – Burgerlijke zaken – Samenstelling rechtscollège – Uitspraak – Alle rechters verhinderd – Vervanging – Nietigheid

Wanneer alle rechters verhinderd zijn de uitspraak bij te wonen van het vonnis waarover zij hebben beraadslaagd, is het vonnis dat wordt uitgesproken door rechters die hen vervangen, nietig.

I. t/ N.B.L.M.B.

In verband met de door appellant ingeroepen nietigheid van het vonnis a quo (...), blijkt inderdaad dat de voorzitter van de arbeidsrechtbank, bij bevelschrift, een rechter heeft aangewezen om de rechter te vervangen die verhinderd was de uitspraak bij te wonen van het vonnis waarover hij mee heeft beraadslaagd, waarna deze op zijn beurt, bij wettig belet van de voorzitter, de ondervoorzitter en iedere andere rechter hoger in rang, twee rechters in sociale zaken aanwees om beide rechters in sociale zaken te vervangen die eveneens verhinderd waren de uitspraak bij te wonen van het vonnis waarover zij mee hadden beraadslaagd, zodat het aangevochten vonnis van 22 februari 1991 bijgevolg werd gewezen door drie rechters welke rechters vervingen die verhinderd waren de uitspraak bij te wonen van dit vonnis waarover zij mede hadden beraadslaagd.

...

Uit de wetsgeschiedenis blijkt dat artikel 779 van het Gerechtelijk Wetboek oorspronkelijk slechts het huidige eerste lid bevatte, zodat niet was voorzien in de vervanging van een rechter die verhinderd is een uitspraak bij te wonen, terwijl de artikelen 785 en 786 van het Gerechtelijk Wetboek wel in een regeling voorzagen betreffende de ondertekening van een vonnis voor het geval zelfs dat alle rechters in de onmogelijkheid verkeren om de uitgesproken beslissing te ondertekenen.

Om een uitstel te verhinderen van een uitspraak wanneer niet alle magistraten aanwezig zijn, stelde de heer Defraigne destijds een amendement voor inhoudende dat het voldoende zou zijn dat één van de rechters die aan de beraadslaging heeft deelgenomen bij de uitspraak aanwezig is.

Als bezwaar tegen de in die zin voorgedragen tekst werd ingebracht dat derwijze nog geen zekerheid bestaat dat volstaan is aan het vereiste dat alle rechters die de debatten hebben bijgewoond nadien ook aan de beraadslaging daarover hebben deelgenomen en dat de uitgesproken beslissing degelijk resulteert uit het gemeenschappelijk werk van de betrokken leden van de rechtbank.

Daarop werd door de heer Pierson voorgesteld aan artikel 779 van het Gerechtelijk Wetboek een tweede lid toe te voegen waarin is bepaald dat de vervanging van een verhinderde rechter enkel zou mogen gebeuren indien wordt vastgesteld dat alle rechters die de debatten hebben meegemaakt, ook over het vonnis hebben beraadslaagd, terwijl bovendien een verhinderde rechter slechts op aanwijzing van de voorzitter van de rechtbank door een ander rechter zou mogen worden vervangen.

Die voorgestelde tekst vormt, in licht gewijzigde versie, het tweede lid van het nu vigerende artikel 779 van het Gerechtelijk Wetboek.

Cassatierechtspraak dienaangaande aanvaardt dat ook wanneer twee rechters bij de uitspraak verhinderd zijn, het tweede lid van artikel 779 van het Gerechtelijk Wetboek kan worden toegepast.

Bij elk vonnis moet absolute zekerheid bestaan dat de daarin gedane uitspraak geschiedt conform de ter gelegenheid van het beraad tot stand gekomen beslissing. Een dergelijke zekerheid komt niet in het gedrang wanneer één of twee van de drie rechters die over een vonnis hebben beraadslaagd, wettig verhinderd zijn de uitspraak bij te wonen en door één of twee andere rechters worden vervangen. Die nodige zekerheid wordt evenwel niet meer geboden wanneer alle rechters die tevoren hebben beraadslaagd, op het ogenblik van de uitspraak worden vervangen door andere rechters die niet aan het beraad deelnamen.

De rechtzoekende die naar aanleiding van een hem betreffende rechterlijke uitspraak geconfronteerd wordt met een zodanige situatie kan namelijk een begrijpelijke twijfel ervaren nopens de normaal verwachte garantie dat de drie vervangende rechters hem wel degelijk de beslissing kenbaar maken van de drie rechters voor wie hij zijn belangen heeft uiteengezet en verdedigd en die erover hebben beraadslaagd.

Uit de besprekingen gevoerd rond de bovenaangehaalde amendementen kan bezwaarlijk worden afgeleid dat het voldoende is vast te stellen dat de rechters die de debatten hebben bijgewoond ook mede over het verleende vonnis hebben beraadslaagd, opdat zij allen ter gelegenheid der uitspraak door andere rechters mogen worden vervangen.

Om zeker te zijn dat de vervangende rechters een door anderen getroffen beslissing juist uitspreken, zou daarenboven immers moeten worden geëist dat die beslissing aan hen op een betrouwbare wijze door de verhinderde rechters is meegedeeld, doch uit de bepalingen van de artikelen 780 tot 786 van het Gerechtelijk Wetboek blijkt geenszins dat, om een vonnis te kunnen uitspreken, het vooraf op schrift moet zijn gesteld, noch dat de rechters vóór de uitspraak hun tijdens het beraad genomen beslissing op enige manier moeten noteren, waarbij komt dat, ook al zou dat zijn gebeurd, zij hun beslissing toch nog mogen wijzigen en uiteindelijk zelfs een volledig andersluidend vonnis uitspreken, hetgeen vervangende rechters daarentegen manifest niet kunnen.

Aangezien de bepaling van artikel 779, tweede lid, van het Gerechtelijk Wetboek bij nader toezien geen afdoende waarborg biedt dat, in geval alle rechters die hebben beraadslaagd bij de uitspraak verhinderd zijn, de vervangende rechters een vonnis uitspreken exact zoals door de verhinderde rechters is beslist, moet een in dergelijke omstandigheden uitgesproken vonnis als nietig worden beschouwd.

De naleving van het tweede lid van artikel 779 van het Gerechtelijk Wetboek verzekert enkel dat een bij de uitspraak verhinderde rechter ook heeft deelgenomen aan de beraadslaging, doch waarborgt niets omtrent de alsdan genomen beslissing.

Teneinde dienaangaande zekerheid te hebben is het voldoende, maar is het tevens volstrekt noodzakelijk dat minstens één van de rechters die mee heeft beraadslaagd, ook aanwezig is bij de uitspraak.

Aangezien dit bij de hier bedoelde uitspraak van het vonnis van 22 februari 1991 door de tweede kamer van de Arbeidsrechtbank te Ieper niet het geval was, dient appellant

gevolgd te worden in zoverre hij betoogt dat bedoeld vonnis door nietigheid is aangetast.

BURGERLIJKE RECHTBANK TE BRUSSEL

27e KAMER — 31 DECEMBER 1991

Voorzitter: de h. Bellemans

Openbaar ministerie: de h. Vanderhoeven

Advocaten: mrs. Van Lee loco Fazzi-De Clercq, Tibau-Beernaert en Sauter loco Stabel

Alimentatie — Bijdrage in de kosten van onderhoud, opvoeding en passende opleiding van een meerderjarige studente

De alimentatievordering door een meerderjarige studente tegen ieder van haar ouders ingesteld, wordt afgewezen omdat zij sedert jaren samenleeft met een vaste levensgezel en geen contact meer heeft met haar ouders. Zij heeft haar studie na een onderbreking van twee jaren — gedurende dewelke zij werkte — hervat, zonder haar ouders daarover in te lichten, en pas na één jaar studiehervatting een vordering ingesteld.

Van C. t/ Van C. en Van D.

Overwegende dat de oorspronkelijk eis van eerste geïntimeerde, gedeeltelijk gegrond verklaard door de eerste rechter, strekte om appellant en tweede geïntimeerde te horen veroordelen op grond van art. 203 B.W., tot betaling van een maandelijks onderhoudsbijdrage vanaf 1 september 1990;

Overwegende dat de eerste rechter zowel appellant als tweede geïntimeerde veroordeelde tot betaling van een voorlopig bepaalde onderhoudsbijdrage en de beslissing over de definitieve onderhoudsbijdrage opschortte tot nadere inlichtingen verstrekt werden;

...

Overwegende dat eerste geïntimeerde G. geboren is in 1968; dat uit de overgelegde stukken blijkt dat haar schoolactiviteiten en -resultaten het volgende verloop hadden: begin 1987 heeft zij haar humaniorastudie aan het Koninklijk Atheneum te S. stopgezet en heeft zij zich ingeschreven als werkzoekende bij de R.V.A. (nl. op 27 januari 1987); tijdens de schooljaren 1989-1990 en 1990-1991 volgde zij als regelmatige leerlinge het voorlaatste en het laatste jaar humaniora in het Koninklijk Atheneum U. en behaalde zij het bekwaamheidsdiploma dat toegang verschaft tot het hoger onderwijs; voor het academiejaar 1991-1992 is zij ingeschreven in de V.U.B. - eerste kandidatuur handelsingenieur;

Overwegende dat eerste geïntimeerde bovendien van 1 juni 1987 tot 31 mei 1988 tewerkgesteld was op het Ministerie van Justitie als stagiair-klerk typiste; dat zij tijdens een niet vaststaande periode (er is alleen een loonattest voor de maand juli 1989) werkte bij het O.C.M.W. Brussel waar zij ± 30.000 fr. per maand verdiende; dat zij minstens vanaf mei 1990 van de R.V.A. een «onderbrekingsuitkering» ontvangt ten bedrage van 8.349 fr.;

Overwegende dat krachtens art. 203 B.W. de verplichting van de ouders om hun kinderen o.a. een passende opleiding

te verschaffen, doorloopt na de meerderjarigheid indien deze opleiding niet voltooid is;

Overwegende dat deze ouderlijke plicht niet in die mate bestaat dat de ouders t.o.v. hun meerderjarige kinderen alleen plichten en geen rechten zouden hebben;

Overwegende dat eerste geïntimeerde na de echtelijke moeilijkheden tussen haar ouders eerst bij haar moeder verbleef (1985-1986 — ze was toen 17 en 18 jaar) en vervolgens bij haar vader (eind 1986 — midden 1987) om ten slotte vanaf 1987 te gaan samenwonen met haar vriend B.D., met wie zij tot heden een feitelijk gezin vormt;

Overwegende dat uit de overgelegde stukken niet kan worden opgemaakt dat de ouders van eerste geïntimeerde door haar ooit ingelicht werden over haar voornemen haar humaniorastudie, na een onderbreking van twee jaar, te hervatten en later een universitaire studie aan te vatten;

Overwegende dat bovendien niet blijkt dat de ouders het contact met hun kind afgebroken of geweigerd hebben; dat veeleer lijkt alsof eerste geïntimeerde zich van haar ouders afgekeerd had;

Overwegende dat eerste geïntimeerde haar humaniorastudie hervatte op 1 september 1989 en pas op 2 december 1990, zonder enig voorafgaand contact met haar ouders, bij de eerste rechter een verzoekschrift op grond van art. 203 B.W. indiende;

Overwegende dat de rechtbank dient vast te stellen dat eerste geïntimeerde gedurende jaren geen contact heeft met haar ouders, haar studie na een onderbreking van twee jaar hervat, zonder haar ouders daarover in te lichten om pas na een jaar studiehervatting, een verzoekschrift op grond van art. 203 B.W. in te dienen;

Overwegende dat zelfs niet blijkt dat geïntimeerde haar ouders zou hebben ingelicht over haar schoolresultaten van de schooljaren 1989-90 en 1990-91, terwijl er bovendien tot heden geen elementen zijn van contacten met haar ouders, buiten de onderhavige procedure;

Overwegende dat moeilijk aanvaard kan worden dat een meerderjarig kind dat gedurende een drietal jaren alle contact met haar ouders verbroken had, plots opduikt om een onderhoudsbijdrage op grond van art. 203 B.W. te vorderen voor het voltooien van een opleiding waarvan zij niet op de hoogte waren;

Overwegende dat eerste geïntimeerde gekozen heeft voor een leven met een vaste levensgezel, een leven waarin geen plaats is voor haar ouders, meer nog waarvan haar ouders niet op de hoogte waren en waarover zij slechts door een gerechtelijke procedure ingelicht werden;

Overwegende dat een meerderjarig kind dat zich zodanig afzet tegen zijn ouders en deze volledig buiten zijn levenssfeer sluit, moeilijk aanspraak kan maken op levensonderhoud vanwege zijn ouders voor de voltooiing van zijn opleiding;

Overwegende dat eerste geïntimeerde vrijwillig en doelbewust voor haar huidig leven, ver van haar ouders, heeft gekozen en de gevolgen van deze beslissing dient te dragen;

Overwegende dat zij niet aanvoert of bewijst dat zij tot heden ernstige financiële problemen of hindernissen heeft ontmoet om haar studie voort te zetten en te slagen; dat bijvoorbeeld niet blijkt dat zij schulden heeft of leningen diende aan te gaan; dat aangenomen mag worden dat het samenleven met haar levensgezel aan deze toestand niet vreemd is en haar in staat stelde en moet stellen om te vol-

doen aan een groot deel van haar financiële behoeften, die bovendien voor het overige lichter worden door haar vergoeding voor loopbaanonderbreking;

Overwegende dat de levensgezel van geïntimeerde weliswaar op 19 maart 1991 ontslagen werd bij zijn werkgever met een opzegvergoeding van 140.316 fr. bruto maar dat moeilijk aangenomen kan worden dat hij sindsdien geen ander werk heeft gevonden; dat eerste geïntimeerde overigens geen stavingsstukken van zijn eventuele werkloosheid overlegt; dat zij bovendien niet ontkent dat het samenleven met haar levensgezel een gemeenschappelijk dragen van de financiële lasten inhoudt zelfs indien daartoe geen wettelijke verplichting bestaat;

Overwegende bovendien dat de academische overheden via hun sociale diensten een hele waaier van mogelijkheden ter beschikking stellen van bereidwillige studenten, die aldus de kans krijgen om financiële problemen op te vangen en hun materiële mogelijkheden uit te breiden; dat eerste geïntimeerde bovendien normaliter aanspraak kan maken op een studiebeurs;

Overwegende dat eerste geïntimeerde op grond van het bovenstaande geen aanspraak kan maken op een onderhoudsbijdrage van haar ouders ter voltooiing van haar opleiding;

...

ARBEIDSRECHTBANK TE GENT

1e KAMER – 9 MAART 1992

Voorzitter: de h. Petit

Rechters in sociale zaken: de hh. Roovers en Goethals

Openbaar ministerie: de h. Diependaele

Burgerlijke rechtspleging – Rechtsingang – Vordering inzake arbeidsongeval – Verzoekschrift – Toelaatbaarheid – Openbare orde

De bepalingen van het Gerechtelijk Wetboek betreffende het inleiden van een rechtsvordering bij dagvaarding raken de openbare orde.

Een vordering inzake arbeidsongevallen ingeleid bij verzoekschrift, is niet toelaatbaar.

S. t/ O.M.O.B.

Bij verzoekschrift neergelegd op 7 februari 1992 ter griffie van de arbeidsrechtbank Gent, verzoekt eiser om de aanstelling van een expert in verband met de letsels aan zijn rechterbeen.

...

Krachtens de artikelen 700, 704, eerste lid, en 579 van het Gerechtelijk Wetboek kan een vordering betreffende de vergoeding van schade voortkomende van arbeidsongevallen slechts bij dagvaarding betekend door een gerechtsdeurwaarder voor de rechter gebracht worden.

Hoewel artikel 700 van het Gerechtelijk Wetboek geen melding maakt van nietigheid betekent dit niet dat een verzoekschrift altijd toegelaten is.

De nietigheidsleer van de artikelen 860 e.v. van het Gerechtelijk Wetboek vindt toepassing op de vormvoorwaarden, terwijl de voorwaarden om een geding in te leiden tot de grondvoorwaarden behoort (zie Van Compennolle, J., *R.C.J.B.*, 1977, 618, nr. 18).

De verplichting om voormeld geschil bij dagvaarding in te leiden is van openbare orde zodat de niet toelaatbaarheid ambtshalve moet worden opgeworpen.

...

NOOT – Zie het wetsvoorstel (*Gedr.St.*, Kamer, B.Z. 1991-92, nr. 248/1) tot wijziging van het Gerechtelijk Wetboek. Art. 700 Ger.W. zou aldus worden vervangen dat hoofdvorderingen zowel bij dagvaarding als bij verzoekschrift kunnen worden ingeleid.

RECHTBANK VAN KOOPHANDEL TE TONGEREN

KORT GEDING – 14 MAART 1992

Voorzitter: de h. Toppet Hoegars

Advocaten: mrs. Versweyfeld en De Neve

Handelspraktijken – Openbare verkoop

Kunst- en verzamelingsvoorwerpen – tapijten en juwelen uitgesloten – mogen alleen in daarvoor gewoonlijk bestemde zalen openbaar verkocht worden. Een zaal waar bier, water en limonade geserveerd worden beantwoordt niet aan die voorwaarde.

B. t/ B.V.B.A. C.

Gezien de inleidende dagvaarding (...) strekkende tot staking van de openbare verkoop op (...), evenals de verkoop uit de hand op (...), alsmede de daarmee gepaard gaande tentoonstellingen op (...), in de zaal M. onder verbeurte van een dwangsom van 250.000 fr per overtreding (...)

Overwegende dat uit de stukken blijkt dat verweerster beweert dat ze volledig in regel is, omdat zij een vaste verkoopzaak huurde, namelijk zaal M., ingeschreven is in het handelsregister, kunst en antiek verkoopt en geen openbare verkoop van tapijten houdt;

...

A. Openbare verkopen op zondag 15 maart 1992 en maandag 16 maart

Overwegende dat art. 69 van de wet van 14 juli 1991 bepaalt dat de openbare tekoopaanbiedingen en verkopen, hetzij bij opbod, hetzij bij afslag onder de bepalingen van de wet vallen, met uitzondering van: 3. de verrichtingen met betrekking tot kunstvoorwerpen of voorwerpen uit een verzameling of antiek, op voorwaarde dat ze plaatsvinden in zalen die daarvoor gewoonlijk zijn bestemd;

Overwegende dat de door verweerster gehuurde zaal toebehoort aan P., ingeschreven in het handelsregister te Tongeren, voor veilingzaal, drankgelegenheden, exploitatie van een feestzaal, kleinhandel in bieren, waters en limonades en wijnen;

Volgens het aan de inschrijving van P. gehecht plan betreft het een ruimte aangeduid als «feestzaal» palende aan het café;

Overwegende dat hieruit blijkt dat de door verweerster gehuurde zaal niet gewoonlijk, maar veeleer occasioneel gebruikt wordt als veilingzaal en voor het overige gebruikt en verhuurd wordt als feestzaal;

Overwegende dat een dergelijke zaal niet beantwoordt aan art. 72, dat bepaalt dat de openbare verkopen in de zin van art. 69 enkel gehouden mogen worden in lokalen die hiervoor uitsluitend zijn bestemd, behoudens afwijkingen die, bij noodzaak, worden toegestaan door de minister;

Overwegende dat, gezien de zaal M. een feestzaal is die door verweerster werd ingehuurd om er een verkoop van antiek te organiseren en verweerster geen machtiging overlegt van de minister, de door haar georganiseerde verkoop in strijd is met de wet van 14 juli 1991, zodat hij verboden wordt;

B. Verkoop uit de hand van Oosterse en Perzische tapijten

Overwegende dat verweerster in het handelsregister te Tongeren ingeschreven is voor verkoop van meubelen te L., zodat er geen inschrijving is voor de zaal M. te M.;

Dat art. 97 van de wet van 14 juli 1991 bepaalt dat de voorzitter de staking dient te bevelen van:

1. De uitoefening van een handelsactiviteit door de exploitatie van hetzij een hoofdvestiging, hetzij een filiaal of een agentschap, zonder dat men vooraf is ingeschreven in het handelsregister overeenkomstig de bepalingen van de bij K.B. van 20 juli 1964 gecoördineerde wetten betreffende het handelsregister; (...)

3. de uitoefening van een andere handelsactiviteit dan die waarvoor men in het handelsregister is ingeschreven;

4. de uitoefening van een andere handelsactiviteit dan die welke bij het handelsregister werd aangegeven;

Overwegende dat, daar verweerster ook wat betreft de verkoop uit de hand van Oosterse en Perzische tapijten in overtreding is met de wet, ook deze verkoop verboden wordt;

...

Om die redenen,

Bevelen de staking van zowel de openbare verkoop op (...) als de verkoop uit de hand op (...), alsmede de daarmee gepaard gaande tentoonstellingen op (...) in de zaal M. te M.;

Leggen aan verweerster een dwangsom op van 100.000 fr. per overtreding, vanaf de betekening van dit vonnis, overtreding vaststelbaar bij eenvoudig deurwaardersexploot. Kosten ten laste van verweerster.

NOOT – Handelspraktijken – Openbare verkoop

1. Artikel 69 van de wet van 14 juli 1991 betreffende de handelspraktijken en de voorlichting en bescherming van de consument (verder W.H.P.C.) onttrekt inzake openbare verkopen kunstvoorwerpen of voorwerpen uit een verzameling – met uitsluiting van tapijten en juwelen –, of antiek aan de toepassing van de wet voor zover de verrichtingen die er betrekking op hebben, plaatsvinden in zalen die daarvoor gewoonlijk zijn bestemd.

Verweerster stelt dat de beaamde openbare verkoop betrekking heeft op kunst- en verzamelingsvoorwerpen. De voorzitter onderzoekt niet of de produkten die openbaar te koop aangeboden zullen worden, beantwoorden aan de verklaringen van de kandidaat-verkoper. Hij gaat ervan uit dat deze verklaringen met de werkelijkheid overeenstemmen en beperkt zijn onderzoek tot de vraag of de zaal waar de ver-

richting moet plaatshebben, kan worden aangemerkt als een zaal die gewoonlijk bestemd is voor een dergelijke verrichting. Zijn antwoord is negatief: een zaal die dient als feestzaal waar bier, water en limonade geserveerd worden, ook al kan ze dienst doen als veilingzaal beantwoordt niet aan het begrip «gewoonlijk voor openbare verkoop bestemd».

2. De bedoeling van de wetgever is overduidelijk geweest te vermijden dat openbare verkopen vooral dan van kunst- en verzamelingsvoorwerpen, zouden plaatshebben in kastelen, hotelzalen e.d. (*Parl.St., Senaat*, 1984-85, nr. 947/1, 36-37). Zulke verkopen moeten plaatsvinden in zalen die daarvoor gewoonlijk zijn bestemd.

Een amendement om «gewoonlijk bestemd» te vervangen door «uitsluitend bestemd» werd om niet overtuigende redenen verworpen. De senaatscommissie was van oordeel dat de door de Regering voorgestelde tekst het midden houdt tussen twee uitersten: openbare verkopen van kunst- en verzamelingsvoorwerpen hoeven niet plaats te vinden in zalen die daarvoor uitsluitend bestemd zijn, maar mogen ook niet in onverschillig welke zaal (*Parl.St., Senaat*, 1986-87, nr. 464/2, 195).

3. Het wil ons voorkomen dat de wetgever zijn bedoeling niet op passende wijze in de wettekst heeft verwoord. Wij sluiten ons bij het door de voorzitter van de Rechtbank van Tongeren in het hier besproken vonnis ingenomen standpunt aan, maar vrezen dat een uiteenlopende rechtspraak in dezen te verwachten is.

Wellicht zou een aanknopingspunt gevonden kunnen worden in de analyse van het begrip «daarvoor gewoonlijk bestemd», voor zover men daaronder verstaat de natuurlijke bestemming en niet de oneigenlijke bestemming als gevolg van een zelfs veelvuldig gebruik.

De beslissing van de wetgever bevreemdt des te meer daar hij in artikel 72, dat handelt over openbare verkopen van gebruikte vervaardigde produkten, de verplichting oplegt deze te organiseren in zalen daartoe uitsluitend bestemd, zij het dan ook dat de minister over een afwijkingsbevoegdheid beschikt.

4. Om niet duidelijke redenen heeft de voorzitter gemeend ook te moeten verwijzen naar artikel 72 W.H.P.C., dat, zoals hierboven reeds is gezegd, betrekking heeft op niet onder artikel 69, 3°, vallende vervaardigde produkten, m.a.w. op gebruikte produkten als bedoeld in artikel 70. Immers, wanneer het gaat om kunst- en/of verzamelingsvoorwerpen of antiek, is artikel 72 W.H.P.C. niet van toepassing, ook al werd onder de gelding van de W.H.P. in een bepaald geval het tegendeel beslist (Voorz. Kh. Brussel, 7 oktober 1987, *Ing.Cons.*, 1988, 48, met noot van P. De Vroede en G.L. Ballon).

5. Wat de verkoop uit de hand betreft van tapijten zowel oosterse als Perzische, is een passende inschrijving in het handelsregister vereist. Ten onrechte wordt het ontbreken van een dergelijke inschrijving door de voorzitter aangemerkt als een overtreding van artikel 97. Immers, de voorzitter kan pas een stakingsbevel op grond van artikel 97 uitspreken wanneer hij geadieerd is door de voor de betrokken materie bevoegde minister, wat in dezen niet het geval is (artikel 98, § 2). Het was hem evenwel mogelijk de vastgestelde tekortkoming te sanctioneren op grond van artikel 95, dat het vroegere artikel 54 W.H.P. vervangt.

6. Blijft de vraag waarom hebben de organisatoren van de openbare verkoop hun toevlucht genomen tot een verkoop

uit de hand van tapijten. De reden is de volgende. Onder de gelding van de W.H.P. hebben zich tal van betwistingen voorgedaan m.b.t. het karakter van kunstvoorwerp dat voor tapijten werd ingeroepen (De Vroede, P. en Flamée, M., *Précis de droit économique belge*, nr. 1834-1837). Werd dit karakter aanvaard, dan konden ook nieuwe tapijten openbaar verkocht worden, wat tot misbruiken aanleiding had gegeven. Dit moet nu ingevolge het bepaalde in artikel 69, 3°, vermeden worden.

Openbare verkopen van nieuwe tapijten zijn verboden tenzij zij kunnen gerechtvaardigd worden hetzij door de uitzonderingsbepalingen voorkomend in artikel 69, 1°, 2°, 4° en 5°, hetzij door een openbare uitverkoop overeenkomstig artikel 71. Vandaar «het ommetje» dat bedacht werd door verweerster.

7. De voorzitter heeft aan verweerster een dwangsom van 100.000 fr. per overtreding opgelegd. Het komt ons voor dat diende te worden gepreciseerd welke overtreding wordt bedoeld.

De dwangsom is een doeltreffend middel om de naleving van een stakingsbevel te verzekeren (De Vroede, P., «De wet op de handelspraktijken – Van depenalisatie naar administratiefrechtelijke rechtshandhaving», *Liber Amicorum M. Chatel*, 141 en 154). Een basisvoorwaarde is evenwel dat duidelijk wordt gepreciseerd in welke omstandigheden de dwangsom verbeurd zal worden (De Vroede, P. en Ballon, G.L., *Handelspraktijken*, nr. 1433).

Prof. dr. P. De Vroede
V.U.B.

VREDEGERECHT TE OOSTROZEBEKE

10 DECEMBER 1991

Rechter: de h. Van Haesebrouck

Advocaten: mrs. De Zutter en Van Ginderachter

Pacht – Cultuurcontract

Om een cultuurcontract in de zin van art. 2, 2°, Pachtwet te kunnen toestaan dient de verhuurder exploitant van gronden en weiden te zijn, d.w.z. landbouwer in de zin van art. 1 van de wet.

S. en De K. t/ De S. en De S.

De vraag die hier in rechte beantwoord dient te worden, is of de gedingvoerende partijen vanaf 1990 met betrekking tot het betreffend stuk grond (ongeveer 01 ha 30 a) en weide (ongeveer 50 a) gebonden zijn door een landpachtovereenkomst met een duur van negen jaar, dan wel door een seizoencontract (cultuurcontract) dat enkel en alleen op het afzonderlijk teeltjaar 1990 betrekking heeft.

Gold het in casu een seizoencontract (cultuurcontract)?

De wetgever heeft de seizoenpacht in het nieuwe artikel 2, 2°, van de wet van 6 december 1988 gedefinieerd als «een overeenkomst waarvan het voorwerp een duur van minder dan één jaar gebruik in zich sluit en waardoor de exploitant van gronden en weiden, na de voorbereidings- en bemestingswerken te hebben uitgevoerd, het genot daarvan voor

een bepaalde landbouwteelt aan een derde afstaat tegen betaling».

Benevens de eerst gestelde wettelijke voorwaarde (namelijk de duur van minder dan één jaar gebruik) heeft de nieuwe wet een belangrijke wijziging ten aanzien van de vroegere wet ingevoerd, een wijziging die erin bestaat dat een seizoenpacht enkel en alleen door «een exploitant van gronden en weiden» kan worden gesloten.

Het begrip «exploitant» moet evenwel gezien worden in verband met wat in art. 1 van de Pachtwet is bepaald (zie Senaat 1987-88, nr. 586/2, blz. 22). Concreet gezien komt dit erop neer dat «slechts degene die zelf, hetzij als hoofd- hetzij als nevenberoep, een landbouwbedrijf exploiteert, een seizoenpacht kan sluiten daar hij de uitdrukkelijke verplichting heeft de voorbereidings- en bemestingswerken uit te voeren» (zie *T.P.R.*, 1988, 810, nr. 8).

Kennelijk is het de bedoeling van de wetgever geweest enkel aan *landbouwers* de mogelijkheid te geven een seizoenpacht te sluiten en elke toepassingsuitbreiding tegen te gaan.

Logischerwijze moet er door ons dan ook uit het voorgaande afgeleid worden dat wie geen landbouwer (exploitant) is (of meer is) van meetaf aan, en volgens de wet, niet in aanmerking genomen kan worden voor het sluiten van een seizoenpacht zodat er meteen reeds op het discussiepunt in verband met de door de «exploitant» uit te voeren voorbereidings- en bemestingswerken niet nader dient ingegaan te worden nu het immers niet voldoende is zich als verhuurder te beperken tot het laten uitvoeren door een derde van die werken, zoals dit in de vroegere wet het geval was.

De professionele activiteiten van verweerders (in 1990)

De voorbereidende teksten die tot de nieuwe wet geleid hebben, leggen er dus wel duidelijk de klemtoon (nadruk) op dat het in seizoenpacht geven van gronden moet uitgaan van «landbouwers-exploitanten» en niet van «exploitanten-niet-landbouwers» (zie *Parl.St.*, Senaat, 1986-87, 586/2, blz. 21): «Zo de verhuurder de voormelde hoedanigheid van landbouwer-exploitant niet bezit, dan zal de verhuring onder toepassing van pachtwet vallen, ook al heeft hij zelf de voorbereidings- en bemestingswerken uitgevoerd en werd de overeenkomst afgesloten voor minder dan één jaar» (zie H. d'Udekem d'Acoz en L. Snick, *De Pachtovereenkomst*, 1990, blz. 119, nr. 62).

Professionele activiteit van tweede verweerder (vader) in 1990

Uit de bij de dagvaarding van 4 maart 1991 in bijlage gevoegde «Officiële informatie van het Rijksregister op 1 maart 1991» blijkt dat tweede verweerder, geboren op 24 februari 1916, van beroep een «gepensioneerde» is (dus thans de 75 jaar voorbij).

Hoewel tweede verweerder nu wel vroeger het landbouwersberoep blijkt uitgeoefend te hebben, is het dan begin 1990 zo dat hij van de landbouw noch zijn hoofd- noch zijn bijberoep maakt, zodat meteen aangenomen dient te worden dat hij met elke bedrijfsmatige activiteit als landbouwer (zie art. 1 van de Pachtwet) gestopt is, reden ook waarom hij bij de officiële diensten als gepensioneerde bekend staat.

Volkomen passend en terecht is dan ook het door eisers te dezen aangehaalde citaat: «Le fait d'être pensionné entraîne la perte de la qualité professionnelle dans le chef du fermier» (Vred. Bilzen, 15 juni 1977, *Tijdschr.Vred.*, 1977, 275; Vred. Stavelot, 15 januari 1979, *Jur. de Liège*, 1979, 262).

In deze optiek kan tweede verweerder derhalve juridisch niet (en alsnog) als een exploitant van gronden en weiden gekwalificeerd worden, zodat hij dus van meetaf aan niet in aanmerking genomen kan worden voor het sluiten van een seizoenpacht (cultuurcontract) in de zin van het nieuwe artikel 2, 2°, van de Pachtwet van 6 december 1988.

Professionele activiteit van eerste verweerder (zoon) in 1990

Uit de bij de dagvaarding in bijlage gevoegde «Inlichtingen verkregen van het Rijksregister (Wettelijke Informaties)» blijkt dat eerste verweerder, geboren op 21 april 1949, van beroep «veearts» is.

Deze zoon-veearts heeft ons nu in dit geding geenszins aangetoond dat hij het (bij)beroep van landbouwer heeft of dit laatste beroep in de zin van art. 1 van de Pachtwet uitoefent.

Zoals hierboven reeds ten overvloede is besproken, moet diegene die een seizoenpacht (cultuurcontract) toestaat, zelf landbouwer zijn, dit wil zeggen een landbouwbedrijf exploiteren in de zin van art. 1 van de Pachtwet.

Nu eerste verweerder volgens ons niet de hoedanigheid van «landbouwer-exploitant» blijkt te bezitten, moet besloten worden (zie ook hierna) dat de betreffende mondelinge verhuring van begin 1990 onder de toepassing van de landpachtwet is komen te vallen.

Besluit

In casu beantwoordt de tussen partijen begin 1990 mondeling gesloten verhuring nu geenszins aan de essentiële voorwaarde van art. 2, 2°, van de Pachtwet, namelijk aan het vereiste dat de verhuurders «exploitant van gronden en weiden» dienen te zijn, dit wil zeggen dat zij, om een cultuurcontract toe te staan, zelf landbouwers moeten zijn in de zin van art. 1 van de Pachtwet, wat ons in het geding zeker geenszins is aangetoond.

of het incidenteel beroep de perken moet bepalen waarbinnen de tuchtraad van beroep over de aan de raad van de Orde voorgelegde geschillen uitspraak moet doen;

«Overwegende dat de bestreden beslissing vaststelt dat de procureur-generaal, gehoord in zijn advies, van oordeel was 'dat er geen reden was tot herziening bij ontstentenis van een nieuw feit'; dat eruit volgt dat de magistraat van het openbaar ministerie vorderde dat de bestreden beslissing zou worden bevestigd, zonder dat ze zou worden gewijzigd, 'voor zover zij de vordering ontvankelijk heeft verklaard';

«Dat eiser bij conclusie vroeg dat hij van alle tuchtrechtelijke vervolging zou worden ontslagen;

«Dat de tuchtraad van beroep die van de vordering geen kennis had genomen, derhalve geen uitspraak heeft kunnen doen over de ontvankelijkheid ervan, zonder daarbij artikel 1068 van het Gerechtelijk Wetboek te schenden.»

(Voorzitter : de h. Sace — Rapporteur : mevr. Charlier — Openbaar ministerie : de h. Velu, eerste advocaat-generaal — Advocaat : mr. Simont — In de zaak : D. t/ Procureur-generaal bij het Hof van Beroep te Brussel).

NOOT — Zie, in verband met de herziening van tuchtprocedures, Cambier, G., *Droit judiciaire civil*, I, 1974, 749-750; Lambert, P., *Règles et usages de la profession d'avocat du Barreau de Bruxelles*, 1980, 444-445; Stevens, J., *Regels en gebruiken van de advocatuur te Antwerpen*, 1990, 665, nrs. 1280-1281.

Hof van Cassatie (1e Kamer), 20 december 1991

Burgerlijke rechtspleging — Vrijwillige tussenkomst — In geding waarin is gedagvaard, voordat de zaak op de rol is ingeschreven — Ontvankelijk als de zaak uiterlijk de dag vóór de zitting wordt ingeschreven

Het tweede middel van de eisers, dat gericht is tegen de beslissing waarbij het bestreden arrest (Hof Antwerpen, 7 november 1989) de tussenkomst van eerste verweerder ontvankelijk verklaart, wordt om de volgende redenen verworpen:

«Overwegende dat, krachtens artikel 12, tweede lid, van het Gerechtelijk Wetboek, de inleidende vordering het rechtsgeding opent; dat artikel 700 van voormeld wetboek bepaalt dat hoofdvorderingen bij dagvaarding voor de rechter worden gebracht, onverminderd de bijzondere regels inzake vrijwillige verschijning en rechtspleging op verzoekschrift; dat uit de samenhang van de evenvermelde bepalingen en van de artikelen 716 en 717 van hetzelfde wetboek volgt dat, wanneer, zoals te dezen, de rechtsingang bij dagvaarding geschiedt, de zaak bij de rechter aanhangig is gemaakt op de datum van de betekening van de dagvaarding, voor zover de zaak op de algemene rol is ingeschreven voor de zitting in de dagvaarding aangewezen; dat geen wettelijke bepaling een persoon die met toepassing van de artikelen 15 en 813 van dat wetboek in het geding vrijwillig tussenkomt, verbiedt na de betekening van het exploit van dagvaarding en voordat de zaak op de algemene rol is ingeschreven, een verzoekschrift tot vrijwillige tussenkomst ter griffie van het in de dagvaarding aangewezen gerecht in te dienen; dat alleen, indien naderhand blijkt dat de zaak, met misken-

RECHTSPRAAK IN KORT BESTEK

Hof van Cassatie (1e Kamer), 21 november 1991

Rechtsmiddelen — Hoger beroep — Advocaat — Tuchtprocedure — Devolutie — 1. Art. 1068 Ger.W. in beginsel toepasselijk — 2. Beslissing die vordering tot herziening ontvankelijk verklaart — Hoger beroep alleen tegen de beslissing dat er een nieuw feit is — Appelbeslissing die de vordering niet ontvankelijk verklaart — Schending van art. 1068 Ger.W.

De op 10 juni 1991 door de tuchtraad van Beroep van de Balies van het Rechtsgebied van het Hof van Beroep te Brussel gewezen beslissing wordt om de volgende redenen vernietigd:

«Overwegende dat artikel 1068 van het Gerechtelijk Wetboek in beginsel van toepassing is op het hoger beroep tegen een beslissing in tuchtzaken;

«Overwegende dat hoewel, luidens voormeld artikel 1068, het hoger beroep tegen een tuchtrechtelijke beslissing van een raad van de Orde van Advocaten de zaak zelf bij de tuchtraad van beroep aanhangig maakt, de betrokken advocaat en de procureur-generaal bij wege van het hoofdberoep

ning van het voorschrift van artikel 716 van het Gerechtelijk Wetboek, niet op de algemene rol is ingeschreven uiterlijk de dag vóór de zitting waarvoor de dagvaarding is gedaan, deze met toepassing van artikel 717 van dat wetboek van gener waarde is, en dientengevolge ook de vordering tot vrijwillige tussenkomst vervalt;

«Overwegende dat in het middel niet wordt aangevoerd dat aan het vereiste van artikel 716 niet is voldaan.»

(Voorzitter-rapporteur: de h. Rauws – Openbaar ministerie: de h. Tillekaerts – Advocaten: mrs. De Bruyn en Bützler – In de zaak: De W. en N.V. De S. t/ B. e.a.)

NOOT – Vgl. P. Vermeulen, «Art. 711», in *Comm. Ger.R.*, p. 6.

Hof van Cassatie (1e Kamer), 3 januari 1992

Beslag en executie – Vordering tot voorlopige tenuitvoerlegging – Bij het hoger beroep – 1. Vorm – Verzoekschrift mogelijk – 2. Uitsluiting van kantonnement mogelijk

In het eerste middel voert eiseres aan dat het bestreden arrest (Hof Antwerpen, 31 januari 1990) ten onrechte de door middel van een verzoekschrift ingestelde vordering van eerste en tweede verweerster tot voorlopige tenuitvoerlegging van het beroepen vonnis ontvankelijk heeft verklaard.

«Overwegende dat uit het arrest blijkt: 1. dat eiseres op 20 september 1989 hoger beroep heeft ingesteld tegen het vonnis van 8 juni 1989 van de Rechtbank van Koophandel te Antwerpen, dat haar heeft veroordeeld maar de voorlopige tenuitvoerlegging van de veroordeling niet heeft toegestaan; 2. dat de verweersters, bij verzoekschrift van 25 oktober 1989, voor de appelrechters de uitvoerbaarverklaring van het beroepen vonnis, zonder zekerheidstelling en met uitsluiting van kantonnement, hebben gevorderd; dat dit verzoekschrift door de griffier aan de partijen ter kennis is gebracht;

«Overwegende dat uit geen enkele wetsbepaling volgt dat een vordering tot voorlopige tenuitvoerlegging, als bedoeld bij artikel 1401 van het Gerechtelijk Wetboek, niet bij verzoekschrift mag worden ingesteld;

«Dat het arrest derhalve geen van de in het middel aangewezen wetsbepalingen schendt door de door verweersters bij verzoekschrift ingestelde vordering ontvankelijk te verklaren.»

In het tweede middel verwijt eiseres de appelrechter dat hij de vordering tot uitsluiting van kantonnement gegrond heeft verklaard.

«Overwegende dat krachtens artikel 1401 van het Gerechtelijk Wetboek, de voorlopige tenuitvoerlegging altijd kan worden verzocht bij het hoger beroep; dat, luidens artikel 1406 van hetzelfde wetboek, de rechter die uitspraak doet over de vordering zelf, kan beslissen dat er geen reden is tot kantonnement voor alle veroordelingen die hij uitspreekt of voor een deel ervan, indien de vertraging in de regeling van schuldeiser aan een ernstig nadeel blootstelt;

«Overwegende dat uit de samenhang van beide wetsbepalingen volgt dat de appelrechter, aan wie dezelfde appreciatiebevoegdheid wordt toegekend als aan de eerste rech-

ter, uitspraak mag doen zowel over de vordering tot voorlopige tenuitvoerlegging, als over de vordering tot uitsluiting van het kantonnement.»

(Voorzitter: de h. Rauws – Rapporteur: de h. Veroustraete – Openbaar ministerie: de h. du Jardin – Advocaten mrs. Simont en Dassesse – In de zaak: Vennootschap P. t/ N.V. Pierre R.)

NOOT – Vgl. J. Laenens, «De uitvoerbaarheid bij voorraad van een in appel bestreden vonnis», *R.W.*, 1990-91, 299-300.

Hof van Cassatie (2e Kamer), 28 januari 1992

Wegverkeer – Voorrang – Evenwijdige files door omstandigheden verplicht in één file te rijden – Voorrang van de meest rechts rijdende bestuurder

Het bestreden vonnis (Corr. Antwerpen, 10 mei 1990) wordt om de volgende redenen vernietigd:

«Overwegende dat, wanneer wegens de aanwezigheid op de rijbaan van een stilstaand of geparkeerd voertuig, oorspronkelijk naast elkaar in file rijdende voertuigen verplicht zijn zich – geheel of gedeeltelijk – in één file te voegen om het stilstaande of geparkeerde voertuig voorbij te rijden, de meest rechts rijdende bestuurder voorrang van doorgang geniet; dat in die feitelijke omstandigheden het uitwijken naar links van het meest rechts rijdende voertuig, dat gezien die omstandigheden in die rijbeweging steeds zo dicht mogelijk bij de rechterrand van de rijbaan blijft, geen verandering van file en geen maneuver uitmaakt in de zin van artikel 12.4 van het Wegverkeersreglement;

«Overwegende dat de appelrechters door hun redengeming hun beslissing niet naar recht verantwoorden.»

(Voorzitter: de h. Boon – Rapporteur: de h. Holsters – Openbaar ministerie: de h. Tillekaerts – Advocaat: mr. Van der Donckt – In de zaak: Vanden B.)

NOOT – Zie Cass., 22 december 1987, *R.W.*, 1988-89, 9.

KANTTEKENINGEN

De geldigheid van oudere verkavelingsvergunningen

In een arrest van 20 april 1989, gepubliceerd op p. 712 e.v. van de lopende jaargang van dit tijdschrift, heeft de Raad van State uitspraak gedaan over een vernietiging van een bouwvergunning voor een terrein, gelegen in een verkaveling van vóór de inwerkingtreding van de wet van 22 december 1970 die de Stedebouwwet o.m. wijzigde in de zin dat aan de verkavelingsvergunning een bepaalde geligheidsduur verbonden werd.

De verkavelingsvergunning die dagtekende van 22 augustus 1963, bepaalde zonder meer dat bouwvergunning kon worden verleend voor de kavels, gelegen langs de bestaande wegen, maar dat voor de andere kavels pas een bouwvergunning mocht worden gegeven, nadat alle nodige wegenwerken waren uitgevoerd. Het K.B., waarbij de door de bestendige deputatie in hoger beroep verleende bouwvergunning werd vernietigd, steunde o.m. op de argumentatie «dat

het verval van de verkaveling werd vastgesteld bij proces-verbaal van 26 januari 1972, omdat op 1 oktober 1970 nog geen aanvang was gemaakt met enig in de vergunning voorgeschreven werk tot uitvoering van de wegen; dat de verkavelingsvergunning werd verleend in één enkele vergunning; dat het proces-verbaal van verval geen enkele afzonderlijke vermelding qua percelen bevat, noch enige uitzondering qua geografische afbakening; dat hieruit dient te worden besloten dat de verkaveling die in haar totaliteit werd vergund, ook in haar totaliteit vervallen is verklaard; dat een vervallen vergunning niet kan worden ingeroepen».

De Raad van State constateert dat de verkavelaar reeds in de loop van de jaren 1968 en 1969 verschillende percelen langs verharde wegen, waaronder het betwiste, verkocht heeft. De bovengeciteerde voorschriften van de verkavelingsvergunning wijzen op de bedoeling de verkaveling in twee delen op te splitsen: een eerste gedeelte dat onmiddellijk mocht worden uitgevoerd en een tweede dat pas na uitvoering van de vereiste wegenwerken mocht worden verwezenlijkt. Art. 57, § 4, Stedebouwwet bepaalt dat, indien de verkaveling geen aanleg van nieuwe verkeerswegen, noch tracéwijziging, verbreding of opheffing van bestaande gemeentewegen omvat, de vergunning voor het overige gedeelte vervalt, indien binnen vijf jaar na de afgifte ervan, de verkoop, of de verhuur voor meer dan negen jaar, de vestiging van een erfpacht of opstalrecht van ten minste een derde van de kavels niet is geregistreerd. Uit die bepaling volgt dat in een verkaveling die geen infrastructuurwerken vereist, de verkavelingsvergunning hoe dan ook geldig blijft ten aanzien van de binnen vijf jaar na de afgifte ervan verkochte kavels. Aangezien het perceel vóór de inwerkingtreding van de wet van 22 december 1970 verkocht werd, bestond er in deze zaak geen grond tot toepassing van het bij die wet ingevoerde art. 74, § 3, 1, Stedebouwwet, krachtens hetwelk de vóór 1 januari 1966 afgegeven vergunningen voor verkavelingen langs uitgeruste wegen vervielen, indien de verkoop van ten minste één van de percelen niet vóór 1 oktober 1970 aan de registratieformaliteit werd onderworpen. De Raad van State was dus van oordeel dat de bouwvergunning ten onrechte werd vernietigd.

In een noot bij het arrest merkt prof. A. Van Mensel op dat de verkavelingsvergunningen vóór de wet van 22 december 1970 onbeperkt geldig bleven. Van een onderscheid tussen verkavelingen met en verkavelingen zonder infrastructuurwerken of van verkaveling in fasen was geen sprake. In het besproken geval gaat het dus om een verkaveling met infrastructuurwerken die als een geheel moet worden beschouwd. Zij valt onder de overgangsbepaling van art. 74, § 2, 1°, Stedebouwwet krachtens welke de wet van 22 december 1970 de vóór 1 januari 1965 afgegeven verkavelingsvergunningen die infrastructuurwerken vereisten, heeft doen vervallen, indien op 1 oktober 1970 met die werken geen aanvang was gemaakt. Ligt de grond volgens de thans geldende stedeboekkundige voorschriften in de woonzone en voldoet hij aan de criteria om als bouwgrond te worden beschouwd, dan kan nog steeds een bouwvergunning worden verleend. Zulks is echter niet het geval wanneer, zoals in casu, een gewestplan de grond inmiddels de bestemming «natuurgebied» heeft gegeven. De bouwvergunning werd dus terecht vernietigd.

De verwijzing naar een verkaveling in fasen komt in het arrest van de Raad van State niet voor. Die werkwijze heeft pas met de wet van 22 december 1970 haar intrede gedaan. Zij heeft geen betrekking op het onderscheid tussen verkavelingen met en verkavelingen zonder infrastructuurwerken, maar alleen op een specifieke wijze van uitvoering van de eerste soort van verkavelingen (zie art. 57bis, §§ 4 en 5, Stedebouwwet).

Het is juist dat met de wet van 22 december 1970 voor het eerst een bepaalde geldigheidsduur aan de verkavelingsvergunning verbonden werd. In het behandelde geval kan het antwoord op de vraag naar de geldigheid van de betwiste verkavelingsvergunning dan ook niet steunen op de bepalingen die die geldigheidsduur regelen. De Raad van State verwijst dus o.i. ten onrechte naar art. 57, § 4, van de Stedebouwwet.

Die wet heeft tot op heden nooit de mogelijkheid geboden om een zelfde verkaveling formeel in een gedeelte met en een gedeelte zonder infrastructuurwerken op te splitsen. Ook een verkaveling die nog slechts gedeeltelijk uitgerust moet worden, moet wettelijk als een verkaveling met infrastructuurwerken worden beschouwd. Gaat het, zoals in casu, om een verkaveling van vóór 1 januari 1965 waarvan de infrastructuurwerken op 1 oktober 1970 niet waren aangevat,

dan moet de verkavelingsvergunning op grond van de overgangsbepaling van art. 74, § 2, 1, van de Stedebouwwet als vervallen worden beschouwd.

T.a.v. de verkavelingen met infrastructuurwerken die na de inwerkingtreding van de wet van 22 december 1970 werden en worden vergund, bepaalt art. 57bis, § 4, Stedebouwwet dat de vergunning vervalt, indien de vergunninghouder binnen vijf jaar na de afgifte ervan de voorgeschreven werken en lasten niet heeft uitgevoerd of de vereiste financiële waarborg niet heeft bezorgd. Om te vermijden dat derden het slachtoffer worden van dat voorschrift, voegt § 3, eerste lid, van hetzelfde wetsartikel daaraan toe dat geen percelen verhandeld mogen worden zolang niet aan één van de twee genoemde voorwaarden is voldaan. Vóór de inwerkingtreding van de wet van 22 december 1970 gold die verbodsbepaling wettelijk niet.

In het besproken geval werd zij via de vergunning in een gedeelte van de verkaveling opgelegd. Vóór de inwerkingtreding van de wet van 22 december 1970 konden de percelen in de rest van de verkaveling dus vrij verkocht worden. Een verkavelingsvergunning die geheel of gedeeltelijk zonder voorbehoud wordt toegestaan, verleent in dezelfde mate rechten. Een verkoop van grond die op regelmatige wijze heeft plaatsgevonden, kan zonder uitdrukkelijke wettelijke retroactief worden tenietgedaan. O.i. houdt de bepaling van art. 74, § 2, 1, Stedebouwwet geen retroactieve ontbinding van regelmatige verkopen in.

Om de bouwvergunning te weigeren argumenteerde het bestreden K.B. onder meer dat de aanvrager het perceel pas in december 1977, na het proces-verbaal houdende vaststelling van het verval van de verkaveling, had aangekocht en dat hij dus naar dat verval had kunnen informeren. Uit wat voorafgaat blijkt dat de verkavelingsvergunning o.i. ten onrechte vervallen werd verklaard. Het rechtsgevolg dat de verkoop van een perceel voor de geldigheid van de verkaveling meebrengt, ontstaat reeds bij de eerste verkoop van dat perceel. Aangezien die eerste verkoop in 1968 of 1969 plaats had, had het hoe dan ook geen zin naar een aankoop van 1977 te verwijzen.

Wij menen dus dat de bouwvergunning ten onrechte werd vernietigd.

R. Vekeman

BOEKEN

J. MARTIN, *Strafbarkeit grenzüberschreitender Umweltbeeinträchtigungen. Zugleich ein Beitrag zur Gefährdungsdogmatik und zum Umweltvölkerrecht*, Freiburg i.Br., Eigenverlag des Max-Planck-Instituts für ausländisches und internationales Strafrecht, 1989, 391 pp.

Dit werk is de handelseditie van het proefschrift dat Jörg Martin, oud-medewerker aan het bekende Max-Planck-Institut für ausländisches und internationales Strafrecht te Freiburg, aan de Rechtswissenschaftliche Fakultät van de Albert Ludwigs Universität in Freiburg heeft verdedigd. Martin heeft het zich bepaald niet gemakkelijk gemaakt door een van de moeilijkste domeinen in het milieurecht te betreden, namelijk dat van de strafbaarheid van grensoverschrijdende milieuverontreiniging. Zelfs in Duitsland, waar de dogmatiek in het milieustrafrecht in het algemeen verder ontwikkeld is dan in België en Nederland, was het internationaal milieustrafrecht tot het verschijnen van het werk van Martin grotendeels onontgonnen terrein, op enkele sporadische bijdragen na (onder meer van Fröhler/Zehetner en Wegscheider). Het is een belangrijke verdienste van Martin dat hij een aantal basisvragen van het internationale milieustrafrecht nauwkeurig analyseert. Bovendien doet hij een aantal belangrijke voorstellen om bekende knelpunten bij grensoverschrijdende milieucriminaliteit op te lossen. Het nut van het werk van Martin is ook voor de niet-Duitse lezer groot. Hij bestudeert namelijk niet alleen de strafbaarheid in Duitsland op grond van het Duitse milieustrafrecht van verontreinigingen die hun oorsprong in het buitenland hebben, maar hij gaat ook diep in op de

volkenrechtelijke grondslagen van de bestraffing van grensoverschrijdende milieuverontreiniging.

In zijn inleiding maakt Martin duidelijk dat twee vragen bij grensoverschrijdende milieuverontreiniging steeds centraal staan: in de eerste plaats rijst steeds de volkenrechtelijke vraag in hoeverre Duitsland (of enig ander land) het recht heeft handelingen die hun oorsprong vinden in een ander land, te bestraffen; in de tweede plaats rijst steeds de vraag of op een bepaald geval van verontreiniging, overeenkomstig de voorschriften van het Duitse internationale strafrecht, het Duits milieustrafrecht kan worden toegepast. Deze tweede vraag wordt door het nationale recht opgelost. In Duitsland geldt in dezen bijvoorbeeld het beginsel van § 3 StGB: «Das deutsche Strafrecht gilt für Taten, die im Inland begangen werden.» In § 9 StGB wordt vastgesteld dat dit het geval is, als (a) de dader op Duits grondgebied heeft gehandeld, of (b) het tot de delictomschrijving behorende gevolg (zum Tatbestand gehörende Erfolg) daar is opgetreden. Daarnaast bestaat er voor het milieurecht in § 5 nummer 11 StGB een bijzondere bepaling die voorschrijft dat het Duitse strafrecht steeds kan worden toegepast bij milieudelicten voor zover deze binnen de §§ 324, 326, 330 of 330A StGB vallen en deze handeling is gepleegd op het Duitse deel van het continentaal plat (de zogenaamde Festlandsockel). Over de vraag of deze uitbreiding van de strafbaarheid tot milieudelicten die op het continentaal plat zijn gepleegd, in overeenstemming is met het volkenrecht werd eveneens een Max-Planck-dissertatie geschreven (zie Klages, J., *Meeresumweltschutz und Strafrecht, zur Ausdehnung deutscher Strafgewalt auf den Festlandsockel*, Freiburg i.Br., Eigenverlag des Max-Planck-Instituts für ausländisches und internationales Strafrecht, 1989, 263 pp.).

Een cruciale vraag voor het (milieu)strafrecht is wat onder het «zum Tatbestand gehörende Erfolg» van § 9 StGB dient te worden verstaan. In het eerste hoofdstuk zet Martin uiteen dat bij de meeste krenkingsdelicten en concrete gevaarzettingssdelicten er inderdaad een gevolg is dat in de delictomschrijving is opgenomen en aldus een bestraffing naar Duits recht mogelijk is. In de spaarzame literatuur die zich met het milieustrafrecht had beziggehouden, werd evenwel op het probleem gewezen dat de meeste milieudelicten als abstracte gevaarzettingssdelicten zijn omschreven. Zo is bijvoorbeeld het exploiteren van een milieuverstorende inrichting zonder vergunning strafbaar gesteld als abstract gevaarzettingssdelict. Het intreden van een bepaald gevolg behoort daar niet tot de delictomschrijving. Daarom werd doorgaans aangenomen dat (strafmachts)problemen ontstaan indien een dergelijk abstract gevaarzettingssdelict in het buitenland is gepleegd. Dit kan het geval zijn indien in Oostenrijk een inrichting zonder vergunning wordt geëxploiteerd en deze exploitatie een abstract gevaar voor het Duitse leefmilieu vormt. In dergelijke gevallen werd overwegend aangenomen dat strafbaarheid in Duitsland niet mogelijk is omdat een essentieel kenmerk van een abstract gevaarzettingssdelict nu eenmaal is dat er geen «zum Tatbestand gehörenden Erfolg» is. Het gevolg van die mening was dat strafbaarheid in Duitsland alleen mogelijk was indien de handeling zelf (het wederrechtelijk exploiteren van de inrichting) daar plaatsvond. Juist aan deze abstracte gevaarzettingssdelicten en de problemen die zij meebrengen in het internationale milieustrafrecht, wijdt Martin zijn tweede hoofdstuk, dat tegelijk het corpus van zijn werk vormt (pp. 17-134). Kort samengevat stelt Martin dat een strafbaarstelling bij abstracte gevaarzettingssdelicten juist plaatsvindt omdat er een bepaald risico wordt gecreëerd dat een schade kan intreden. De voor de Duitse dogmatiek revolutionaire stelling van Martin is dat er bij abstracte gevaarzettingssdelicten wel degelijk een gevolg is, dat precies in het abstracte gevaar bestaat. Voor het internationaal strafrecht is het belangrijke gevolg van zijn theorie dat er volgens Martin dus wel degelijk een «binnenlands» gevolg is van een in het buitenland gepleegd abstract gevaarzettingssdelict, namelijk het veroorzaakte abstracte gevaar. Bijgevolg is aan de voorwaarde van § 9 StGB voldaan en kan het in het buitenland gepleegde abstracte gevaarzettingssdelict toch in Duitsland worden bestraft. Vervolgens gaat Martin in het derde hoofdstuk na of een strafbaarstelling van in het buitenland gepleegde abstracte gevaarzettingssdelicten volkenrechtelijk geoorloofd is. Dit wordt door hem principieel bevestigend beantwoord omdat het volkenrecht voor een toepassing van het eigen strafrecht alleen een zinvol aanknopingspunt vereist. Dit is volgens Martin zeker het geval omdat de toepassing van het Duitse strafrecht in dit geval aan het veroorzaken van een abstract gevaar is verbonden. En geen enkele regel van het

volkenrecht verzet zich tegen een dergelijke uitbreiding van de toepassing van het eigen strafrecht.

De volgende vraag, die dan in het vierde hoofdstuk aan bod komt, is welke milieustrafbepalingen uit het Duitse milieustrafrecht op «buitenlandse» milieuverontreiniging kunnen worden toegepast. Tot nu toe had Martin immers uitsluitend onderzocht, of, rekening houdende met het Duitse internationale strafrecht en het volkenrecht, Duits strafrecht kan worden toegepast op in het buitenland ontstane milieuverstoringen met mogelijke effecten in Duitsland. Daarmee was echter nog niet de concrete vraag beantwoord of dergelijke handelingen onder een Duitse delictomschrijving vallen. In dit vierde hoofdstuk komt dan ook een uitgebreide bespreking van het Duitse milieustrafrecht aan bod, waarbij ook de bekende invloed van het administratieve recht op de strafbaarheid (de zogenaamde Verwaltungsakzessorietät) uitgebreid wordt besproken. Ook gaat Martin na welke delictomschrijvingen, rekening houdende met de eisen van § 9 StGB, op de buitenlandse verontreiniging kunnen worden toegepast. Bij sommige strafbepalingen rijzen er geen bijzondere problemen, bijvoorbeeld ten aanzien van § 324 StGB, dat waterverontreiniging strafbaar stelt. Dit is een krenkingsdelict dat in Duitsland bestraft kan worden zodra een water in Duitsland wordt verontreinigd. Indien de lozing in het buitenland plaatsvond, maar het water (ook) in Duitsland wordt verontreinigd, is er een in het binnenland opgetreden gevolg en kan deze waterverontreiniging in beginsel overeenkomstig § 324 StGB worden bestraft. Moeilijker zijn gevallen die bijvoorbeeld onder § 327 StGB vallen: het wederrechtelijk exploiteren van een inrichting. Dit is een typisch voorbeeld van zo'n abstract gevaarzettingssdelict. Neemt men hier aan dat deze uitsluitend in het buitenland plaatsvinden en geen enkel gevolg in het binnenland hebben, dan betekent dit dat bijvoorbeeld de opslag van dioxinehoudende stoffen aan de staatsgrens in Duitsland niet kan worden bestraft, noch het exploiteren van een verouderde kerncentrale met ongekwalificeerd personeel. Ook de productie van gifgassen in het buitenland, vlak bij een grote Duitse stad, zou in Duitsland niet bestraft kunnen worden, tenzij men de idee van Martin volgt dat er wel degelijk een gevolg in het binnenland is, namelijk het teweegbrengen van het abstracte gevaar. Dan kan immers overeenkomstig § 9 StGB het Duitse strafrecht worden toegepast (zie pp. 207-208).

Een belangrijk probleem dat nog niet werd aangesneden, is dat de meeste gevallen van verontreiniging gedekt worden door een vergunning. Dit is doorgaans in het binnenland het geval, waarbij de vraag moet worden gesteld of door de «administratieve afhankelijkheid» de vergunning een absoluut rechtvaardigende werking heeft. Maar dit probleem rijst eveneens bij het internationale milieustrafrecht. Volkenrechtelijk lijkt het problematisch een Oostenrijkse bedrijfsleider die stoffen emiteert conform zijn Oostenrijkse lozingsvergunning, in Duitsland te vervolgen wegens waterverontreiniging op grond van § 324 StGB. Aan dit belangrijke probleem wijdt Martin de rest van zijn proefschrift. In het vijfde hoofdstuk geeft hij eerst een overzicht van het «Umweltvölkerrecht». Daarin gaat hij na onder welke voorwaarden een staat inbreuk mag maken op de soevereiniteit van een andere staat, indien door deze andere staat milieuverontreiniging wordt veroorzaakt. Deze analyse gebruikt Martin om in zijn zevende hoofdstuk te onderzoeken in hoeverre buitenlandse vergunningen door de Duitse strafrechter moeten worden erkend. Martin blijft van het beginsel uitgaan dat een vergunning een rechtvaardigende werking heeft. Dit geldt ook voor een buitenlandse vergunning, te meer daar deze vergunning een soevereine handeling van de buitenlandse staat vormt. Een belangrijke uitzondering is dat de buitenlandse vergunning niet langer rechtvaardigend werkt, indien de veroorzaakte milieuverstoring in strijd is met het volkenrecht. Door aan te sluiten bij de volkenrechtelijke beginselen wordt volgens Martin een eenheid van de (internationale) rechtsorde bewaard. Het volkenrecht dwingt de Duitse strafrechter de buitenlandse vergunning in beginsel te aanvaarden, maar dit zelfde volkenrecht staat de Duitse strafrechter toe de vergunning terzijde te stellen indien de verontreiniging zelf in strijd met het volkenrecht was. Precies om dan de vraag te kunnen beantwoorden wanneer dit het geval is, heeft Martin een uitgebreid vijfde hoofdstuk gewijd aan de materiële eisen die het volkenrecht dien-aangaande stelt. Volgens Martin laat het volkenrecht onder meer niet toe dat een staat (door vergunningverlening) machtiging zou geven om een belangrijke schade («erhebliche Schäden») in een an-

dere staat te veroorzaken. Dit kan dus een reden zijn om een rechtvaardigende werking aan de buitenlandse vergunning te weigeren.

Martin eindigt zijn werk met een aantal relativerende opmerkingen over de functie van het strafrecht. Hij stelt nu wel aangetoond te hebben dat een belangrijk aantal gevallen van internationale milieuverontreiniging in beginsel kan worden bestraft in Duitsland. Maar tegelijkertijd beseft hij zeer goed dat het, mede door politieke problemen, slechts zelden tot een werkelijke veroordeling komt. In Duitsland is hem geen enkel geval bekend waarbij een veroordeling plaatsvond voor milieuverontreiniging die haar oorsprong in het buitenland had en in Duitsland schade veroorzaakte. Veelal is dit niet aan strafrechtsdogmatische, maar aan pragmatische problemen te wijten. Zo vermeldt Martin dat het openbaar ministerie te Lörach (in Zuid-Duitsland), dat de verontreiniging van de Rijn door Sandoz onderzocht, zich gedwongen zag in 1988 de strafzaak te seponeren omdat de Zwitsers weigerden om zelfs maar de namen van mogelijk betrokken verdachten mee te delen.

Dit neemt echter niet weg dat Martin met zijn proefschrift een zeer belangrijke bijdrage heeft geleverd aan de ontwikkeling van het internationaal milieustrafrecht. Hij heeft er in belangrijke mate voor gezorgd dat minstens de juridische obstakels zoveel mogelijk werden weggenomen. Voor de twee belangrijkste problemen die tot dan toe in de literatuur werden gesignaleerd (geen strafbaarheid van buitenlandse abstracte gevaarzettingssdelicten en rechtvaardigende werking van een buitenlandse vergunning) suggereert hij genuanceerde eigen oplossingen. Het spreekt voor zich dat deze oplossingen niet slechts voor het Duitse milieustrafrecht van belang zijn, maar een veel ruimere draagwijdte hebben omdat deze vragen rijzen bij elke casus van grensoverschrijdende milieuverontreiniging. En het lijkt erop dat aan de «internationalisering» van milieuverontreiniging nog lang geen einde komt, zodat het belang van Martins werk in de toekomst alleen maar zal toenemen.

Ter afsluiting kan nog worden opgemerkt dat met de ideeën van Martin ook in het Nederlands kan worden kennis gemaakt omdat een bijdrage van zijn hand recent in een Nederlandstalige bundel over milieustrafrecht is opgenomen (zie Martin, J., «Grensoverschrijdende aantasting van milieu en strafrecht», in *Zorgen van heden, opstellen over het milieustrafrecht in theorie en praktijk*, Arnhem: Gouda Quint, 1991, 493-520, onlangs besproken in dit tijdschrift door J. Luyckx, *R.W.*, 1991-92, 582-584).

Het besproken werk eindigt met een Engelstalige samenvatting.

M. Faure

AANGEKONDIGD

W. MEewis, *De Vierschaar. De criminele rechtspraak in het Oude Antwerpen*, Kapellen, Pelckman, 176 p., 695 fr.

M. ADAMS, *Ziekensfonds over de grens* (Reeks gezondheidszorgverzekering en Europa, nr. 1), Antwerpen / Apeldoorn, Maklu, 56 p., 395 fr.

M. ADAMS, J. BERTELS, W. COCQUYT, Y. JORENS, D. PIETERS, *De eigen bijdrage in de gezondheidszorg in de Europese Gemeenschap* (Reeks gezondheidszorgverzekering en Europa, nr. 2), Antwerpen / Apeldoorn, Maklu, 72 p., 395 fr.

Th. CLAEYS, J.L. DUPLAT e.a., *Tendensen in het bedrijfsrecht*, Brussel, Bruylant, 220 p., 1.900 fr.

G. LEVIE, *Droit européen des assurances*, Brussel, Bruylant, 278 p., 2.180 fr.

J.G. BROUWER, *Verdragsrecht in Nederland*, Zwolle, Tjeenk Wilink, 374 p., 78,50 fl.

J.P. AMEYE, *Les pensions légales*, Brussel, Story-Scientia, 126 p., 950 fr.

F. GOTZEN (red.), *Beslag inzake namaak*, Brussel, Story-Scientia, 164 p., 1.850 fr.

M. ANTOINE, M. ELOY, J.F. BRAKELAND, *Le droit de la preuve face aux nouvelles technologies de l'information*, Brussel, Story-Scientia, 248 p., 1.764 fr.

Fr. INGELAERE, L. LAVRYSEN, C. VANDEN BILCKE, *Inleiding tot het internationaal en Europees milieurecht*, Brussel, Story-Scientia, 226 p., 2.050 fr.

A.M. STRANARD, *Les sûretés*, Brussel, Story-Scientia, 188 p., 1.700 fr.

P. DEMARET, J. BOURGEOIS, I. VAN BAELE (red.), *Trade laws of the European Community and the United States in a comparative perspective*, Brussel, Story-Scientia, 338 p., 2.720 fr.

D. LEBRUN, *Pratique de la consolidation en Belgique et dans les pays de la C.E.E.*, Brussel, Story-Scientia, 386 p., 2.950 fr.

H. BERQUIN e.a., *Praktijkids KMO-overdracht*, Antwerpen, Kluwer, 330 p., 2.000 fr.

MEDEDELINGEN

Studiedag «Expertises 1992»

De v.z.w. A.I.A. organiseert een studiedag met als thema «Expertises 1992» op dinsdag 16 juni 1992 in de Conferentiezaal van de Koninklijke Militaire School, Hobbemastraat 8, 1040 Brussel.

Inlichtingen: KMS - Departement CGMC, Renaissancelaan 30, 1040 Brussel (tel. 02/735.51.52, toestel 2262; fax: 02/735.24.21).

Uitreiking van de «Prijs Jean Bastin 1992»

Op 8 april jl. werd in de gebouwen van de Universitaire Stichting, in aanwezigheid van een talrijk en select publiek, de wetenschappelijke prijs van de «Fondation Jean Bastin» toegekend.

Deze prijs ter waarde van 10.000 ECUS strekt ertoe het wetenschappelijk onderzoek met betrekking tot het krediet in de brede betekenis van het woord te bevorderen en meer bepaald een economisch en/of juridisch wetenschappelijke studie te bekronen die gewijd is aan de bescherming tegen de staking van betalingen.

Een prestigieuze jury voorgezeten door Baron Jean Godeaux, eregouverneur van de Nationale Bank van België, en verder samengesteld uit de professoren J.L. Duplat (voorzitter van de Commissie voor Bank- en Financieringen), H. Cousy (K.U.L.), J.L. Fagnart (U.L.B.), M. Fontaine (U.C.L.) en Y. Merchiers (U.G.), was belast met de beoordeling van de ingediende werken.

Laureaat werd de heer Philippe Colle voor zijn werk *Het juridische kader van de faillissementsvoorkoming. Kritische analyse met rechtsvergelijkende aantekeningen* (Antwerpen, Maklu Uitgevers, 1989).

De prijs werd overhandigd door de heer Jean Bastin, voorzitterstichter van de Fondation en oprichter in 1946 van de Assurances du Crédit N.V.

De heer Ph. Colle is professor aan de V.U.B. en de U.I.A., en directeur van het Centrum voor Economisch Recht van de V.U.B.

Nadien volgde een bijzonder interessante lezing van de heer J.L. Duplat over «Naar een hervorming van het gerechtelijk akkoord?» De plichtigheid werd afgesloten met een receptie.

Studiedag Europees Milieurecht

Het Onderzoeksinstituut Metro van de Rijksuniversiteit Limburg organiseert op 5 juni 1992 in de Collegezaal van de universiteit, een studiedag over het Europees milieurecht, in samenwerking met het Prof. mr. B.V.A. Rölingdispuut (Maastrichtse vereniging voor internationaal en Europees recht).

Programma:

- 10u30 Openingswoord door prof. mr. C. Flinterman (oprichter Prof. mr. B.V.A. Rölingdispuut)
- 10u35 Inleiding door prof. dr. M. Faure (directeur Metro)
- 10u45 De totstandkoming van de Europese Milieuriichtlijnen
- 11u20 De kwaliteit van de Europese milieuregelgeving door mevrouw S.E. Voogd (Greenpeace Nederland)
- 13u30 De implementatie van communautair milieurecht in de Lid-Staten door mr. H. Diender (Ministerie van Justitie)
- 14u05 De effectiviteit van richtlijnen in het nationaal recht door de heer L. Lavrysen (referendaris Arbitragehof)
- 15u00 Aansprakelijkheid in het (Europees) milieurecht door mr. H. Sevenster (R.U.Leiden)
- 16u10 Slotwoord door prof. mr. J.H. Jans

Inlichtingen: Onderzoeksinstituut Metro, Rijksuniversiteit Limburg, postbus 616, 6200 MD Maastricht (tel. 043-887.028).